

REVITA- LIZACIJA

**POVIJESNIH NASELJA
OTOKA KORČULE I MLJETA**

Smjernice za integralnu
zaštitu kulturnih krajolika i
održivi razvoj turizma otoka
Korčule i Mljeta



ASK
ATELIER
d.o.o.


INSTITUT ZA POVIJEST UMJETNOSTI

SADRŽAJ

^{1/} Uvod — 7

^{2/} Polazišta — 8

^{3/} Ciljevi — 9

^{4/} Važeći akcijski plan za integrirani i održivi turizam DNŽ i akcijski planovi pojedinih JLS-ova za područje otoka Korčule i Mljeta — 10

^{5/} Revizija razvojnih ciljeva, mjera i aktivnosti postojećih strategija i akcijskih planova u skladu sa ciljevima razvoja kulturnog turizma — 13

Provedbeni program Dubrovačko-neretvanske županije za razdoblje do 2025. godine — 13

Strategija razvoja turizma Dubrovačko – neretvanske županije 2012. - 2022. daje kao temeljne ciljeve: — 13

^{6/} Dosadašnja istraživanja i odnos prostornog planiranja i očuvanja krajolika otoka Korčule i Mljeta i njihovih povijesnih naselja — 14

7/ OTOK KORČULA — 18

Povijesni pregled — 19

Krajolici naselja otoka Korčule — 20

KRAJOLIK ZALJEVA NASELJA VELA LUKA — 20

KRAJOLIK NASELJA BLATO (BLATSKO POLJE) — 20

KRAJOLIK NASELJA SMOKVICA (SMOKVIČKO
POLJE) — 21

KRAJOLIK NASELJA ČARA (ČARSKO POLJE) — 22

KRAJOLIK NASELJA RAČIŠĆE — 22

KRAJOLIK NASELJA PUPNAT — 23

KRAJOLIK NASELJA ŽRNOVO — 24

KRAJOLIK NASELJA KORČULA — 24

KRAJOLIK NASELJA LUMBARDA — 25

Kulturni krajolik — 26

Naselja — 28

8/ OTOK MLJET — 52

Povijesni pregled — 53

Krajolici naselja otoka Mljeta — 54

KRAJOLIK ZALJEVA GOVEĐARI — 54

KRAJOLIK ZALJEVA POLAČE — 54

KRAJOLIK BLATSKOG POLJA — 55

KRAJOLIK NASELJA ROPA — 55

KRAJOLIK BABINOŠ POLJA — 56

KRAJOLIK NASELJA PROŽURA — 56

KRAJOLIK NASELJA MARANOVIĆI — 57

KRAJOLIK NASELJA KORITA — 57

Kulturni krajolik — 58

Naselja — 59

**9/ Smjernice za izradu regionalnog akcijskog
plana razvoja cjelogodišnjeg održivog i
odgovornog turizma na otocima Korčuli i
Mljetu u Dubrovačko – Neretvanskoj županiji
— 72**

**10/ Pravila za planiranje i projektiranje u
tradicijskim naseljima otoka Korčule i Mljeta
— 80**

**Identifikacija građevnih struktura (materijali,
način zidanja, pokrov, konstrukcije...) — 87**



1 / UVOD

Ova publikacija nastala je prilikom izrade Smjernica za izradu Regionalnog akcijskog plana razvoja cjelogodišnjeg održivog i odgovornog turizma na otocima Korčuli i Mljetu u Dubrovačko – neretvanskoj županiji kao dio Stručne studije integralne zaštite i revitalizacije povijesnih naselja u krajolicima otoka Korčule i Mljeta. Studija je izrađena u sklopu provedbe EU projekta „Mreža zimskih otoka za cjelogodišnja turistička iskustva na Mediteranu” – akronim projekta: ‘WINTER MED’, a sufinancira se sredstvima Europskog fonda za regionalni razvoj. Pilot područje projekta WINTER MED za Dubrovačko-neretvansku županiju geografski obuhvaća povijesne krajolike mora otoka Korčule i otoka Mljeta. Naselja koji su predmet analize na otoku Mljetu su Govedari, Blato, Ropa, Babino Polje, Prožura, Maranovići, Korita, Polače, a na otoku Korčuli su to grad Korčula, Lumbarda, Vela Luka, Račišće, Žrnovo, Pupnat, Čara, Smokvica i Blato. Na otoku Korčuli su istražene, identificirane, analizirane i valoriziran povijesne cjeline unutar postojećih naselja, dok su na otoku Mljetu analizirane povijesne cjeline u cijelosti.

Osnovni cilj projekta ‘WINTER MED’ je poboljšanje strategija i planiranja politika usmjerenih na prijelaz ka održivoj, cjelogodišnjoj ponudi temeljenoj na razvoju visokokvalitetnih tematskih turističkih proizvoda.

Pristup WINTER MED projekta uključuje prijenos znanja kroz korištenje stečenih iskustava i rezultata projekta u svrhu razvoja zajedničke integrirane transnacionalne Strategije za razvoj cjelogodišnjeg održivog i odgovornog turizma na mediteranskim otočnim destinacijama kroz povećanje koordinacije među regijama u procesu razvoja tematskog turizma (kulturnog i dr.), kao glavnom sredstvu za smanjenje sezonalnosti i promociji održivog i odgovornog obalnog turizma. Potrebne su inovativne i integrirane strategije na transnacionalnoj razini kako bi se spriječile negativne posljedice prekomjernog turizma tijekom visoke sezone te posljedično ostvario produžetak sezone. WINTER MED se provodi u sklopu INTERREG Programa MEDITERAN 2014 – 2020, kao projekt kapitalizacije prethodno provedenih projekata iz prijašnjih poziva za dostavu bespovratnih sredstava iz INTERREG Programa. Projekt se provodi zajedno s partnerima iz Italije, Francuske, Španjolske, Cipra, Hrvatske i Grčke, dok je vodeći odgovorni partner na projektu Udruženje Općina Regije Toscana.

2/ Polazišta

Republika Hrvatska je otočna država sa 78 otoka, 524 otočića, 642 hridi i grebena. Stalno je naseljeno 49 otoka i poluotok Pelješac. Donesen je i cijeli dijapazon strategija i regionalnih akcijskih planova za razvoj turizma na otocima na državnom, županijskom i lokalnom nivou. Pojedine otočke općine i gradovi imaju važeće strategije i akcijske planove razvoja turizma koji su poslužili pri definiranju projektnog zadatka za ovu studiju, međutim nisu dovoljno detaljno razrađeni. Noviji demografski podaci također utječu na razvojne mogućnosti. Prema popisu stanovnika iz 2021. na Korčuli živi 660 ljudi manje u odnosu na 2011. godinu i 1555 manje ljudi u odnosu na 2001. Što predstavlja gubitak od gotovo 10% stanovnika u posljednjih 20 godina. Na Mljetu je situacija ipak malo povoljnija gdje u istom periodu imamo pad broja stanovnika od 3%.

Kulturno - povijesna tradicijska urbana i ruralna naselja Dubrovačko-neretvanske županije predstavljaju najvrjednije karakteristične elemente krajolika te ih je potrebno očuvati s njihovim povijesnim krajolikom u kojem su smješteni. Danas se može govoriti o krajnjoj ugroženosti mnogih povijesnih naselja i pojedinačnih spomenika kulture u županiji općenito. Nažalost, svjedoci smo zanemarivanja kulturno-povijesnih cjelina, naročito tradicijskih, ruralnih naselja koji se u prostornom planiranju tretiraju jednakim odredbama kao i novi dijelovi naselja, što za rezultat ima uništavanje/narušavanje tradicionalnog tipa organizacije naselja, ulica i kuća, stvarajući uniformna naselja bez karaktera. Degradacija kulturno-povijesne baštine događa se iz neznanja i nedovoljne svijesti lokalnog stanovništva o vrijednosti prostora u kojem žive ili neosjetljivosti pojedinih investitora s gradnjom građevina neprimjerene veličine i oblikovanja.

Međutim, u velikoj mjeri odgovornost za takve situacije leži u neučinkovitom sustavu zaštite i očuvanja kulturnih dobara koja nisu nacionalnog ili svjetskog značaja, zbog čega su posljedično manjkavi prostorni planovi jer za njih nije obvezno raditi konzervatorske podloge koje bi identificirale, valorizirale i primjereno zaštitile takve cjeline i objekte. Možemo dodati i problematične imovinsko-pravne odnose, nejedinstvene kriterije i nedovoljne povezanosti i kapacitete institucija koje skrbe o zaštiti prostora. Prepoznavanjem vrijednosti kulturnih krajolika i povijesnih naselja te njihovim uključivanjem u politike i strategije razvoja kao i u prostorno - planske dokumente i projekte doprinosi se zaustavljanju stihijskog odnosa prema ambijentu kao i "trošenje" vrijednog ugroženog resursa koji čini prostornu prepoznatljivost i čijim bi se gubitkom degradirao prostorni i društveni identitet. Dodatno, razvoj kulturnog turizma prepoznat je kao vodeći segment koji u Dubrovačko-neretvanskoj županiji pridonosi ostvarenju cjelogodišnjeg i održivog turizma pa se kroz izradu studije ovaj segment posebno detaljno razrađivao specifičnim aktivnostima usmjerenim na najvrjedniji kulturni resurs, a to je bogatstvo kompaktnih, kulturno – povijesnih urbanih i ruralnih naselja razasutih po otočkim krajolicima te na mjere i aktivnosti koje je potrebno poduzeti za uključivanje tih resursa u turističku ponudu.

3 / Ciljevi

Osnovni cilj *Stručne integralne studije zaštite i revitalizacije povijesnih naselja otoka Korčule i Mljeta*, očit u samom naslovu, bio je istražiti i izraditi cjelovitu bazu podataka od povijesnim naseljima otoka Korčule i Mljeta što uključuje:

- implementiranje dosadašnjih istraživanja, teoretska polazišta i strateških dokumenata,
- detaljnu analizu i izradu kataloga 17 povijesnih naselja u krajoliku otoka Korčule i Mljeta,
- valorizaciju povijesnih cjelina,
- izradu planskih i arhitektonskih smjernica za izradu Regionalnog akcijskog plana razvoja cjelogodišnjeg održivog i odgovornog turizma na otocima Korčuli i Mljetu,
- izradu smjernica za prostorno planiranje i projektiranje u tradicijskim naseljima otoka Korčule i Mljeta,
- izradu konzervatorsko-urbanističkog plana za zaseok Postrana u selu Žrnovo na otoku Korčuli i za naselje Korita na otoku Mljetu.

Prostor otoka Korčule i Mljeta je protkan s jako puno slojeva: povijesnih, krajobraznih, baštinskih, ambijentalnih, arhitektonskih, kulturoloških, prirodnih i socioloških. Cilj studije bio je i njihovo cjelokupno sagledavanje i integriranje u elaborat kojim će se razviti svijest o vrijednostima tradicijske arhitekture i potrebi kvalitetne obnove u duhu tradicije te izazovima vezanim uz revitalizaciju i poticanje održivog razvoja otoka.

Cilj izrada smjernica za izradu Regionalnog akcijskog plana razvoja cjelogodišnjeg održivog i odgovornog turizma na otocima Korčuli i Mljetu je stvaranje preduvjeta u akcijskom planu za kreiranje okružja i infrastrukture koja dugoročno usmjerava razvoj kulturnih turističkih inicijativa za cjelovite turističke valorizacije povijesnih naselja na hrvatskim otocima (Korčula, Mljet i dr.) radi razvoja otočnih destinacija kulturnog turizma kao cjelogodišnje atrakcije.

Cilj izrade pravila za planiranje i projektiranje u tradicijskim naseljima otoka Korčule i Mljeta jest Izrada pravila za arhitektonsko oblikovanje/projektiranje, uklapanje planiranih zahvata u skladnu sliku cjelovitog naselja i otočkog krajolika, uređivanje javnoga prostora te uređivanje i obnova tradicijskih, agrikulturnih, krajobraznih uzoraka u okruženju za ugradnju u prostorne planove gradova i općina.

4 / Važeći akcijski plan za integrirani i održivi turizam DNŽ i akcijski planovi pojedinih JLS-ova za područje otoka Korčule i Mljeta

AKCIJSKI PLAN ZA INTEGRIRANI I ODRŽIVI TURIZAM DNŽ

Akcijski plan za integrirani i održivi turizam DNŽ definira kako uključivanje kulture i baštine ima pozitivan gospodarski i društveni učinak, gradi i naglašava identitet, pomaže u očuvanju kulturne baštine, pruža potporu kulturi i pomaže obnovu turizma, a posebno ruralna područja važnom resursnom osnovom za kvalitetni razvoj ruralnog turizma na tome području. Također ocjenjuje kako veći broj različitih kategorija kulturno-povijesnog nasljeđa nije, ili je samo djelomično, prilagođen za turističke posjete, odnosno za uporabu u turističke svrhe, kao svojevrсни (kulturno) turistički proizvodi, što predstavlja izraziti nedostatak u organizaciji integrirane, cjelovite turističke ponude proučavanog područja. Zamjetan je i nedostatak istraživanja, praćenja i vrednovanja kulturne baštine te njezino prezentiranje.

Konstatira:

- nepostojanje čvrstih i konkretnih odluka lokalne samouprave o zaštiti kulturnih krajolika,
- nepostojanje standarda gradnje novih objekata u ruralnim područjima,

- neprihvatljive investicije u kulturnu baštinu,
- izostanak i/ili neodgovarajuća provedba kvalitetne zaštite, obnove i održavanja kulturne baštine,
- uništavanje kulturne baštine.

Prioriteti ciljevi koji doprinose ostvarenju strateškog cilja dani akcijskim planom su :

- održavanje i obnavljanje spomenika kulturno-povijesne baštine,
- integracija obiteljskih seoskih gospodarstava i razvoj zajedničke prepoznatljive turističke ponude temeljene na zajedničkoj kulturnoj (i prirodnoj) baštini,
- unaprjeđenje programa korištenja kulturne baštine u ruralnom turizmu (obnova tradicijske arhitekture, oživljavanje starih zanata, očuvanje folklora i etno baštine, promicanje znanja o tradicijskim vrijednostima, prezentacija kulturno-povijesne baštine, itd.),
- očuvanje, zaštita i održivo korištenje kulturne baštine i lokalnih vrijednosti u funkciji razvoja ruralnog turizma, turizma općenito, i na taj način poticanje razvoja lokalne zajednice,
- podizanje svijesti lokalnog stanovništva, educiranje i motiviranje lokalnog stanovništva o vrijednosti i značenju kulturne baštine,

Ove prioritete ili specifične ciljeve moguće je ostvariti pripremom i provedbom sljedećih programa:

- program revitalizacije autohtonih ruralnih kuća,
- program očuvanja baštine u funkciji ruralnog turizma,
- program obnove i revitalizacije kulturne baštine u privatnom vlasništvu (potpore i efikasni financijski aranžmani) za turističku funkciju.

Predlaže:

- izradu cjelovitog kataloga nematerijalne baštine,
- kreiranje planova/programa/projekata upravljanja i očuvanja kulturne baštine najveće vrijednosti u ruralnim područjima.

STRATEGIJA RAZVOJA TURIZMA GRADA KORČULE DO 2027. GODINE

Smatra kako privlačimo turiste kulturno-povijesnom i prirodnom baštinom izrazite vrijednosti, koja je dio identiteta Grada, ali je ista uglavnom nespremna za tržište i nedovoljno osmišljena kao turistički proizvod. Kao jednu od vizija razvoja vidi jedinstveni doživljaj bogate povijesno-kulturne baštine i suvremenog dalmatinskog načina življenja.

MASTER PLAN RAZVOJA RURALNOG TURIZMA GRADA KORČULE 2015. DO 2020. GODINE

Poziva se na glavne ciljeve Regionalnog operativnog programa Dubrovačko-neretvanske županije:

- uravnotežen i održiv razvoj obale, otoka i zaleđa,
- očuvanje i zaštita prirodne i kulturne baštine uz poboljšanje kvalitete življenja,
- te one definirane prema Strategiji razvoja turizma DNŽ, stupovi razvoja:
- izgradnja kompletnog turističkog lanca vrijednosti te razvoj i oblikovanje turističkih proizvoda temeljenih na kulturi, povijesti i prirodnoj baštini.
- revitalizacija unutrašnjosti otoka i jačanje agrikulturne proizvodnje i s time povezane turističke aktivnosti inteligentnim i intenzivnijim razvojem poljoprivrede i vinogradarstva.

Donosi neprecizne podatke o statusu zaštite povijesnih cjelina.

Kao problem navodi se rascjepkanost nadležnosti te nedostatna koordinacija između tri glavna resora: prostornog planiranja, zaštite prirode i kulturne baštine. Dani su prijedlozi za obogaćivanje turističke ponude pojedinih naselja Grada Korčule. Opisan tip difuznog hotela s procjenom mogućnosti primjene u starom gradu u Korčuli i Žrnovu.

STRATEGIJA RAZVOJA TURIZMA OPĆINE VELA LUKA DO 2025. GODINE

Definira bogato kulturno naslijeđe uz nedostatak vodiča i interpretacije, ali u strategiji dominiraju drugi ciljevi, poput nautičkog turizma i zdravstvenog turizma. Kultura pripada malom udjelu tzv. turizma specijalnih interesa.

STRATEGIJA RAZVOJA TURIZMA OPĆINE BLATO ZA RAZDOBLJE OD 2015. DO 2020. GODINE

Registrirana i kulturna baština veliki potencijal u razvoju turizma označena kao mogućnost. Prijedlog vizije temelji se između ostalog na bogatoj prirodnoj, kulturno - povijesnoj i tradicijskoj baštini.

Poboljšanje kvalitete življenja vidi kroz razvoj društvenih djelatnosti te očuvanje kulturne i tradicijske baštine blatskog kraja te smatra da će zaštita i očuvanje kulturne, tradicijske i prirodne baštine promovirati i potaknuti razvoj prepoznatljivosti Općine.

U Strateškom planu općine Smokvica za 2016. do 2018. godinu valorizacija kulturne baštine u turističke svrhe ocijenjena je kao nedovoljna. Kao aktivnosti predložene izgradnja Muzeja zlata i srebra i uređenje Doma kulture.

Plan razvoja Lubarde od 2014. do 2019. godine konstatira kako unatoč svijesti o bogatom kulturnom naslijeđu nema jasne distinkcije ovog dijela otoka Korčule od drugih jednako bogatih kulturnom baštinom. Kroz provedbu Plana razvoja, očekuje se stavljanje u funkciju i drugog dijela u službi promocije kulturne baštine u formi muzeja/galerija ili multikulturalnog centra. Kulturna baština nije posebno prezentirana. Kao mjere i prioritete povezuje podizanje kvalitete života i očuvanje kulturno - povijesne baštine, kao i kod Općine Blato. Jedan od prioriteta je povezivanje kulturnog bogatstva i tradicije sa turističkom ponudom.

STRATEGIJA RAZVOJA OPĆINE MLJET DO 2020. GODINE

U razvojnim potrebama specificira zahtjev za učinkovitijom zaštitom i prezentacijom kulturne i prirodne baštine te razvojem gospodarskih djelatnosti koje se naslanjaju na održivo gospodarenje prirodnom i kulturnom baštinom. U razvojnim ograničenjima je prisutna degradacija kulturne baštine uzrokovana nedostatkom financijskih sredstava za očuvanje i interpretaciju. Kulturna baština nije dovoljno zaštićena niti predstavljena kao potencijalna turistička atrakcija.

OPERATIVNI PLAN RAZVOJA CIKLOTURIZMA DUBROVAČKO-NERETVANSKE ŽUPANIJE SA STANDARDIMA

Projekt Interreg Italy-Croatia – EU MIMOSA¹

Analizom stanja ustanovljeno je da na području DNŽ postoje pojedinačne inicijative turističkih zajednica ili biciklističkih klubova koji svojim angažmanom stvaraju cikloturističku ponudu na svojem području. Na Mljetu su evidentirane biciklističke rute u dužini od oko 190 km, a na Korčuli čak 390 km staza različite podloge i kategorizacije. Na stranicama nekih turističkih zajednica dostupne su i karte biciklističkih ruta. Iz **Strategije razvoja turizma Grada Korčule** proizašla je projektna ideja o Akcijskom planu razvoja biciklističkog turizma. Sporazumom o projektnom udruživanju lokalnih turističkih zajednica otoka Korčule iz prosinca 2020. godine započelo se s nizom zajedničkih aktivnosti koje će biti predstavljene kroz Akcijski plan razvoja biciklističkog i pješačkog turizma za otok Korčulu završen 2021. godine.

1 OPRC_DNZ_2021_6_30_ilektorirano_final.pdf (edubrovnik.org)

5 / Revizija razvojnih ciljeva, mjera i aktivnosti postojećih strategija i akcijskih planova u skladu sa ciljevima razvoja kulturnog turizma

Raskorak potencijala i realizacije u razvoju ruralnog turizma na razini Dubrovačko-neretvanske županije vidljiv je i kroz pojedine strateške razvojne dokumente poput Županijske razvojne strategije za razdoblje od 2007. do 2013. godine (ŽRS), Provedbenog programa Dubrovačko-neretvanske županije za razdoblje do 2025. godine i Strategije razvoja turizma Dubrovačko-neretvanske županije za razdoblje od 2012. do 2022. godine.

Županija je donijela Plan razvoja Dubrovačko-neretvanske županije do 2027. gdje se oslanja na projekt WINTER MED u domeni „Očuvanja, valorizacije i održivog korištenja prirodne i kulturne baštine“. Na temu promicanja kulture planirane su aktivnosti za zaštitu, očuvanje i opremanje kulturnih i sakralnih dobara, međutim, ali nije jasnije izražena politika revitalizacije otočkih naselja.

Provedbeni program Dubrovačko-neretvanske županije za razdoblje do 2025. godine kao jednu od primarnih potreba smatra pripremu kulturnih dobara za turističku valorizaciju. Preduvjeti za to su: a) izrada konzervatorske dokumentacije i planova upravljanja te uspostava njihove provedbe, b) jačanje kapaciteta za pripremu i provedbu EU i drugih razvojnih projekata radi njihovog financiranja, c) jačanje financijskih i ljudskih resursa za očuvanje, prezentaciju i suvremenu interpretaciju kulturne baštine, d) primjena pristupa održivog korištenja kulturne baštine, e) digitalizacija baštine.

Strategija razvoja turizma Dubrovačko – neretvanske županije 2012. - 2022. daje kao temeljne ciljeve:

- raščistiti dileme i kontroverze nastale u prethodnom razdoblju,
- podijeliti ukupan prostor županije na turističke klastere koji su posve konzistentni po iskustvenoj strukturi,
- definirati model rasta turizma županije i njenih klastera,
- postaviti upravljački model turizma.

Ruralni turizam i inicijative u tom segmentu na području Županije još su uvijek na samom početku razvoja. Prirodna i kulturna baština te okoliš DNŽ specifična su karakteristika i bogatstvo ove destinacije koja pruža dodatnu vrijednost turistima. Stoga postoji potreba očuvanja i poboljšanja karakteristika okoliša kako bi se poboljšala autentičnost turističkih iskustava i povećalo zadovoljstvo lokalnog stanovništva. Kao provedbeni plan očuvanja i poboljšanja karakteristika okoliša potrebna je zaštita baštine i tradicijske arhitekture, kontrola bespravne gradnje i definiranje standarda gradnje novih objekata.

Prijedlog Strategije je turistička organizacija Županije u 7 klastera od kojih su dva:

- Korčula (grad Korčula, općine Smokvica, Lumbarda, Blato i Vela Luka),
- Mljet (općina Mljet).

Kao ključni atributi Strategije turističkog razvoja za **klaster Korčula** prepoznati su tradicija i život otoka, prirodna i urbana scenografija, kultura, povijest i događanja. Uz bogatstvo prirode, povijesti i kulture, tradicija je prepoznata kao najvažniji resurs otoka Korčule, pa je ona i temelj oblikovanja turističke ponude ovog klastera. Vizija razvoja uključuje razvoj i oblikovanje turističkih proizvoda temeljenih na povijesti, kulturi i prirodnoj baštini, razvoj poljoprivrede i vinogradarstva radi revitalizacije unutrašnjosti otoka i ojačanja agrikulturne proizvodnje.

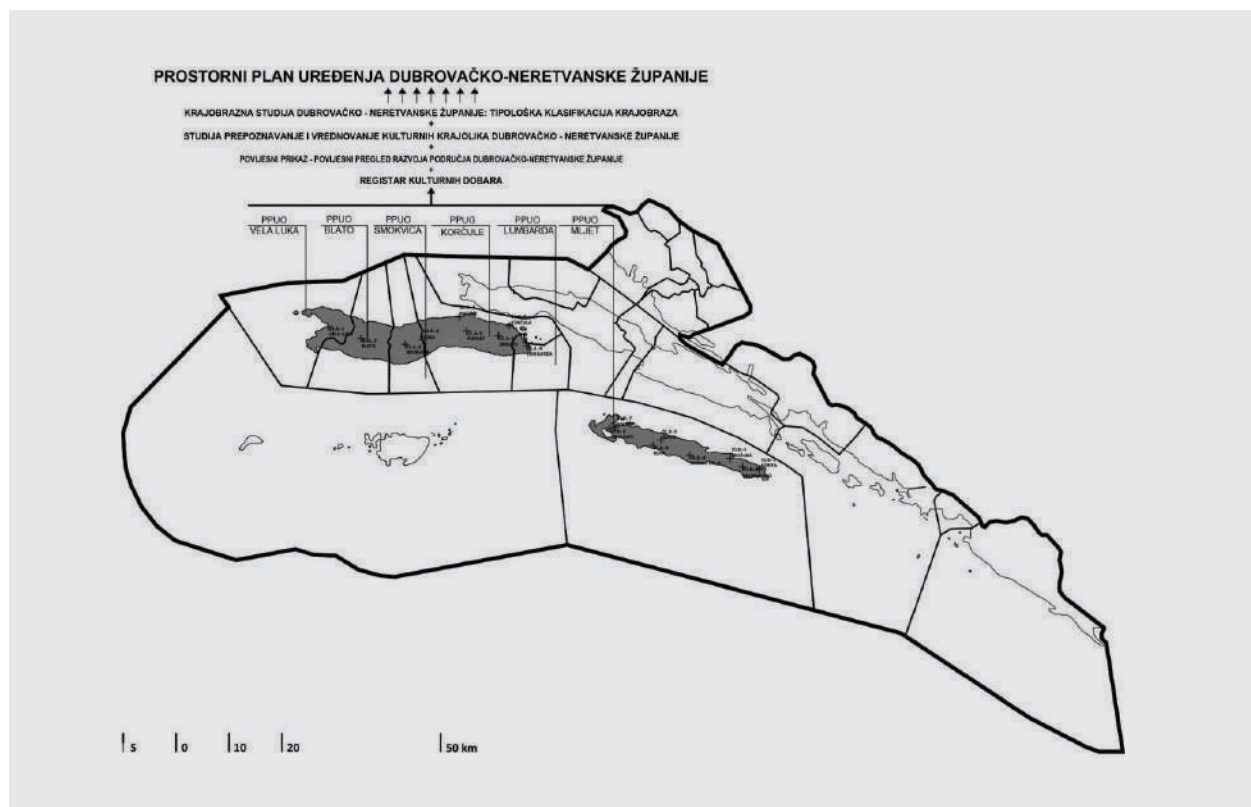
Kao ključni atributi Strategije turističkog razvoja za **klaster Mljet** prepoznati su raznolikost prirodnih fenomena i mistična povijest. Strategija stavlja naglasak više na nautički turizam, infrastrukturu pješačkih i biciklističkih staza, opremanje plaža, gastronomske ponude i Nacionalni park nego na ruralni turizam za koji na otoku postoje dobra polazišta. Izvan fokusa je komponenta ruralnih naselja i njihove tradicionalne izgradnje i povijesnih građevina te doživljaja koji oni mogu pružiti posjetiteljima. Ipak, spominje se revitalizacija postojećih ruralnih objekata stavljanjem u funkciju turizma, odnosno ruralna kuća za odmor koja predstavlja adaptiranu tradicionalnu kuću kod koje se poštuju uvjeti ambijentalne i tradicijske arhitekture i gradnje ili ruralna kuća koja predstavlja vjernu kopiju (!) tradicionalne kuće. No ne spominju se vrijednosti postojećih ambijenata naselja i drugih povijesnih građevina koje se ovdje nalaze kao potencijal za bogatiju turističku ponudu.

Županijska razvojna strategija Dubrovačko-neretvanske županije 2016.-2020. temeljni je i sveobuhvatni strateški dokument koji, polazeći od razvojnih resursa i potencijala te ostvarenih postignuća, utvrđuje smjernice budućeg gospodarskog i sveukupnog razvoja, kako željenog tako mogućeg i potrebnog. Strategija ističe da je posebno važno inovirati, razvijati i primjenjivati pristup održivog korištenja kulturne baštine na području Županije jer je kulturna baština jedan je od temeljnih nositelja turističkog potencijala DNŽ-a, a budući da se broj turističkih dolazaka proteklih deset godina udvostručio postoje određeni pritisci na kulturnu baštinu, posebice materijalnu, ali i financijske koristi koje podržavaju strateško usmjerenje k održivom korištenju kulturne baštine.

Dakle, nominalno sve strategije i akcijski planovi vide kulturnu i prirodnu baštinu kao oslonac razvoja održivog turizma otoka, ali iz njih nije proizašao konkretan program koji sustavno omogućava operativno djelovanje, nudi potpore i modele provedbe; nisu utjecali niti na izmjenu prostorno-planske dokumentacije koja je osnova za planiranje razvoja naselja.

6 / Dosadašnja istraživanja i odnos prostornog planiranja i očuvanja krajolika otoka Korčule i Mljeta i njihovih povijesnih naselja

Očuvanje kulturnog krajolika sa njegovim tradicijskim naseljima i svim ostalim sastavnicama krajolika moguće je jedino kao dio regionalnog planiranja, prostorno-planskom dokumentacijom, jer nema zakonske zaštite za evidentiranu baštinu koja nije od nacionalnog



PRIKAZ ŽUPANIJE S PROSTORNIM PLANOVIMA I IMPLEMENTIRANIM STUDIJAMA KOJE SU INTERES IZRADE STRUČNE STUDIJE INTEGRALNE ZAŠTITE I REVITALIZACIJE POVIJESNIH NASELJA U KRAJOLICIMA OTOKA KORČULE I MLJETA

značaja, a i preporuča se u brojnim svjetskim i europskim deklaracijama, konvencijama i poveljama.

ICOMOS-ova *Povelja o vernakularnom graditeljskom naslijeđu* iz 1999. godine govori o zaštiti tradicijskog graditeljstva kao neodvojivog dijela kulturnog krajolika. Vijeće Europe donosi *Rezoluciju o aktivnom održavanju spomenika, skupina i područja građevina povijesnog i umjetničkog značaja u kontekstu regionalnog planiranja* iz 1968. koja ističe prostorno planiranje kao najprimjereniji oblik rješavanja problematike izgrađenog

okoliša na harmoničan način. *Amsterdamska deklaracija* iz 1975. i *Europska povelja o arhitektonskom naslijeđu* iz Strasbourga iz 1975. godine temelje se na načelima integralne zaštite koja zaštitu arhitektonskoga naslijeđa prepoznaje kao jedan od važnih ciljeva urbanističkog i prostornog planiranja. *Europska konvencija o krajoliku* iz Firenze, 2000. posvećena je zaštiti, upravljanju i planiranju krajolika. Operativno, konvencija pretpostavlja obvezu ugrađivanja krajolika u politike regionalnog i urbanističkog planiranja. *Načela iz Vallette za zaštitu i upravljanje*

povijesnim gradovima, gradovima i urbanim područjima iz 2011. naglašavaju potrebu zaštite i integracije povijesnih i tradicijskih područja u suvremeni život zajednice te upravo to prepoznaje kao temelj za urbanističko planiranje i prostorni razvoj. *Pariška deklaracija o baštini kao pokretaču razvoja* iz 2011. preporuča uključivanje naslijeđa u zamisao održivoga regionalnog razvoja, posebice turizma i gospodarstva. I napokon *Deklaracija iz Davosa* iz 2018. kojom je uveden koncept BAUKULTUR koji obuhvaća svaku ljudsku djelatnost koja mijenja izgrađeni okoliš. Kulturna baština ključna je komponenta visokokvalitetnoga koncepta Baukultur. Način na koji koristimo, održavamo i štitimo našu kulturnu baštinu danas bit će ključan za budući razvoj visokokvalitetnoga izgrađenog okoliša. *Kultura omogućava i potiče ekonomsku, društvenu i ekološku održivost. Ona oblikuje naš identitet i definira naše naslijeđe. Prema tome, kultura se mora postaviti u središte razvoja politika i mora se naglasiti njezin doprinos težnji za općim dobrom.* (Deklaracija iz Davosa iz 2018.)

Dosadašnja istraživanja ruralnih krajolika Dubrovačko-neretvanske županije u skladu s navedenim načelima Zavod za prostorno uređenje DNŽ pretočio je u mjere zaštite koje se propisuju Prostornim planom Dubrovačko-neretvanske županije, ali i drugih planova općina i gradova.

Prema obvezama koje je RH preuzela potpisivanjem međunarodnih i europskih dokumenata vezanih uz zaštitu krajobraza potrebno je osigurati njihovu snažniju primjenu i provođenje.

Na nivou DNŽ Zavod u ovom smislu djeluje još od 2008. kada je za potrebe IDPPUO DP dao izraditi podlogu za revitalizaciju malih naselja Dubrovačkog primorja, zatim 2015. preko EU projekta *Baština pokretač razvoja* kojim se utvrdila metodologija zaštite povijesnog urbanog

krajolika svjetske baštine grada Dubrovnika te promovirao integralni način planiranja. Kao konačni rezultat ovog projekta izrađena je studija „*Identifikacija i valorizacija prirodnog i kulturnog krajobraza na pilot području Dubrovnika*“ kao „*Krajobrazna osnova pilot područja Dubrovnika*“.

Za potrebe izrade Izmjena i dopuna Prostornog plana Dubrovačko-neretvanske županije (PPDNŽ) izrađena je **Krajobrazna Studija Dubrovačko-neretvanske županije** koja izrađuje tipološku klasifikaciju krajobraza na I. i II. razini. Studija je poslužila za utvrđivanje osobito vrijednih predjela – prirodnih krajolika, koji se štite na regionalnoj/ lokalnoj razini.

Studija **Prepoznavanje i vrednovanje kulturnih krajolika Dubrovačko-neretvanske županije** – podloga za zaštitu, također izrađena za potrebe ID PPDNŽ utvrđuje osobito vrijedne predjele – kulturne krajolike. Ova studija je također i podloga za prijedlog za upis kulturnih krajolika u Registar kulturnih dobara RH temeljem Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara.

Studija **Povijesni prikaz - povijesni pregled razvoja područja Dubrovačko-neretvanske županije** obrađuje povijesni razvoj i kulturno naslijeđe županije, također je izrađena za potrebe ID PPDNŽ. kao i **Registar kulturnih dobara na području DNŽ** koji sadrži ne samo kulturna dobra upisana u Registar kulturnih dobara već i evidentirana kulturna dobra koja se štite županijskim prostornim planom. Također su obrađeni prirodni i kulturni krajolici koji se predlažu za zaštitu.

Svi navedeni dokumenti su vrlo vrijedan izvor informacija o valorizaciji, kategorizaciji i raznolikosti prostora, ne samo na razini graditeljske i kulturne baštine, nego je prepoznata vrijednost povijesnih krajolika i ruralnih naselja koja čine sastavni dio prostora. Svi dokumenti koji su

izrađeni su implementirani u Prostorni plan uređenja Dubrovačko-neretvanske županije te su ovaj dokument učinili ključnim dokumentom za vrednovanje i očuvanje krajolika županije.

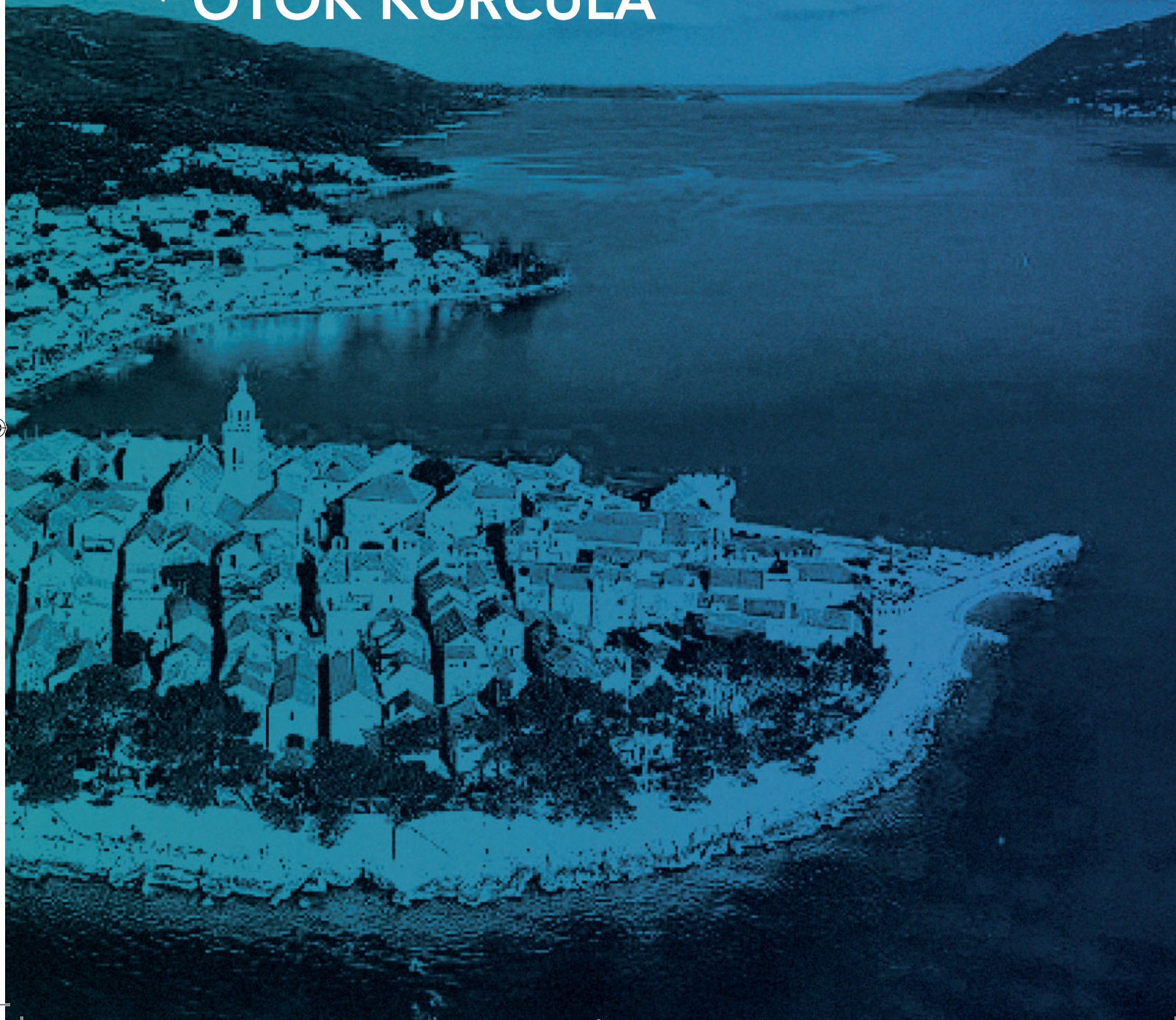
Kroz EU projekt CO - EVOLVE izrađen je elaborat **Smjernice za integralnu zaštitu ruralnih krajolika i održivi razvoj turizma delte rijeke Neretve**, a kroz EU projekt WINTER MED izrađen je ovaj **Elaborat integralne zaštite i revitalizacije povijesnih naselja u krajolicima otoka Korčule i Mljeta**.

Županijski zavod za prostorno uređenje DNŽ je na zahtjev Hrvatskog zavoda za prostorni razvoj 2015. godine izradio i niz analiza u prostoru NP Mljet i PP Lastovsko otočje kroz izradu **Stručno-analitičkih poslova u sklopu pripremnih radova za izradu prostornog plana Nacionalnog parka Mljet i Stručno-analitičkih poslova u sklopu pripremnih radova za izradu prostornog plana Parka prirode Lastovsko otočje**.

Prostorni planovi se moraju se bazirati na stručnim studijama i podlogama koje u konačnici trebaju doprinijeti njihovoj kvaliteti. Izrada sličnih studija za ostale regije Županije slijedi kroz neke buduće EU projekte te njihova ugradnja u prostorne planove doprinijeti će očuvanju regionalnih karakteristika krajolika i senzibilizirati javnost za pojmove kao što su kultura i vrsnoća građenja. Konačni rezultat izrade svih ovih studija je na razini Županije, a potom i lokalnih uprava donijeti politički akt regionalne i lokalne Apolitike za ovo specifično područje.

Svi navedeni dokumenti su vrlo vrijedan izvor informacija o valorizaciji, kategorizaciji i raznolikosti prostora, ne samo na razini graditeljske i kulturne baštine, nego i povijesnih krajolika i ruralnih naselja koja čine sastavni dio prostora.

7 / OTOK KORČULA



Povijesni pregled

Današnjem stanju otoka Korčule prethodila je dugačka i bogata povijest. Prapovijesni tragovi život na otoku Korčuli otkriveni su na mnogo mjesta – najviše oko plodnih polja. U 6. st. pr. Kr. otok su naselili Grci koji ga nazivaju *Corcyra Melaina* – Crna Korčula zbog njezine prevladavajuće crnogorične vegetacije. Tijekom povijesti vlast nad Korčulom se često mijenjala. U 1. st. pr. Kr. otok su (kao i cijelu Dalmaciju) osvojili Rimljani, a u 7. st. dolaze Slaveni-Hrvati koji osnivaju vlastitu državu – najprije kneževinu, a od 925. godine kraljevinu – u čijem je sastavu bila i Korčula. Početkom 11. st. Korčula dolazi pod vlast Venecije, zatim zahumskih knezova, pa hrvatsko-ugarskih kraljeva, ponovno Venecije, potom u kratkom periodu u prvoj polovici 15. st. dolazi pod vlast Dubrovačke Republike, a ona je duži period (od 15. do kraja 18. st.) bila u sastavu Mletačke Republike. Od 1921. godine do danas, promijenilo se opet nekoliko vlasti (austrijska, ruska, francuska, engleska, talijanska) što je ostavilo brojne povijesne tragove od kojih su mnogi prepoznati kao vrlo vrijedni te zaštićeni i upisani u Registar kulturnih dobara RH.

Najstarija otočna naselja bila su u unutrašnjosti otoka uz polja i brojne špilje. Na mjestima grčkih i rimskih naseobina nastaju kasnije slavenska naselja: **Žrnovo**, **Pupnat**, **Čara**, **Smokvica** i **Blato**, jedino je grad Korčula uz obalu Pelješkog kanala. **Lumbarda** se, kao selo razvila razmjerno kasno, zbog jedne odredbe korčulanskog Statuta iz 14. stoljeća koja je, kao gradu Korčuli blisko mjesto, priječila naseljavanje tog područja. No, Korčulani su pred konac 15. stoljeća tamo podizali ljetnikovce i obrađivali imanja, što je ubrzo oblikovalo i samo mjesto.

Selo **Račišće** nastalo je u 17. stoljeću kad su ovamo stigle izbjeglice pred Turcima s kopna, dok je **Vela Luka** kao naselje stvorena početkom 19. stoljeća.

Broj otočnog stanovništva često se mijenjao, što je, pak, ovisilo o političkim i gospodarskim prilikama, ali i čestim epidemijama kužnih bolesti. Iz popisa stanovništva sredinom 14. stoljeća doznaje se da je na otoku tada živjelo oko 5000 ljudi. Najviše stanovnika napustilo je otok 1925., kad iz Blata i Vele Luke odlazi 3500 ljudi. U drugoj polovici 20. stoljeća broj se žitelja na otoku stalno povećavao i danas ima preko 14 000 stanovnika. Korčula je kopnu vrlo blizu, pa je tako i najnaseljeniji otok. Zadivljujuće su tolike obrađene površine za razliku od drugih otoka, a prevladava slika prirode oplemenjena marom i trudom čovjeka. Sav su otočki prostor premrežila razmjerno velika naselja, a u ravnoteži razmještaja onih nisko na obali mora i onih ponad, na padinama brda očituje se narav opstanka mnogih naraštaja.

Do razvoja turizma dolazi tek nakon I. svjetskog rata, a nakon II. svjetskog rata počinje na cijelom otoku razvoj suvremenog turizma: gradnja hotela, uređenje kampova, osmišljavanje turističko - ugostiteljske djelatnosti i sadržaja.

Krajolici naselja otoka Korčule

KRAJOLIK ZALJEVA NASELJA VELA LUKA



Krajobrazno područje se nalazi na krajnjem zapadnom dijelu otoka Korčule, sjeverozapadno od Blatskog polja. Obuhvaća obalne padine zaljeva Vela Luka od uvale Gradina do rta Vranine, u čijem se središnjem dijelu ističe otočić Ošjak. Izdužena forma zaljeva uokvirena je vršnim dijelovima terasiranih obalnih padina koje se u središnjem dijelu spuštaju prema moru i zaravnjenom dijelu koji se otvara prema Blatskom polju u zaleđu. Zaljev je prema otvorenom moru zaštićen svojim položajem u dnu zaljeva i prirodnim akcentom – otočićem Ošnjakom, a linija razvedenog obalnog ruba u podnožju maslinika na terasiranim padinama postupno dolazi do volumena kompaktne jezgre poluurbanog naselja. Temeljni prostorni odnos proizlazi upravo iz odnosa volumena (obalnih padina) i ploha (polje i more u središnjem dijelu), unutar kojih se otvara niz drugih koji definiraju promatrano područje – odnos izgrađenog dijela naselja prema poljoprivrednom krajobrazu (terasiranim maslinicima), ali i moru; odnos terasiranog poljoprivrednog krajobraza

prema šumskom volumenu na padinama. Opisani elementi sagledanog područja tvore zanimljivu i vrijednu cjelinu, velike kompleksnosti i harmoničnosti, u kojoj se stupanj otvorenosti i karakter mijenjaju prolaskom kroz krajobraz. Krajobrazno područje ima snažan antropogeni karakter velike povijesne i asocijativne vrijednosti. Očuvanost struktura poljoprivrednog krajobraza djelomično je narušena zapuštanjem poljoprivrednih površina i izgradnjom u obalnom pojasu. Prostornim planom je područje sjeveroistočno i jugozapadno od naselja Vela Luka evidentirano kao osobito vrijedan predjel - kultivirani krajobraz.

KRAJOLIK NASELJA BLATO (BLATSKO POLJE)



Krajobrazno područje se nalazi u unutrašnjosti zapadnog dijela otoka Korčule, jugoistočno od naselja Vela Luka, između obalnih naselja Prigradica (sjeverno od Blata) i Prižba (južno od Blata).

Ovo je područje karakterističnoga korčulanskog tipa kulturnoga krajobraza; kombinirani sustav polja, suhozidnih terasa uz njihove rubove i naselja. Evidentiranim kultiviranim krajobrazom na području Blata smatraju se osobito vrijedna obrađena tla, usitnjenog (trakastog do kvadratnog) uzorka, zasađena vinogradima i voćkama s uređenim poljskim komunikacijama,

ogradama i poljskim kućicama – Veliko i Malo Blatsko polje te Velika i Mala Krtinja. Na rubu polja razvijeno je naselje Blato. Radi se o tipičnom otočkom naselju u unutrašnjosti, smještenom u predjelu Blatskog polja između Velog i Malog Učijaka na sjeveru i Vele strane na jugu. U rubnim dijelovima polja, odnosno na padinama okolnih brežuljaka, vidljiv je uzorak uskih, suhozidnih terasa – u nižim dijelovima padina danas prevladavaju aktivni maslinici na terasama, a na višim dijelovima su suhozidne strukture zapuštene pod šumskom vegetacijom. Blatsko polje ima visoku asocijativnu i kulturno-povijesnu vrijednost.



PPUO-om Blato je zaštićena urbana graditeljska cjelina istoimenog naselja te veći broj arheoloških lokaliteta, civilnih i sakralnih građevina.

KRAJOLIK NASELJA SMOKVICA (SMOKVIČKO POLJE)



Krajobrazno područje obuhvaća južni dio središnjeg dijela otoka Korčule, podno hrpta koji Smokvičko i Čarsko polje dijeli od brdskog, sjevernog dijela. Pruža se između Mihajne glavice na zapadu do Žrnovskog brda na istoku, odnosno između vrha Obala na sjeveru i obalne padine nad uvalama Duboka i Stiniva na jugu. Smokvičko polje s Dračevicom je karakteristični korčulanski kulturni krajobraz (evidentiran PPUO-om Smokvica kao osobito vrijedan predjel), nastao uz jedno od pet najstarijih naselja u unutrašnjosti Korčule, a unutar područja nalaze se još: Dol, Kruševo, Banja, Prapatna, Stavoine, Vela i Mala Stiniva, Njivice Gornje i Višnja Njivice. To su osobito vrijedna obrađena tla unutar omeđenih polja usitnjenog (trakastog do kvadratnog) uzorka, zasađena vinogradima i voćkama s uređenim poljskim komunikacijama, a rubno su terasirana s aktivnim maslinicima. Na sjeverozapadnom rubu Smokvičkog polja razvijeno je naselje Smokvica. Smještaj naselja rezultat je prirodnih obilježja terena, položaja komunikacija i zaštite oskudnog poljodjelskog zemljišta te zahtjeva nekadašnje tradicijske poljodjelske proizvodnje. Izgrađeni dio naselja ima zaokruženu formu koja se prema jugozapadu i sjeveroistoku širi kroz linijske poteze puteva i prometnica. Cjelina je PPUO-om Smokvica zaštićena kao povijesna graditeljska cjelina seoskog naselja.

KRAJOLIK NASELJA ČARA (ČARSKO POLJE)



Krajobrazno područje obuhvaća južni dio središnjeg dijela otoka Korčule, podno hrpta koji Smokvičko i Čarsko polje dijeli od brdskog, sjevernog dijela. Pruža se između Velog brda na sjeverozapadu i padina Borove glavice na sjeveroistoku, odnosno sjeverno od obalnog naselja Zavalatica.

Kompaktna forma naselja Čara nastala je u sjeverozapadnom dijelu Čarskog polja, između plodne površine krškog polja i strme vapnenačke padine. Ovaj iznimni kulturni krajobraz evidentiran je kao osobito vrijedan predjel i prostorno-planskom dokumentacijom, a duga povijest kultiviranja i korištenja, danas se manifestira u usitnjenom polu-omeđenom uzorku polja te je važan dio otočkog gospodarstva i mjesto geneze autohtonih sorti vinove loze i masline (pošip). Zaravnjenim, središnjim dijelom polja dominiraju vinogradi s brojnim lokvama, a koji rubno prelaze u terasirana polja, odnosno terase pod maslinicima. Analizom povijesnih karata, vidljivo je kako je poljoprivredni krajobraz Čare zadržao formu i način korištenja kroz dugi period vremena, kao i strukture kulturnog krajobrazu (suhozidne međe i terase, lokve i

kulture) kojima se prilagodio prirodnim datostima terena. Horizontalno nizanje uzoraka (padine pod oskudnom i gromolikom vegetacijom – izgrađeni dio naselja – terase s aktivnim maslinicima – omeđeno polje s vinogradima – obalna padina pod šumskom vegetacijom) stvaraju prostorni red i utječu na skladnost i čitljivost područja te čuvaju identitet i snagu karaktera područja. Danas je izgrađeni dio naselja PPUG-om Korčule zaštićen kao povijesna graditeljska cjelina seoskih obilježja, s nekoliko zaštićenih i/ili evidentiranih sakralnih i civilnih građevina. U ostatku krajobraznog područja evidentiran je veliki broj arheoloških lokaliteta – prapovijesnih gradina.

KRAJOLIK NASELJA RAČIŠĆE



Krajobrazno područje se nalazi na sjeveroistočnom, obalnom dijelu otoka Korčule, na jugozapadnom dijelu Pelješkog kanala. Proteže se od uvale Samograd na zapadu do uvale Koromačina na istoku, do vrha Galečevica sjeverno od naselja Pupnat.

Kompaktni oblik naselja, organiziranog uz obalu račiške uvale, ukazuje na osmišljenu prilagodbu terenu, gdje je glavni dio naselja smješten uz južnu obalu - ujedno i luku. Središnji dio sela – Doce bio je podložan vododerinama

za jakih kiša, a danas je PPUG-om zaštićen kao povijesna graditeljska cjelina seoskog naselja. Gotovo cijela padina unutar krajobraznog područja je terasiranjem pretvorena u osobito vrijedan poljoprivredni krajobraz (izuzev vrlo strmih dijelova pod oskudnom ili šumskom vegetacijom) – od terasiranih rubova polja u sjevernom dijelu područja, preko širih terasa različitih duljina do uskih terasa u vršnim dijelovima padine. Danas na njima prevladavaju maslinici, a veliki dio je zapušten pod različitim oblicima šumske vegetacije. U podnožju padina nalazi se uski pojas omeđenog i rubno terasiranog polja između luke Račišće i uvale Kneža, južno od poluotoka Turanj i sjeverno od Tišanj glavice u kojem se javlja veći broj vinograda, voćnjaka i vrtova, a rubno prelaze u maslinike.

PPUG-om je evidentirano nekoliko kulturnih krajolika na ovom području - dolac u središtu naselja Račišće koji je danas pretežito zapušten, vinogradi na strmim terenima Račišća i Kneže i poluotok Turanj na kojem je danas unatoč zapuštanju vidljiva gusta mreža suhozidnih terasa.

KRAJOLIK NASELJA PUPNAT

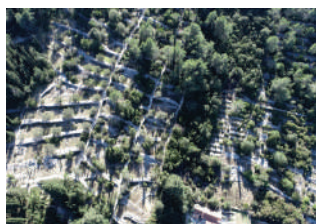


Krajobrazno područje se nalazi u unutrašnjosti istočnog dijela otoka Korčule, južno od obalnog naselja Račišće,

zapadno od naselja Žrnovo i sjeveroistočno od Pupnatske Luke na južnoj obali otoka. Pruža se od brda Vela Strana na zapadu do vrha sv. Ilije na Velikom Homu te sjeverno od Galečevice do vrha Jubak.

Pupnatsko naselje je nastalo na rubu polja u podnožju padina brežuljkastih uzvisina Velog vrha, Očaka i Vele strane. Rubovi naselja u prošlosti su bili označeni košarama i suhozidnim kućicama za stoku koji su danas izloženi propadanju i utjecaju suvremene izgradnje. Središnji dio izgrađenog dijela naselja evidentiran je kao povijesna graditeljska cjelina seoskog naselja. Osim središnjeg polja s dominacijom vinograda, unutar krajobraznog područja javlja se nekoliko oblika poljoprivrednog krajobraza – omeđeno polje terasiranih rubova s dominacijom maslinika na predjelu Močila, dolci s terasiranim padinama u zapuštanju na predjelu Zdrila i dolci terasiranih padina sporadično smješteni među niskim brežuljcima u jugoistočnom dijelu područja (Krušev dol i Daspije), čijim središnjim dijelovima dominiraju maslinici i vinogradi, dok su terasirane padine u zapuštanju. PPUG-om je manji dio područja evidentiran kao ruralni krajolik Pupnatskog polja.

KRAJOLIK NASELJA ŽRNOVO



Žrnovo je nastalo u unutrašnjosti otoka pod utjecajem grada Korčule, na razmeđu plodnih polja i ogoljelih i ili šumovitih padina.

Šire područje naselja Žrnovo dio je ruralnog krajobraza Korčule, prepoznatljivog po malim i srednje velikim krškim poljima raspršenim po unutrašnjosti otoka, a koja su od davnina predstavljala gravitacijske točke razvoja naselja i poljoprivrede. Polja imaju dugu povijest kultiviranja i korištenja, a danas se manifestiraju u usitnjenom poluomeđenom uzorku polja, njihovi rubovi karakteristični su po suhozidnim međama i terasama te su važan dio otočkog gospodarstva i mjesto geneze autohtonih sorti vinove loze i masline. Unatoč tome što je danas veliki udio terasiranih padina, ali i omeđenih polja, u zarastanju ili potpuno zapušten, vinogradi južne obale otoka Korčule

(Defora) u jugoistočnom dijelu krajobraznog područja, izniman su kulturni krajolik. Navedeni otočni terasirani vinogradarski tip krajolika ističe se zbog raspršenih parcela vinograda, pravilnog uzorka suhozidnih terasa masivne građe, a čiji uzorak prati prirodnu konfiguraciju terena.

KRAJOLIK NASELJA KORČULA



Krajobrazno područje obuhvaća krajnji sjeveroistočni dio otoka Korčule s istoimenim naseljem, smješteno sjeverozapadno od Lumbarde i jugozapadno od Orebića na poluotoku Pelješcu u Pelješkom kanalu.

Proteže se od Žrnovske Banje do rta Soline u kanalu Ježevica, a s morske strane je zaštićen arhipelagom otočića među kojima se ističe otočić Badija.

U ovom krajobraznom području posebno se ističe povijesna jezgra naselja, zaštićena kao povijesna graditeljska cjelina naselja gradskih obilježja, smještena na poluotoku. Uski, gusto izgrađeni dio povijesne jezgre grada Korčule nastao je u pojasu između obale i šumovitih brežuljaka koji ga dijele od novijih dijelova naselja – sjeverozapadne male stambene zone nad uvalom Strečica i dijela naselja s brodogradilištem smještenog južno od državne ceste D-118 i sjeverno od polja Donje blato. Sjeverno od navedene državne ceste, suhozidno terasirane padine su najvećim dijelom

zapuštene ili pod mješovitom šumom, dok se južno još uvijek velikim dijelom čitaju suhozidne strukture na kojima danas prevladavaju maslinici. U istočnom dijelu, južno od Baretice, najveći dio poljoprivrednog krajobrazu izgubljen je uslijed izgradnje naselja, a dio je zapušten pod šumskom vegetacijom – preostali dio čine suhozidno omeđeni maslinici nad poljem Solina koje se dalje nastavlja na Donje blato.

KRAJOLIK NASELJA LUMBARDA



Krajobrazno područje obuhvaća krajnji istočni dio otoka Korčule, južno od grada Korčule i jugoistočno od naselja Žrnovo. Pruža se od rta Soline u kanalu Ježevica do rta Ražnjić i uvale Pržine, odnosno do brda Dračevica u unutrašnjosti.

Naselje Lumbarda se očituje kao rastresiti skup zaselaka okupljenih oko srednjovjekovnih crkvice i ljetnikovaca (kaštela) na obroncima brežuljaka i rubovima manjih polja, čiji smještaj i oblikovanje u znatnoj mjeri poštuju konfiguraciju terena. Poljoprivredni krajobraz područja čine polja (Donje blato, Gornje blato i Lumbarajsko polje) i terase smještene na padinama poviše naselja. Donje blato je smješteno u sjeveroistočnom dijelu područja, a čini ga

polje s dominacijom vinograda na čijim terasiranim strana dominiraju maslinici. Gornje blato se nalazi jugozapadno od Donjeg; to je omeđeno do terasirano polje uskih do kvadratnih parcela u kojem prevladavaju maslinici, ali se javlja i veliki broj vinograda. Lumbarajsko polje se nalazi između Vele Glavice i uvale Pržina; to je polje otvorenog tipa koje istočno prelazi u terasirano polje s maslinicima, odnosno uske terase s maslinicima na poluotoku Ražnjić. Povijesna jezgra dijela naselja Lumbarda - Vela Glavica zaštićena je PPUO-om Lumbarda kao povijesna graditeljska cjelina.

Kulturni krajolik



Studija prepoznavanja i vrednovanja kulturnih krajolika Dubrovačko – neretvanske županije iz 2016. prepoznala je područja koja imaju obilježja kulturnih krajolika, podijeljenih u tri kategorije: oblikovani/dizajnirani i planirani krajolici, organski razvijani krajolici te asocijativni krajolici.

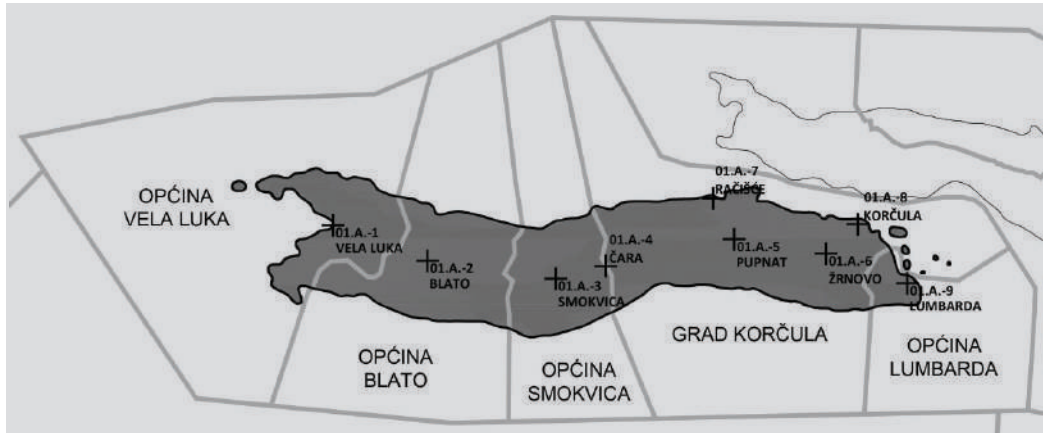
I dodatne analize za područje otoka Korčule i Mljeta definirale su da se najčešće radi o **organski razvijanim** krajolicima koji izražavaju međudjelovanje između

korištenja zemljišta i prirodnih sustava tijekom vremena. Budući da ti krajolici u sebi sadrže više slojeva promjena kroz povijest, oni su nastajali bez očitog, sveobuhvatnog plana namjere (iako se u nekom stupnju može govoriti o namjeri i svojevrsnoj kontroli i planiranju). Često se nazivaju "etnološkim" krajolicima jer se uglavnom odnose na ruralne krajolike. Najzastupljenija vrsta kulturnog krajolika je ruralni krajolik.

Na Korčuli su to:

GRAD/ OPĆINA	NAZIV KRAJOLIKA	VRSTA	TIP	VRSTA ZAŠTITE/ ZNAČAJ
Grad Korčula, Općina Lumbarda, Smokvica, Blato, Vela luka	Krajolik Korčule	asocijativni	Fortifikacijski	zaštita planom
Grad Korčula, Općina Orebić	Krajolik mora pelješki kanal	asocijativni	krajolik mora, plovidbe	prijedlog za registar
Grad Korčula	Urbani krajolik Korčule	oblikovani	urbani, planirani	prijedlog za registar
	Krajolik malih otoka Korčula, Badija, Vmik	asocijativni	mali otoci	prijedlog za registar
	Gospodarski krajolik Korčule (brodogradilište, kamenolom)	oblikovani	gospodarski	prijedlog za registar
	Agrami terasirani krajolik Orlanduša, Berkovica	organski	terasirani, vinogradarski	prijedlog za registar
	Ruralni krajolik Žrnova	organski	agrami krških polja	zaštita planom
	Agrami terasirani krajolik Račišća, Kneže	organski	terasirani, vinogradarski	zaštita planom
	Ruralni krajolik Smokvice i Čare	organski	agrami krških polja	prijedlog za registar
	Ruralni krajolik Pupnata	organski	agrami krških polja	zaštita planom
Općina Lumbarda	Povijesni agrami i ladanjski krajolik Lumarde	organski	suhozidni, polje, nizinski	zaštita planom
Općina Blato	Agrami krajolik Potima, Sitnica	organski	agrami krških polja	zaštita planom
	Terasirani krajolik Prigradica, Prihodišća	organski	agrami, vinogradarsko maslinarski	zaštita planom
	Arheološki krajolik	organski	terasirani, vinogradarski reliktni	prijedlog za registar
	tumula, Kopila			
Općina Vela Luka, Blato	Agrami krajolik krških polja Blato, Vela luka	organski	agrami, maslinarski	prijedlog za registar
	Terasirani krajolik Požar, Bradat, Prigradica	organski	agrami, vinogradarsko maslinarski	prijedlog za registar
Općina Vela luka	Urbani krajolik Vela luke	organski	urbani	zaštita planom
	Arheološki krajolik Vela spilja	organski	suhozidni, polje, nizinski	prijedlog za registar

Naselja



PRIKAZ JEDINICA LOKALNE SAMOUPRAVE S NASELJIMA NA OTOKU KORČULI

OSNOVNI DEMOGRAFSKI POKAZATELJI

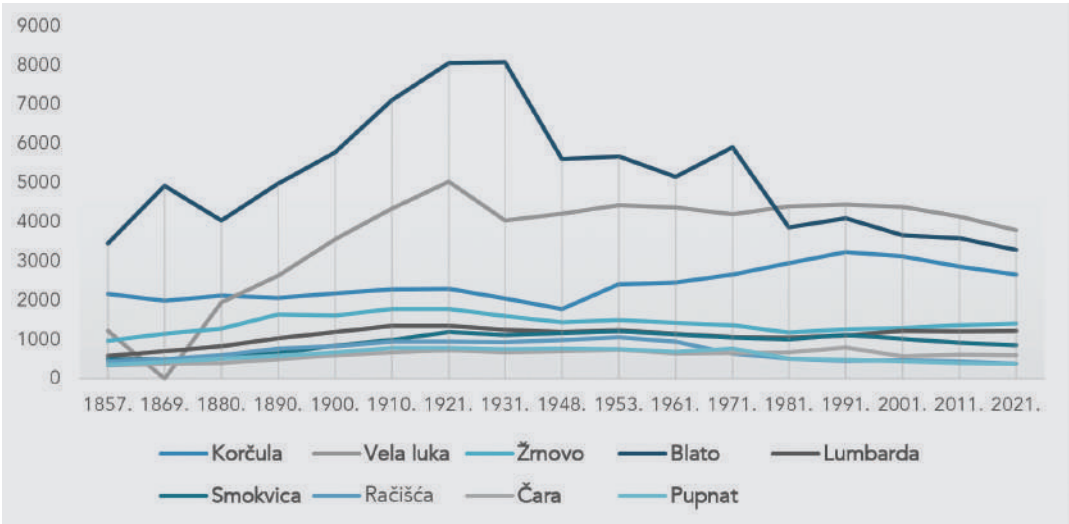
Demografska obilježja stanovništva važan su pokazatelj stanja u prostoru, bilo kao pokazatelj gospodarskih, socijalnih, političkih ili nekih drugih procesa, koji se odvijaju u prostoru. Dubrovačko-neretvanska županija, kao i sve ostale županije imala je 2011. godine negativno prirodno kretanje pa tako i otok Korčula. Pozitivan prirodni prirast jedino bilježi naselje Žrnovo. Na razini svih naselja na otoku negativan demografski pad iznosi izrazito visokih 9,6%.

Otok Korčula ima, prema gravitaciji stanovnika, dva pōla. Na istoku stanovnici gravitiraju gradu Korčuli, koja je orijentirana prema Dubrovniku, a sa druge strane Vela Luci, koja je orijentirana prema Splitu. Pri čemu ova dva naselja imaju različiti stupanj centraliteta uvjetovan osnovnim funkcijama. U devet analiziranih naselja trenutno živi 14 612 stanovnika, što je prema broju vrlo blisko popisu stanovnika iz 1890. godine. Na otoku Korčuli naselje Blato je dugi niz godina bio najveće mjesto s najvećim brojem stanovnika, no ono je nakon Prvog svjetskog rata doživjelo drastičan pad. Nakon velikog vala emigracije nije se nikad u potpunosti opravilo. Danas je Blato drugo naselje po veličini, dok je prvo Vela Luka.

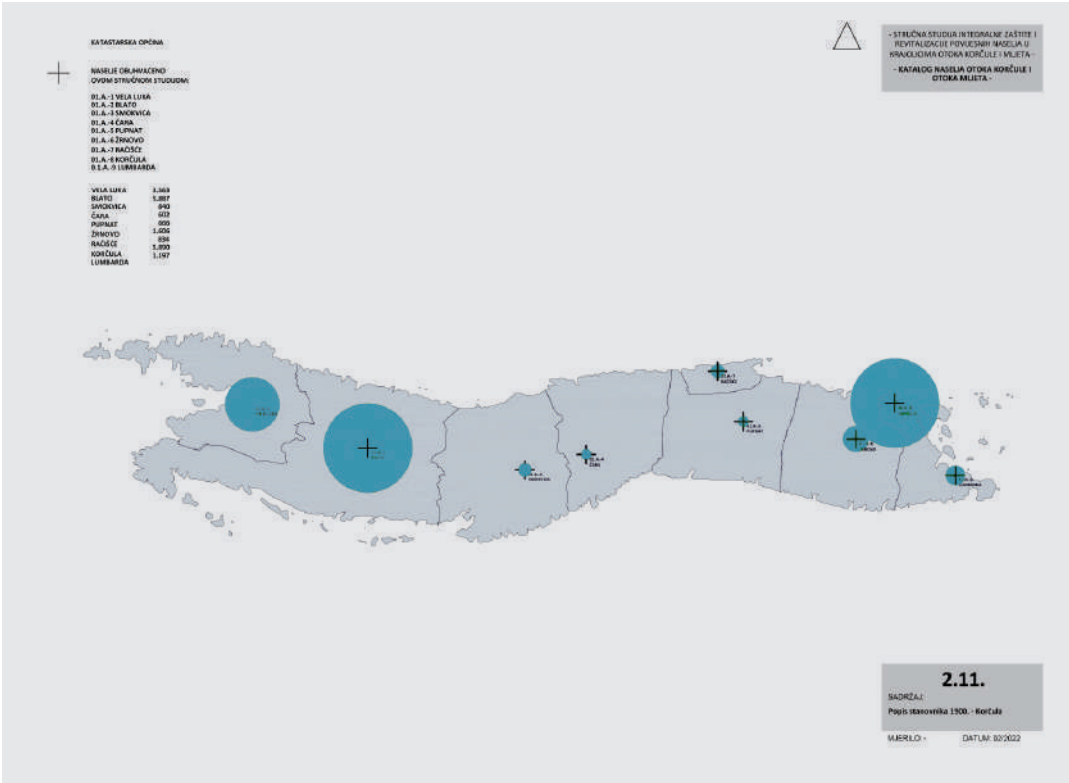
U tablici koja slijedi navode se podaci o broju stanovnika po pojedinim naseljima koja su predmet ovog istraživanja.

NAZIV NASELJA	1857.	1890.	1900.	1910.	1921.	1931.	1948.	1971.	1991.	2001.	2011.	2021.
Korčula	2168	2069	2182	2287	2289	2045	1778	2657	3232	3126	2856	2661
Vela luka	1218	2632	3563	4334	5026	4038	4204	4193	4438	4380	4137	3789
Žrnovo	969	1645	1606	1781	1781	1592	1439	1363	1267	1296	1368	1403
Blato	3450	4981	5781	7107	8050	8073	5604	5912	4093	3659	3593	3322
Lumbarda	580	1029	1197	1349	1349	1243	1185	1068	1102	1221	1213	1217
Smokvica	496	659	840	986	1187	1120	1160	1052	1125	1012	916	865
Račišće	436	776	834	941	941	928	995	644	456	468	432	380
Čara	349	499	602	668	721	675	706	661	797	566	616	595
Pupnat	355	578	666	786	786	756	767	772	488	433	391	380
UKUPNO	10021	14868	17271	20239	22130	20470	17838	18322	16998	16161	15522	14612

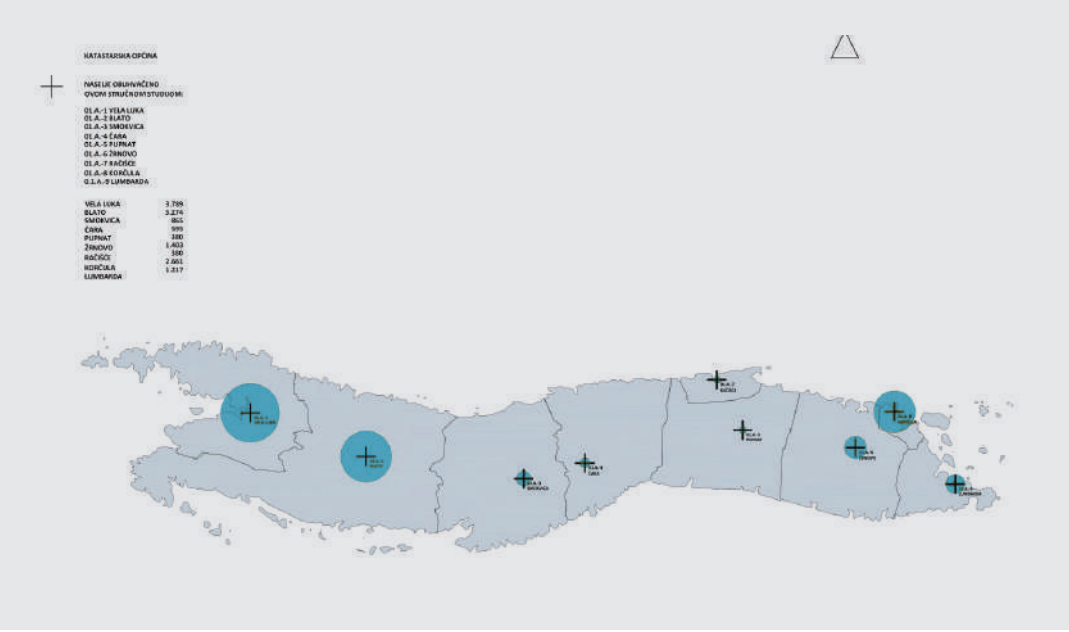
POKAZATELJI BROJA STANOVNIKA U NASELJIMA OTOKA KORČULE OD 1857. GODINE DO DANAS



DEMOGRAFSKA KRETANJA STANOVNIKA KORČULE OD 1857. GODINE DO DANAS

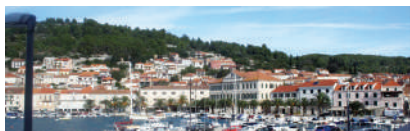


BROJ STANOVNIKA OTOKA KORČULE PREMA POPISU IZ 1900. GODINE



BROJ STANOVNIKA OTOKA KORČULE PREMA POPISU IZ 2021. GODINE

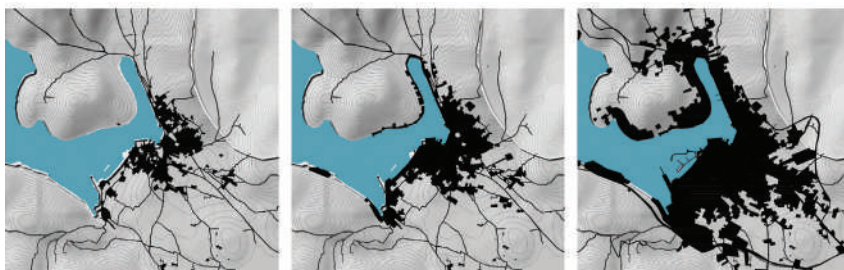
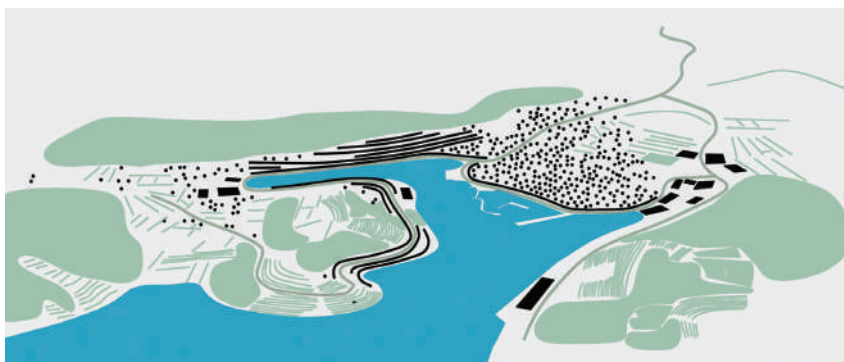
Vela Luka



Vela Luka je najmlađe otočno naselje, unatoč činjenici kontinuiteta naseljavanja još od mlađeg kamenog doba, u dnu dobro zaštićenog i razgranatog Velolučkog zaljeva moglo se postupno oblikovati i širiti tek od 18. stoljeća, kada su minule opasnosti i stekli se preduvjeti razvoja. Gravitira mu ne samo

stanovništvo s obale i susjednih otoka, nego i oni vezani uz polja, živeći u sklopovima i stanovima koji su okupljali brojne obitelji i čitave rodove. Uokolo obalne linije - koja je izvorno bila uvučena barem 130 m nego što je vidimo danas - jasno se razabiru četiri cjeline: sjeverne i zapadne padine Mrkoga rata, južne padine Pinskoga rata, Guvno i Dolac te obalni pojas uz Malu i Velu Lučicu. Smještaj kuća za stanovanje, mahom prizemnica, gospodarski objekti, štale i cisterne nije planiran,

a položaj kuća i orijentacija glavnog pročelja proizlaze iz konfiguracije terena i obale. Tri najstarije građevine Vele Luke – kašteli Ismaelli iz 1490. godine (na č. br. 257 u Maloj Lučici), Nikoničić ili Kanavelić te Kolović-Šantić, s jezgrom iz 1520. godine – ostat će reperi urbanog tkiva koje se postupno popunjavalo dosegnuvši današnju gustoću uglavnom koncem 19. st. Obala je izvorno bila razvedena nizom molova između današnjeg Inglezovog i Tranulova mosta do obale Pinskog rata. Nasipavanjem prostora Vele rive i Male rive tijekom druge polovice 19. stoljeća formirati će se Žardin. U središtu naselja nalaze se župna crkva sv. Josipa (1846.-1848.) sa zvonikom te s kućama bratovština Sv. Josipa i Gospe od Ruzarija, Carinski ured, Kapetanija, Općina i javni zdenac, a trokatna Pučka učionica, podignuta 1911. jedna je od najvećih školskih zgrada na jadranskoj obali. Komunikacije unutar mjesta i ceste koje su se koristile početkom 19. stoljeća zadržale su iste trase do danas. Iza prvog reda kuća, paralelno s glavnom komunikacijom uz more od Pinskog rata prema Kalima, tekla je gornja cesta, dok su okomite ulice održavale komunikaciju s obalom.

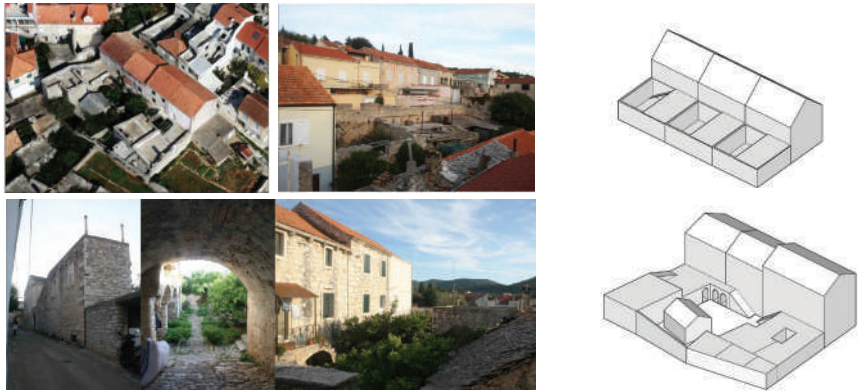


GENEZA NASELJA: 1836. GODINA, 1968. I DANAŠNJE STANJE

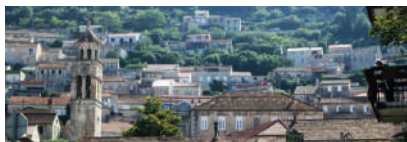
Na prostoru povijesne cjeline Vela Luka postoje pojedinačno zaštićene građevine i arheološki lokaliteti upisani u Registar kulturnih dobara RH:

RBR.	REGISTARSKI BROJ	NAZIV KULTURNOG DOBRA	VRSTA	PRAVNI STATUS
1	Z-4674	Arheološko nalazište Beneficij - Gudulija	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
2	Z-3817	Arheološko nalazište Vela spila	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
3	Z-5292	Crkva sv. Vincenca	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
4	Z-5587	Crkva sv. Josipa sa zvonikom i trgom	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
5	Z-6468	Zgrada Osnovne škole Vela Luka	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
6	P-6249	Arheološko nalazište Ančinovo	Arheologija	Preventivno zaštićeno dobro

Tradicionalne tipologije gradnje: niz, stambeno-gospodarski sklop s dvorom

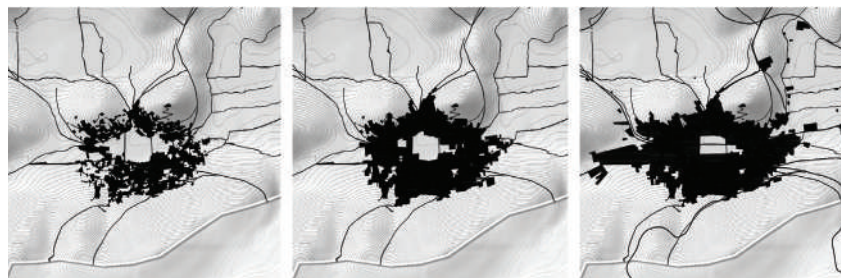


Blato



Smjestivši se po sredini zapadnog dijela otoka Korčule, na položaju udaljenom od mora, Blato ima sačuvanu matricu srednjovjekovnog naselja, premda dosad u njemu nije

prepoznata stambena arhitektura toga doba. Disperzni oblik naselja sastojao se donedavna od više cjelina guste izgradnje u mreži uskih ulica po obroncima brežuljaka Velog i Malog Učijaka na sjeveru i Vele strane na jugu, koji okružuju plodnu zaravan – Zlinje, gdje je formirano markantno seosko središte – njegova razdjelna linija, korzo s prekrasnim dvoredom lipa.



GENEZA NASELJA: 1836. GODINA, 1968. I DANAŠNJE STANJE

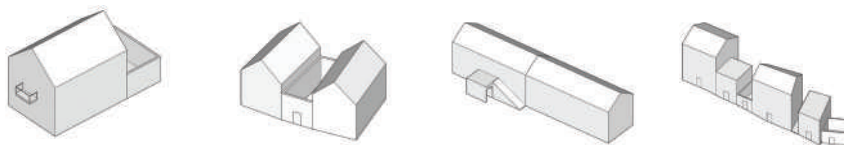
Prostori između odvojenih grozdova kuća koje su koncentrirane uz brojne kaštele konvergiraju središnjem prostoru naselja kroz koji se longitudinalno protezala glavna komunikacija, tangirajući uzdignuti popločani trg na padinama Vele strane, u jezgri aglomeracije. Jedna od specifičnih odlika blatske aglomeracije su kašteli izvorno u vlasništvu plemića koji su svojim boravkom često oscilirali između Blata i Korčule. Valja zapaziti da su za Blato osobito karakteristični blokovi i nizovi kuća sa zajedničkim dvorištima i sa vrtovima sa stražnje strane, kakvi su još uvijek relativno dobro očuvani na gornjim dijelovima Vele strane.

Kako u gustom rasporedu kuća u većem dijelu naselja nije bilo mnogo prostora, a uz to su određene norme života to zahtijevale – životinje su se čuvale izvan njega. Na Malom Učijaku, nakraj mjesta, stoje štale, „košare“ u nizovima, visoko iznad kuća.

Na prostoru povijesne cjeline Blato postoje pojedinačno zaštićene građevine i arheološki lokaliteti upisani u Registar kulturnih dobara RH:

RBR.	REGISTARSKI BROJ	NAZIV KULTURNOG DOBRA	VRSTA	PRAVNI STATUS
1	Z-4675	Arheološko nalazište s ostacima ville rustice	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
2	RST-0074-1963.	Kaštel Ameri	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
3	RST-0075-1963.	Crkva Svih svetih	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
4	RST-0583-1971.	Crkva sv. Križa	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
5	RST-0584-1971.	Crkva sv. Jerolima	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
6	Z-5586	Crkva sv. Lucije (sv. Trojstva)	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
7	RST-0801-1974.	Kaštel Verzotti	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
8	RST-0806-1974.	Kuća Mirošević	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
9	RST-0859-1975.	Kuća Vlatko - Rulo	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
10	RST-0898-1976.	Kaštel Petković	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
11	Z-5569	Loža	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
12	Z-4862	Crkva Gospe od Polja	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
13	Z-5656	Ostaci novovjekovnog brodoloma kod otočića Otočac	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
14	Z-6585	Arheološka zona Kopila	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
15	Z-7083	Crkva sv. Mihovila	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
16	P-6251	Arheološko nalazište Lokviška glavica	Arheologija	Preventivno zaštićeno dobro
17	P-6252	Arheološki lokalitet Lokvica	Arheologija	Preventivno zaštićeno dobro
18	P-6288	Crkva sv. Ivana Evanđelista	Nepokretna pojedinačna	Preventivno zaštićeno dobro
19	P-6302	Arheološko nalazište Veprijak	Arheologija	Preventivno zaštićeno dobro
20	P-6303	Arheološko nalazište na koti 83.1 iznad Vele Krtnje	Arheologija	Preventivno zaštićeno dobro

Tradicionalne tipologije gradnje: slobodnostojeća kuća, dvojne kuće, niz, dugi niz



Smokvica

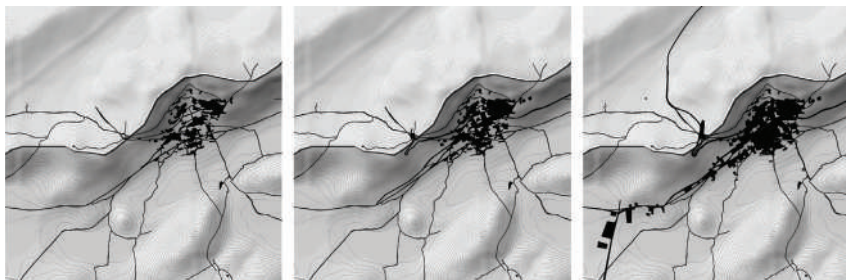


Smokvica se nalazi na dvostrukoj simetrali otoka, po sredini njegove kopnene osovine, gotovo jednako udaljena od mora u Korčulanskom i Lastovskom kanalu, na sjeveru i jugu. Spominje se prvi put 1327. godine, ali je jasno da je naselje na istom mjestu živjelo neprekinutim kontinuitetom od predantičkih

vremena. Razvijala se kao kompaktna aglomeracija na sunčanoj strani između Vele i Male Obale, dviju gora što se postupno spuštaju prema jugu i debelom plodnom polju. Određena podjela unutar sela postoji i danas - na Vrhosejane i Podosejane, što se u prošlosti najjasnije uočavalo u kombatimentu – nadmetanju dviju kumpanija, dok se ranija podjela na rodove koji su nadijevali imena "štradama" danas pomalo gubi. Zanimljivo je da je linija nove otočke ceste premjestila liniju unutrašnje seoske podjele koja je do tada bila određena snažnim čvorom puteva

koji su se stjecali i presijecali na raskrižju Lučilu pod župskom crkvom i kućom. U Smokvici ima nekoliko ljetnikovaca korčulanskih obitelji: Arnerićev, skromniji Rozanovićev koji je nekada pripadao obitelji Giunio, Baničevićev i Pecotićev. Koristili su osobito boravcima tijekom ljetnog ubiranja plodina i služili nadzoru zemljoposjeda.

Položaji kuća i njihovih sklopova određeni su u pravilu smjerovima starih putova. Kuće se najčešće redaju u nejednako kratkim nizovima, s uzdužno na reljef terena postavljenim hrbatima dvostrešnih krovova, a pročeljima okrenutima suncu i jugu kamo vodi i pretežni broj rastresito raspoređenih svojevrstnih ulica i uličica. Slijevajući se k odredištima u središtu naselja često su one i poluprivatnog karaktera jer između stambenih zgrada, u pravilu kamenih katnica i pridruženih im prizemnica sa sadržajem kuhinja ili konoba, tvore tipična prikuća. Ona su oblikovno najslikovitija, a lokalna im je osobitost isticanje balatura s vanjskim stubama za uspon na kat većeg broja kuća u cilju razdvajanja sadržaja stanovanja od prizemnih prostorija gospodarske namjene. Središte, u kojemu su okupljeni svi ključni javni sadržaji oblikovano je na križanju uzdužne ceste i putova što se okomito spuštaju u polje.

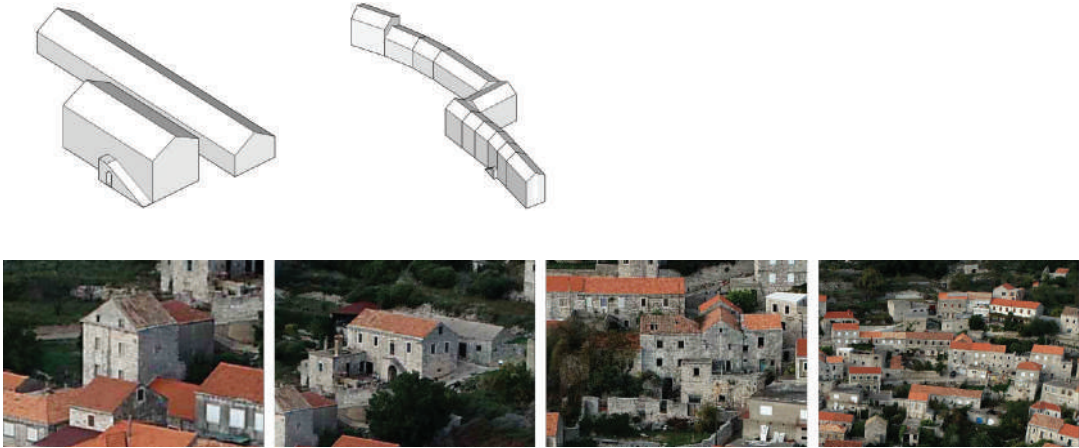


GENEZA NASELJA: 1836. GODINA, 1968. I DANAŠNJE STANJE

Na prostoru povijesne cjeline Smokvica postoje pojedinačno zaštićene građevine i arheološki lokaliteti upisani u Registar kulturnih dobara RH:

RBR.	REG. BROJ	NAZIV KULTURNOG DOBRA	VRSTA	PRAVNI STATUS
1	Z-5325	Crkva sv. Mihovila	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
2	Z-6689	Crkva sv. Andrije u Dračevici	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
3	Z-6465	Crkva sv. Ane	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
4	Z-6677	Crkva Očišćenja Marijina sa zvonikom, ložom i arheološkim ostacima stare župne crkve	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
5	Z-6804	Arheološko nalazište Sutvara	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
6	Z-6799	Zgrada Osnovne škole Smokvica	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro

Tradicionalne tipologije gradnje: slobodnostojeća kuća, niz, dugi niz.

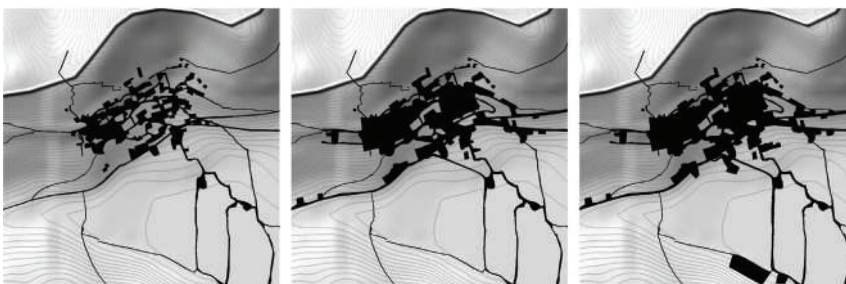
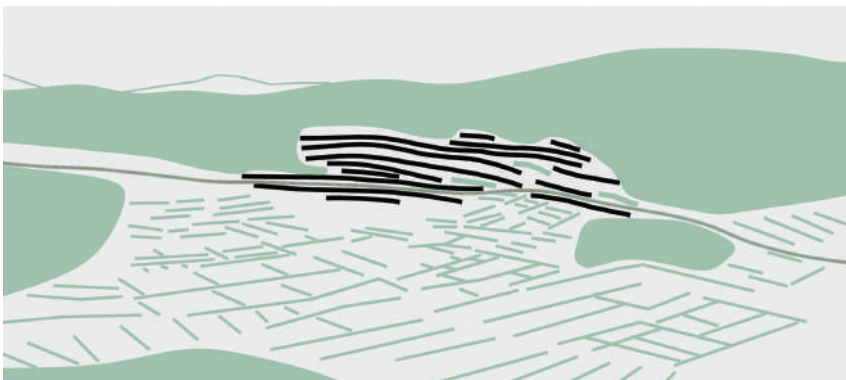


Čara



Čara, naselje na središnjem dijelu otoka Korčule, udaljeno 23 kilometra od svog administrativnog središta, treće je u nizu starih naselja duž otoka. Razvijalo se uz stari otočni put „Priko vrhova“, iznad plodne udoline pod gorskom kosom (Vrsi) uokolo

koje je postojao čitav prsten crkava simboličke zaštite. Čarski distrikt, konfin - katastarska općina – prostire se preko plodnog Čarskog polja, manjih vrtača i uzvisina sve do morske obale s obiju strana. Na južnoj strani naseljenošću se danas izdvaja uvala Zavalatica, nekoć transportna luka za mošt i vino, a na sjevernoj, prema kopnu, uvala Babina, koja nije preuzela ulogu uzmorskog naselja



GENEZA NASELJA: 1836. GODINA, 1968. I DANAŠNJE STANJE

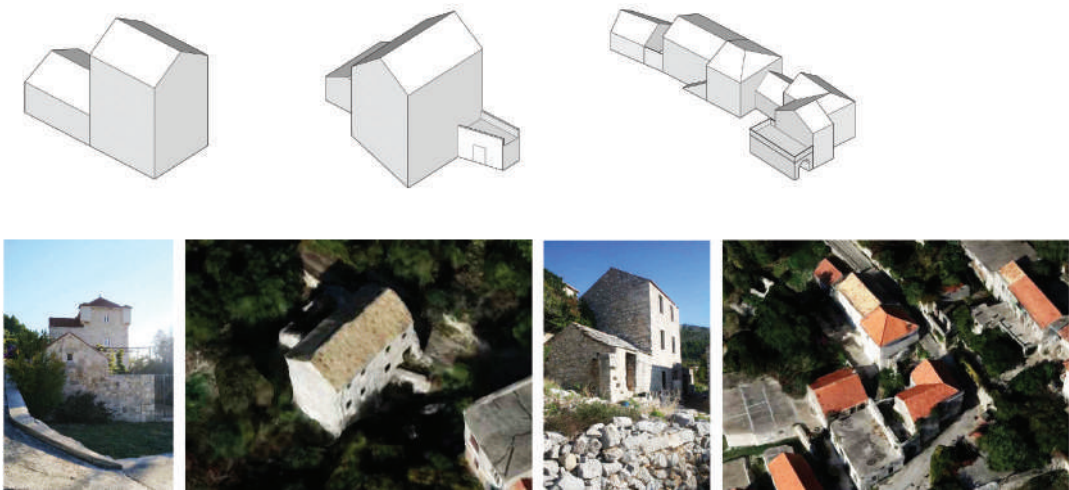
matičnog mjesta, vjerojatno zbog veće udaljenosti i manje usmjerenosti stanovnika Čare na tu uvalu.

Smještaj naselja Čare prepoznatljivih je karakteristika, poput ostalih starih naselja u unutrašnjosti otoka Korčule. Na sunčanim padinama, uz plodno polje koje nadvisuju brežuljci kao prirodne promatračnice, razvijaju se stambeno – gospodarski sklopovi. Javni i polujavni prostori okomitih i poprečnih uličica, širina te dvora – prikuća skladno ih povezuju, čineći dovoljno mjesta za okupljanja i aktivnosti stanovnika. Od značajnijih građevina ističu se župna crkva posvećena sv. Petru i Crkva Gospe od Čarskoga polja. Sa sjeverne strane je staro mjesno groblje. Uz oba lokaliteta vežu se snažna obilježja nematerijalne baštine, koja i danas oblikuju identitet stanovnika Čare. Kaštel plemićke obitelji Španić iz 17. st., okružen gospodarskim zgradama koje ukazuju na svrhovitu namjenu ladanjsko – poljodjelskog karaktera, tijekom 2. pol. 20. st. doživio je znatne neprimjerene građevne intervencije.

Na prostoru povijesne cjeline Čara postoje pojedinačno zaštićene građevine i arheološki lokaliteti upisani u Registar kulturnih dobara RH:

RBR.	REG. BROJ	NAZIV KULTURNOG DOBRA	VRSTA	PRAVNI STATUS
1	Z-2318	Kaštel Španić	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
2	Z-6676	Ostaci crkve sv. Stjepana	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
3	Z-5169	Crkva Gospe od Polja	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
4	Z-4923	Crkva sv. Petra	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
5	Z-6805	Arheološko nalazište Velo Stražišće	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro

Tradicionalne tipologije gradnje: dvojne kuće, niz, dugi niz



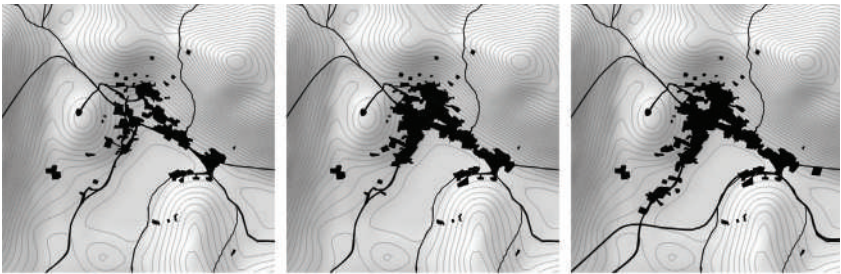
Pupnat



Pupnat, od grada Korčule udaljen 12 kilometara kolnom cestom koja dijelom prati stari otočni put „Priko

vrhovah”, drugo je u nizu starih naselja duž unutrašnjosti otoka. Pupnat pripada skupini otočnih naselja prepoznatljive prostorne organizacije, položen na osunčanoj padini brežuljka uz plodno polje. Tipologija kuća i sklopova - dvorova,

slijedi karakter otočke pučke gradnje u nešto skromnijem izričaju. Uočava se izgradnja u nizovima, koja u polujavnim prostorima širina dvora i prikuća ostavlja dovoljno prostora za osunčanost. Središte mjesta čini sklop crkve Gospe Snježne uz zvonik s pripadajućim trgom, župnom i bratimskom kućom s jedne strane ceste, a nasuprotno su zgrada škole i oveći trg pred zdcncem za javni pristup vodi. Prometna komunikacija zaobilaznicom izgrađenom krajem 20. st. uz rub Pupnatskog polja spretno je zaobišla cjelinu, dok je stara kolna cesta presjekla Pupnat, no ujedno i otvorila širok prostor javnim okupljanjima. Rubovi naselja u prošlosti su bila označena košarama, suhozidnim kućicama za stoku.



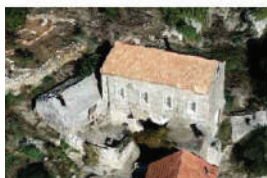
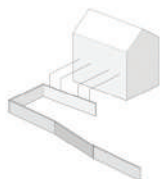
GENEZA NASELJA: 1836. GODINA, 1968. I DANAŠNJE STANJE

Na prostoru povijesne cjeline Pupnat postoji pojedinačno zaštićena građevina upisana u Registar kulturnih dobara RH:

RBR.	REG. BROJ	NAZIV KULTURNOG DOBRA	VRSTA	PRAVNI STATUS
1	Z-4924	Crkva sv. Jurja	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro

Prostornim Planom se štiti cjelina naselja Pupnat.

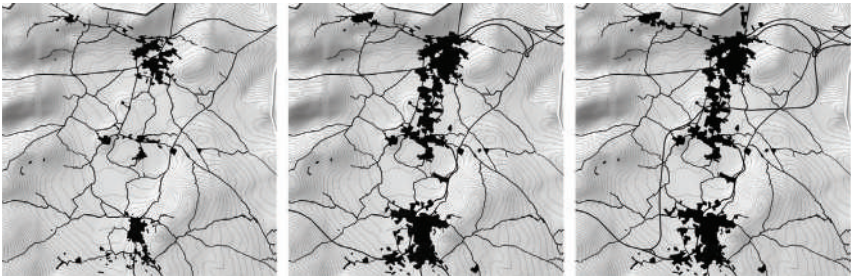
Tradicionalne tipologije gradnje: slobodnostojeća kuća s odrinom ili dvorom, dvojne kuće



Žrnovo



Žrnovo, na nepuna dva kilometra od grada Korčule, prvo je u nizu starih naselja duž otoka i središte starog žrnovskog distrikta, konfina - katastarske općine unutar kojega se nalazio i Pupnat. Njegove zaseoke Prvo Selo, Brdo, Kampuš i Postranu, smještene između brežuljaka, nije bilo lako uočiti s mora, što je osiguravalo djelomičnu zaštitu od opasnosti te poticalo razvoj mjesta. Prostrana uvala Žrnovska Banja, položena prema Pelješkom kanalu, ima vrlo dobre maritimne karakteristike te je korištena kao luka i sidrište od antike.



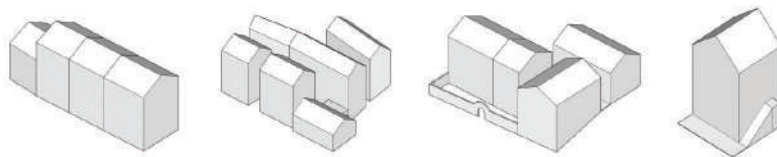
GENEZA NASELJA: 1836. GODINA, 1968. I DANAŠNJE STANJE

Na prostoru povijesne cjeline Žrnovo postoje pojedinačno zaštićene građevine i arheološki lokaliteti upisani u Registar kulturnih dobara RH:

RBR.	REG. BROJ	NAZIV KULTURNOG DOBRA	VRSTA	PRAVNI STATUS
1	Z-4921	Crkva sv. Filipa i Jakova	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
2	Z-4922	Crkva sv. Mihovila	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
3	Z-4865	Crkva sv. Vida	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
5	Z-6771	Crkva sv. Martina sa zvonikom	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
6	Z-6770	Kulturno-povijesna cjelina Mratin	Kulturnopovijesna cjelina	Zaštićeno kulturno dobro
7	P-6371	Arheološko nalazište Stražica	Arheologija	Preventivno zaštićeno dobro
8	P-6399	Dvije prapovijesne gomile u Postrani	Arheologija	Preventivno zaštićeno dobro
9	P-6535	Arheološko nalazište Stine	Arheologija	Preventivno zaštićeno dobro

Prostornim Planom se štiti cjelina naselja Žrnovo.

Tradicionalne tipologije gradnje: dvojne kuće, niz, dugi niz, kaštio.



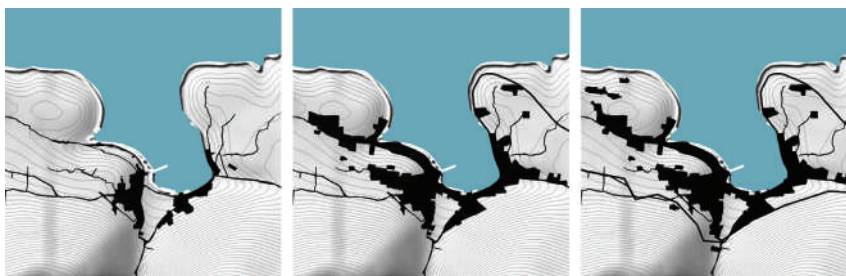
Račišće



Račišće je jedino od razvijenih obalnih naselja na sjevernoj strani otoka Korčule. Kao jedno od najmlađih naselja na otoku, Račišće nastaje u

17. stoljeću planskim naseljavanjem stanovništva u bijegu pred turskom opasnošću. Od grada Korčule, udaljeno je 12 kilometara uzmorskom uskom zavojitom cestom puštenom u promet tek 1968. Usmjerenost stanovnika pretežito na more, utjecala je i na oblikovanje naselja. Raspored kuća uz obalu račiške uvalje ukazuje

na osmišljenu prilagodbu terenu, u selo zbijenog oblika. Glavni dio sela smješten je uz južnu obalu, ujedno i luku. Središnji dio sela – Doce bilo je podložno vododerinama za jakih kiša. Rub sela namijenjen je košarama – stanovima za stoku. Krajnje funkcionalno i pojednostavljeno stambeno oblikovanje starog dijela naselja odraz je sličnih imovinskih mogućnosti graditelja i namjene vlasnika te nema fortifikacijskih građevina - kaštela poput ostalih sela na otoku. Račišće, očekivano, nema ni naglašene nematerijalne tradicije prepoznatljive u starijim naseljima na otoku, no baštini neke svoje posebnosti



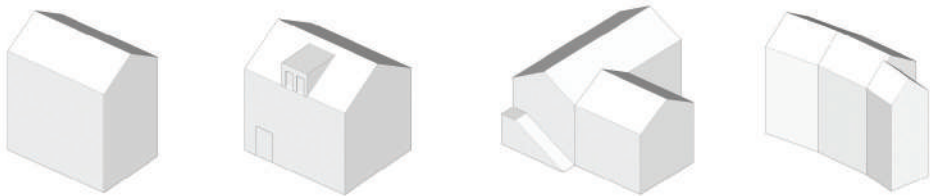
GENEZA NASELJA: 1836. GODINA, 1968. I DANAŠNJE STANJE

Na prostoru povijesne cjeline Račišće postoje pojedinačno zaštićene građevine i arheološki lokaliteti upisani u Registar kulturnih dobara RH:

RBR.	REG. BROJ	NAZIV KULTURNOG DOBRA	VRSTA	PRAVNI STATUS
1	Z-5170	Crkva sv. Nikole	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
2	Z-6807	Crkva Pomoćnice kršćana	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
3	Z-6484	Arheološko nalazište špilja Žukovica	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro

Prostornim planom se štiti cjelina naselja Račišće.

Tradicionalne tipologije gradnje: slobodnostojeća kuća, dvojne kuće, niz



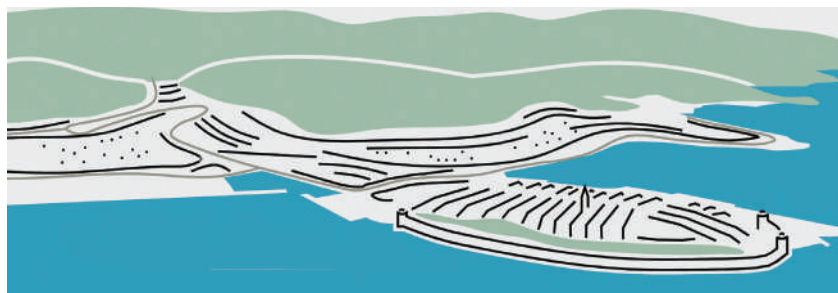
Korčula



Grad Korčula. Najveće naselje na otoku. Leži na uzvišenom poluotočju (300 x 170 m), na položaju gdje je Pelješki kanal najuži i s kojega je najlakše nazirati plovidbu koja se kroz njega odvijala. Grad bijaše simbolički čvrst reper na dugačkoj transversali koja je u to doba vodila od Mletaka do Levanta. Plan Korčule prilagođen je obliku tla na kojem se uzdigao, a predstavlja u mnogo čemu

jedinstvenu racionalnu urbanističku regulaciju i jedan je od najbolje sačuvanih primjera planiranog srednjovjekovnog grada uopće. To je sustav zadan s jednom jedinom ulicom koja dijeli grad na istočnu i zapadnu polutku, proširujući se na tjemenu poluotoka oblikujući trg pred katedralom. S obje strane razdjelnice spuštaju se prema vanjskom prstenu bedema uske ulice, tvoreći tako tlocrt "na riblju kost". Te bočne ulice mogli bismo prije smatrati obiteljskim prilazima, a tako su se u Korčuli stoljećima i nazivale. Poput

svih temeljito planiranih "idealnih gradova" on je shematiziran u svojim dijelovima. Unutar svog tlocrta Korčula poznaje samo kuće u dva usporedna niza dijeljena kaniželom - uskim kanalom za otpadne vode - zatvorenom na vanjskim krajevima. Svojim industrijskim potrebama i rezidencijalnom izgradnjom povijesni grad na poluotoku prekoračio je zidine prema zapadu i istoku već u srednjovjekovno i u rano moderno doba. Ispočetka se predgrađe zbilo uz južni zid staroga grada, da bi se postupno širilo prema okolnim brjegovima (brdo vrtova). Relativno kasna pojava predgrađa ili burga izvan gradskih bedema - Borgo se u povijesnim ispravama spominje prvi put tek 1491. - rezultat je odredbi po kojima se ispred gradskih zidina čuvao brisani prostor, kako se neprijatelj ne bi mogao nigdje utaboriti. Čim je minula turska i gusarska opasnost, od početka 17. stoljeća, istočno i zapadno od prevlake kojom predgrađe spaja s poluotokom, gradi se niz građanskih kuća te sklopova manjih zgrada s terasama i natkrivenim vrtovima pred sobom, duž vijugavih priobalnih putova prema istoku i zapadu te po padinama brežuljaka.



GENEZA NASELJA: 1836. GODINA, 1968. I DANAŠNJE STANJE

Raspored izgradnje uz obalu, posebno istočno i zapadno od prevlake kojom se zbijena jezgra predgrađa na Bilini spajala s poluotokom, uvjetovali su položaji brojnih škverova, kamenarskih "teza" i kovačkih radionica na samoj morskoj obali. Formiraju se Borgo Superiore i Borgo Inferiore koja će postupno postati središte gradskoga života Korčule,

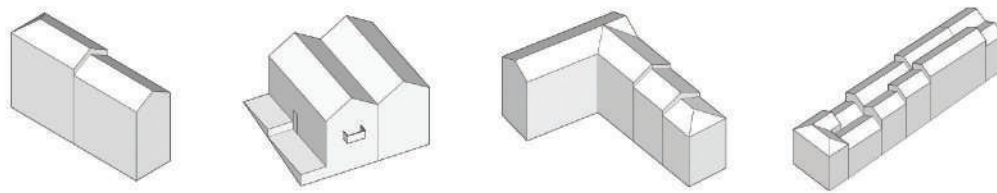
posebno razvijena tijekom 19. st., kada ih nazivaju Gornji i Donji Varoš. Grad će postupno biti urbanistički integriran sa svojim prigradskim prostorom. Oko Korčulana i onih koji češće dolaze u Korčulu s vremenom se naviklo na niz intervencija, uglavnom neprimjerenih volumena i oblikovanja, koje su se u novije vrijeme zbile u kontaktnoj zoni povijesne urbane jezgre.

Na prostoru povijesne cjeline Korčula postoje pojedinačno zaštićene građevine i arheološki lokaliteti upisani u Registar kulturnih dobara RH:

RBR.	REG. BROJ	NAZIV KULTURNOG DOBRA	VRSTA	PRAVNI STATUS
1	Z-4585	Palača Ismaeli - Gabrielis	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
2	Z-4588	Velika i Mala kneževa kula	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
3	Z-4866	Crkva sv. Mihovila s kućom bratovštine	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
4	Z-6216	Povijesna cjelina grada Korčule i njezina neposredna okolina	Kulturnopovijesna cjelina	Zaštićeno kulturno dobro
5	Z-3235	"Moreška" bojni mačevni ples	Nematerijalna	Zaštićeno kulturno dobro
6	Z-6467	Spomenik palim vojnicima u I. svjetskom ratu	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
7	RST-0249-1964.	Ljetnikovac Španić - Cviličević	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
8	Z-6627	Opatski dvor	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
9	Z-4919	Crkva Navještenja	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
10	Z-4918	Samostan s crkvom sv. Nikole	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
11	Z-4920	Katedrala sv. Marka	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
12	Z-4854	Crkva sv. Antuna	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
13	Z-4859	Crkva i bratovština Svih svetih	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
14	Z-4860	Crkva sv. Petra	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
15	Z-4861	Crkva Gospojine	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
16	Z-6621	Utvrda i arheološko nalazište Forteca-Sv. Vlaho	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
17	P-6292	Knežev dvor	Nepokretna pojedinačna	Preventivno zaštićeno
18	P-6293	Velika i Mala kula Svih svetih	Nepokretna pojedinačna	Preventivno zaštićeno
19	P-6294	Kula kopnenih vrata	Nepokretna pojedinačna	Preventivno zaštićeno

Prostornim planom se štiti povijesna graditeljska cjelina Korčule, a upisana je i u Registar kulturnih dobara RH.

Tradicionalne tipologije gradnje: dvojne kuće, dugi niz zaključen gradnjom ili zabatom.

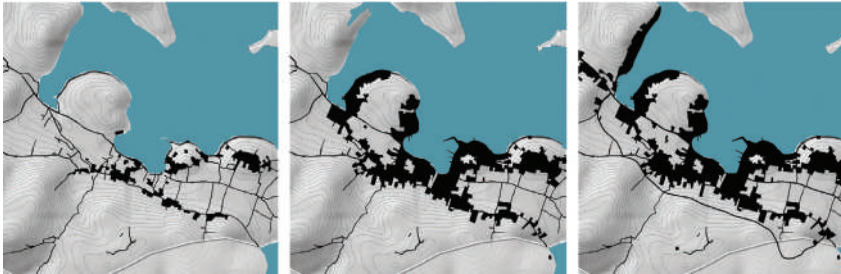
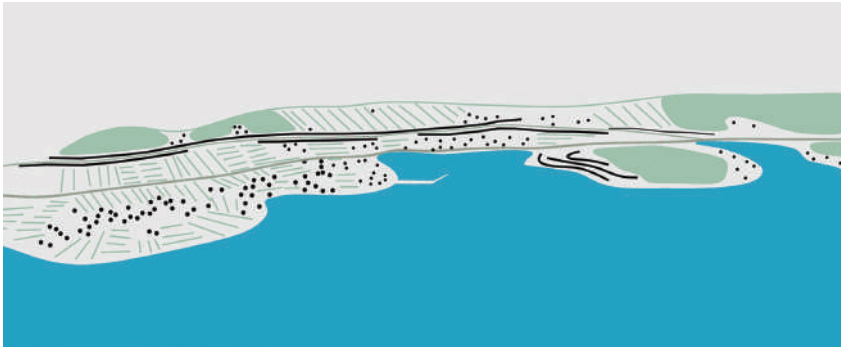


Lumbarda



Lumbarda, nekoć ribarsko, težačko i kamenarsko naselje, danas obilježeno turizmom, na istočnom je kraju otoka Korčule, 6 kilometara od

grada. Čini je skup zaselaka - Mala i Vela Postrana, Mala i Vela Glavica, Žabnjak, Kosovo, Javić, Lumbarajsko Račišće – oblikovanih duž morske obale, u širokom prostoru oko srednjovjekovnih crkvice i ljetnikovaca (kaštela) na obroncima brežuljaka i pristrancima manjih polja s plodnom crvenkasto-žučkastom pjeskovitom



GENEZA NASELJA: 1836. GODINA, 1968. I DANAŠNJE STANJE

zemljom koja je bila idealna za vinogradarstvo i maslinarstvo.

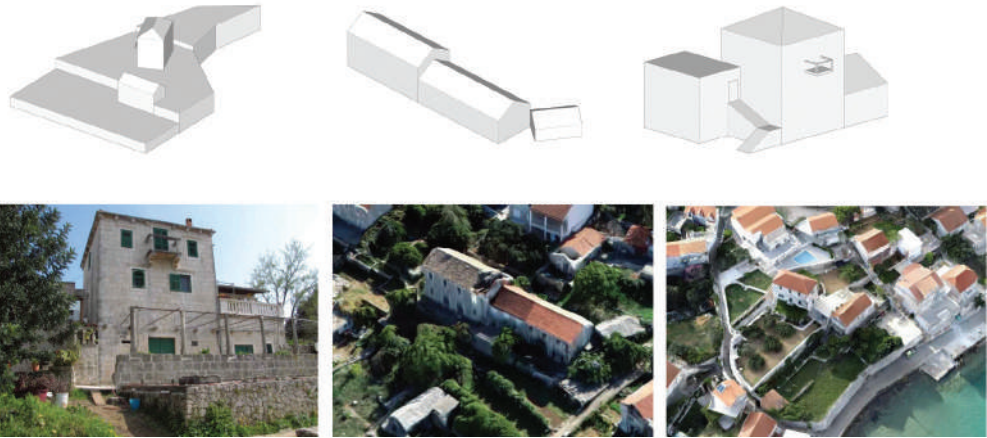
Ljetnikovci iz 16.-18. st. predstavljaju posebno poglavlje u povijesti renesansne i barokne ladanjske arhitekture u Dalmaciji, koja i inače tvori njen najoriginalniji arhitektonski i urbanistički doprinos europskoj graditeljskoj baštini. Gradilo ih je u prvom redu korčulansko gradsko plemstvo koje je u njima ljetovalo, nadzirući svoja imanja. Početkom 20. st. formirana je nova obala s lukobranom. Promjene ekonomskih sastavnica u 2. polovici 20. st. utječu i na izgled naselja, pa se prilagodba potrebama turista prostorno ogleda u izgradnji hotela i pristupa moru.

Na prostoru povijesne cjeline Lumbarda postoje pojedinačno zaštićene građevine i arheološki lokaliteti upisani u Registar kulturnih dobara RH:

RBR.	REG. BROJ	NAZIV KULTURNOG DOBRA	VRSTA	PRAVNI STATUS
1	Z-4615	Arheološko nalazište Knežina	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
2	Z-4863	Ljetnikovac na Bilin žalu	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
3	Z-4850	Kaštel Arneri - Kršinić/Cankinov	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
4	Z-4851	Kula "Knežina"	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
5	Z-4852	Crkva sv. Križa	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
6	Z-4853	Kuća Glasner	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
7	Z-4857	Crkva sv. Roka	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
8	Z-4864	Crkva sv. Bartula	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
9	Z-4759	Crkva sv. Petra i Pavla	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
10	Z-4760	Kaštel Nobilo Donji	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
11	Z-4761	Kaštel Nobilo Gornji	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
12	Z-6964	Zadružni i kulturni dom	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
13	P-6176	Arheološka zona "Koludrt"	Arheologija	Preventivno zaštićeno

Prostornim planom se štiti Povijesna jezgra naselja Lumbarda – Vela Glavica te ljetnikovci utvrde Manola i Adrijević na Maloj Glavici.

Tradicionalne tipologije gradnje: slobodnostojeća kuća na platou, dvojne kuće, niz, kaštel



8 / OTOK MLJET



Povijesni pregled

Prema izvorima naziv otoka Mljeta dolazi od riječi med. U prošlosti su po mljetskim šumama postojali brojni pčelinjaci, a njihov se med nudio na carskim dvorovima. U povijesnim dokumentima otok Mljet pojavljuje se pod različitim nazivima (*e Melita, de Meleta, na Mlete, de la Melida, de Melta, de Malta, di Meleda, Melitensis Melitae*), a riječ *Melita-Melite* u grčkom jeziku ima isto značenje kao i latinska riječ za med - *mell, mellis*.

Prvi stanovnici Mljeta dolaze s Pelješca i doline Neretve. Bili su to Iliri koji su tijekom 2. tisućljeća prije Krista postupno naselili cijeli otok. Najstariji povijesni izvori u kojima se spominje Mljet vezani su za grčke autore iz 4. st. pr. Kr., no prvi stvarni povijesni podaci o Mljetu i njegovim stanovnicima pojavljuju se u djelu "De rebus illyricus" rimskog pisca Appiana iz 1. st pr. Kr. koji opisuje kako je rimski car August pokorava Ilire na Mljetu i Korčuli te na zapadnom dijelu otoka Mljeta stvara carski posjed i u Polačama gradi palaču za upravitelja osvojenog posjeda. Narod je stanovao u bližoj ili daljoj okolici palače u malim neuglednim kućicama od suhozida kojima nije ostalo traga. Danas je ta palača najznačajniji spomenik na otoku iz rimskog razdoblja, a uz Dioklecijanovu palaču u Splitu i najveći rimski spomenik na prostoru cijele Dalmacije. Dio je arheološke zone Polače koju čine i ruševina lazareta, ruševni ostaci Istočne i Zapadne bazilike, utvrda Kaštio, Sjevernog kompleksa (ostaci termi) te arhitektonskih ostataka neutvrđene namjene u obalnom dijelu sjeverozapadno od palače. Spomenuti arheološki nalazi svjedoče o tome da je na prostoru luke Polače kontinuirano postojalo naselje od 1. - 11. st. sa svim značajkama antičkog, a kasnije srednjovjekovnog naselja - grada.

Rimsko razdoblje na Mljetu prestaje naseljavanjem hrvatsko-slavenskih plemena na Jadranskoj obali početkom 7. st. i razaranjem Epidaura, Ragusiuma, Salone i drugih gradskih središta skupa s Avarima. Tada na Mljet, osobito u luku Polače, bježe izbjeglice iz Narone, Ragusiuma te s rimskih posjeda na Pelješcu i Korčuli, a krajem 8. i poč 9. st. Hrvati iz neretvanske doline postupno prelaze na Mljet koristeći se slabljenjem bizantske vlasti. Neretvani dolaze na Mljet preko Mljetskog kanala i postupno ga naseljavaju od istoka prema zapadu. Na istočnom dijelu otoka nastaje prvo hrvatsko naselje Vrhmlječe, poviše luke Okuklja. Potom nastaju stara naselja **Babino Polje, Žara** (na mjestu antičkog naselja Žara), **Prožura, Blato, Okuklje, Korita i Maranovići**. U Polačama u to vrijeme još uvijek postoji rimsko naselje. Kako je broj Hrvata sve više rastao oni u 12 st. osvajaju i zapadni dio otoka s Polačama. Od 14. st. Dubrovačka Republika širi kulturni i gospodarstveni utjecaj na Mljet.

Veliki knez Zahumija Desa darovao je 1151. g. cijeli otok Mljet benediktinskom redu sv. Marije iz Pulsana u Apuliji, a to je odobrio i papa Ivan XXII. Tako na otočiću u Velikom jezeru benediktinci grade samostan koji je postao feudalni gospodar cijelog otoka i brzo učvrstio svoju vlast. Samostan je uvelike utjecao na razvoj pismenosti i kulture na otoku Mljetu, ali i širem zaleđu Balkanskog poluotoka.

U 15. st. Dubrovčani su ponajviše diplomatskom borbom uspjeli granice svoje države proširiti na Mljet koji je ostao u sustavu Dubrovačke Republike sve do njezine propasti 1808.g. Nakon kratkotrajne francuske vlasti koja je uslijedila Mljet je od 1815. godine u sastavu Habsburške Monarhije sve do 1918. g. Nakon prve talijanske okupacije Mljet ulazi u sastav Kraljevine SHS i u sastavu Kraljevine Jugoslavije ostaje do 1941. godine kada je zajedno s Korčulom anektiran Kraljevini Italiji do kapitulacije Italije 1943.g.

Krajolici naselja otoka Mljeta

KRAJOLIK NASELJA GOVEDARI



Krajobrazno područje je smješteno u unutrašnjosti krajnjeg zapadnog dijela otoka Mljeta, unutar Nacionalnog parka Mljet. Nalazi se u udolini između zaljeva Polače i Velikog jezera, zapadno od Polačnog polja i istočno od naselja Pomena. Naselje je razvijeno na sjeverozapadnom dijelu plodnog krškog polja Pomjenta, na sjeveroistočnim padinama brda pod vrhom Klačina (106,4 m n.v.). Ono je građeno u skladu s prirodnom konfiguracijom terena, zbijene je forme i okrenuto prema jugozapadu, a mrežom puteva i prometnica povezano je sa širim područjem (Pomena, Polače i Veliko jezero). Podnožjem naselja do obalnih padina Velikog jezera pruža se omeđeno polje s mozaikom poljoprivrednih površina u zarastanju – ovdje su u 19. stoljeću prevladavali vinogradi, a danas ih je tek nekoliko u južnom dijelu Pomjente, dok na padinama dominiraju terasirani maslinici. Sjeverno od naselja nalazi se Veliko polje, omeđeno polje terasiranih rubova u kojem danas prevladavaju maslinici koji su zamijenili nekadašnje vinograde.

Ovo područje doprirodnih obilježja, zatvoreno je unutar svojih rubova i razvijeno kao cjelina s izraženim prostornim identitetom koji je danas djelomično

izgubljen zbog zapuštanja poljoprivrednog krajobraza, odnosno krajobraznih uzoraka čijim je međuodnosom postignut sklad prirodnog i antropogenog. Samim time smanjena mu je kompleksnost, ali i harmoničnost. Unatoč navedenim degradacijama poljoprivrednog krajobraza, izgrađeni dio naselja je zadržao svoju izvornu strukturu i tradicijsku gradnju.

Izgrađena cjelina naselja je PPPPO-om NP Mljet evidentirana kao povijesna graditeljska cjelina seoskog naselja i vrijedno etnološko područje.

KRAJOLIK ZALJEVA POLAČE



Krajobrazno područje se nalazi na sjeverozapadnom, obalnom dijelu otoka Mljeta, sjeveroistočno od naselja Govedari i Velikog jezera. Prostire se od rta Stupa do rta Križice, a omeđuje uvalu s otočićima Školjić, Tajnik, Moračnik, Ovrata i Kobrava. U području Polača, pretežito okrenutome ribarstvu tijekom povijesti, najveća koncentracija antropogenih elemenata je u samoj luci, uz izuzetak terasiranih dolaca na predjelu Stupe (Veliki, Srednji i Mali dolac) i jednog izdvojenog nad uvalom Tatinica. Tamna šumska vegetacija koja omeđuje plohu mora, ostavlja dojam mirnog i cjelovitog krajobraza, u čijem se središnjem dijelu s navedenim prirodnim elementima isprepliću elementi povijesnih karakteristika, stoga je ono većim dijelom zadržalo izvornu cjelovitost. Homogenost i prirodnost obalnih padina dijelom

umanjuje snažan potez državne ceste na južnim padinama zaljeva, a u zoni sjeverno od nje pojačan je pritisak izgradnje u obalnom pojasu.

Unutar područja se nalazi veliki broj evidentiranih arheoloških lokaliteta, a izgrađena cjelina naselja je PPPPO-om NP Mljet evidentirana kao povijesna graditeljska cjelina gradsko-seoskog naselja.

KRAJOLIK BLATSKOG POLJA



Krajobrazno područje se nalazi u unutrašnjosti središnjeg dijela otoka Mljeta, u udolini između naselja Kozarica i Ropa, istočno od Nacionalnog parka Mljet i jezera Blatina. Čine ga sjeverne padine od vrha Stražić do Brdske gore, južne padine od Gložaka do vrha nad Bugarima te Blatsko polje u njihovom podnožju. Naselje je građeno u skladu s prirodnom konfiguracijom terena, zbijene je forme, malog mjerila i okrenuto prema jugu, a mrežom starih puteva povezano je sa svim naseljima na otoku. Blatsko polje zauzima središnji dio udoline, a u njemu su u 19. stoljeću prevladavali vinogradi. Danas je ovo omeđeno polje terasiranih rubova velikim dijelom u zarastanju, ali je u sjevernom dijelu polja (bliže naselju) i dalje vidljiv veliki broj poljoprivrednih površina pod vinogradima. Naglašeni odnos plohe i volumena naselju daje okvir i definira vizualnu cjelinu područja. Zbog

očuvanja izvornog prostornog reda, ono je zadržalo visoke vizualno-doživljajne kvalitete, koje su djelomično narušene zapuštanjem poljoprivrednih površina. Područje je PPUO-om Mljeta evidentirano kao osobito vrijedan predjel – kultivirani krajobraz Blatskog polja.

KRAJOLIK NASELJA ROPA



Krajobrazno područje je smješteno na jugozapadnom obalnom dijelu otoka Mljeta nad uvalom Podrope, pruža se od rta Tojsti do zaleđa naselja Ropa, jugoistočno od Nacionalnog parka Mljet i jugozapadno od naselja Blato. Naselje se sastoji od tek nekoliko objekata izgrađenih na zapadnom i sjevernom (novija izgradnja) rubu Roparskog polja. Tijekom 19. stoljeća u ovom su terasiranom polju prevladavali vinogradi, dok je na kartama iz polovice 20. stoljeća i danas vidljiva dominacija maslinika i djelomično zapuštanje poljoprivrednih površina. Jednostavnost i monokromnost padina pod šumom u Roparskom polju postupno dobiva na raznolikosti zbog većeg broja krajobraznih uzoraka, gdje se naročito ističu aktivni maslinici na terasama. Područje je dio obalnog područja Dubrovačko-neretvanske županije, evidentiranog kao osobito vrijedan predjel – prirodni krajolik.

KRAJOLIK BABINO POLJA



Krajobrazno područje se nalazi u unutrašnjosti središnjeg dijela otoka Mljeta, u udolini između hrpta od vrha Kantun na zapadu do Grebca na istoku i vršnog dijela obalne padine od uvale Duboka do uvale Gornja Luka, a uključuje naselje Babino Polje sa zaseocima Zabrežje, Sršenovići i Zadublje. Linearno naselje Babino polje, smješteno je na padini udoline uz državnu prometnicu, a sastoji se od tri zaseoka - Zadublja, Sršenovića i Zabrežja. Nizovi kamenih kuća unutar zaseoka povezani su potezom ulice, zbog čega se izgledom izdvajaju od većine povijesnih sela na hrvatskim otocima i primorju koja najčešće imaju zbijenu, kompaktnu formu. Zaseoci su nastali na rubu najprostranijeg krškog polja na otoku u kojem se u prošlosti stanovništvo uglavnom bavilo uzgojem žitarica (žito, ječam, kukuruz i grahorice), masline i vinove loze, dok danas prevladavaju maslinici i voćnjaci. Osim toga, bilo je razvijeno i stočarstvo (ovce, koze i volovi). Unatoč zapuštanju u rubnim dijelovima udoline, središnjim dijelom uz cestu dominiraju aktivni maslinici na terasama, koji južno prelaze u zaravnjeni dio polja s mozaikom poljoprivrednih površina (oranice, voćnjaci i vinogradi). Ovaj strukturiran i dinamičan prostor, prepun je izraženih rubova i kontrastnih odnosa, čemu u prvom redu pridonosi horizontalno nizanje dijelova krajobraza iz kojih se čita prostorni red: ogoljeli vršni dijelovi padina, zapuštene terasirane padine pod šumom iznad naselja, izgrađeni dio naselja nad aktivnim terasiranim površinama,

polje i obalni brežuljci pod šumom. Navedena obilježja čine raznolik i kompleksan prostor, izraženog prostornog identiteta u kojem se na harmoničan način isprepliću prirodni i antropogeni krajobrazni uzorci.

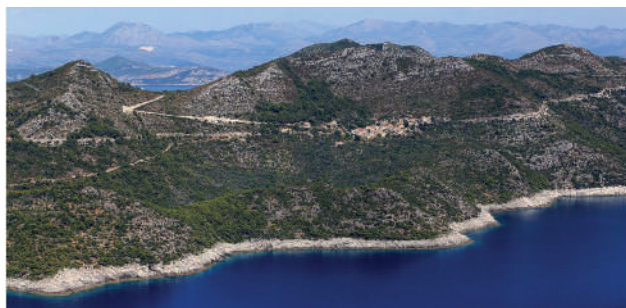
KRAJOLIK NASELJA PROŽURA



Krajobrazno područje se nalazi u unutrašnjosti brdsko-brežuljkastog istočnog dijela otoka Mljeta između sjeverne i južne obalne padine, istočno od jezera Blatina kod naselja Sobra i jugozapadno od Prožurske Luke. Prostire se između Blatske gore i brda Spas. Prožura se nalazi u zaleđu Prožurske Luke, na zapadnim padinama omeđenog polja na dnu male krške udoline, u kojem je nekadašnji mozaik poljoprivrednih površina pretežito u zarastanju. Zapadno i jugozapadno od naselja nalazi se veliki broj udolina i vrtača (Lisovac, Grubanje, Glogovac i dr.) u kojima su nekada prevladavali vinogradi, dok su danas zapušteni ili pod šumskom vegetacijom. Izraženi identitet prostora zadržan je tek u udolini s naseljem Prožura koje je sačuvalo tradicijska obilježja, kulturno-povijesnu i visoku vizualnu vrijednost. Sklop naselja s okolnim prostorom dio je osobito vrijednog predjela (kultiviranog krajobraza; PPUO Mljet, 2021).

Dio je obalnog područja Dubrovačko-neretvanske županije, evidentiranog kao osobito vrijedan predjel – prirodni krajolik te osobito vrijednog predjela (prirodnog krajobraza) Prožura temeljem PPUO-a Mljet.

KRAJOLIK NASELJA MARANOVIĆI



Krajobrazno područje se nalazi u unutrašnjosti istočnog dijela otoka Mljeta, u udolini između hrpta od brda Spas na zapadu do Glogovačke na istoku i vršnog dijela obalne padine od uvale Pišet do uvale Podčelina. Sjeverno od naselja Maranovići nalaze se naselja Prožurska Luka i Okuklje.

Nekadašnja struktura terasiranog poljoprivrednog krajobrazna područja danas je većim dijelom izgubljena uslijed zapuštanja poljoprivrednih površina. Terasa na padinama južno od državne ceste D120, na kojima su u 19. stoljeću prevladavali vinogradi, danas su pretežito pod šumskom vegetacijom, a tek se na rijetkim dijelovima pojavljuju maslinici (podno vrha Klupačka, sjeverozapadno od crkve Sv. Antuna i sjeveroistočno od vrha Glavice). Omeđeno polje na predjelu Struje i Maransko polje danas gotovo u cijelosti čine zapuštene poljoprivredne površine. Kompleksnost kulturnog krajobrazna naselja Maranovići, nastala uslijed kultiviranja prostora u skladu s prirodnim obilježjima terena i raznolikosti krajobraznih uzoraka, danas je većim dijelom izgubljena zbog zapuštanja poljoprivrednih površina. Dinamičnost nizanja suhozidnih struktura na padinama danas je zamijenila jednoličnost tamnog, šumskog pokrova. Tek se uz izgrađeni dio naselja još uvijek nalaze aktivne poljoprivredne površine (maslinici) na terasama i s njim čine cjelinu u podnožju brda naglašene voluminoznosti. Sklop naselja s okolnim prostorom dio je osobito vrijednog predjela (kultiviranog krajobrazna; PPUO Mljet, 2021).

KRAJOLIK NASELJA KORITA



Krajobrazno područje se nalazi u unutrašnjosti brdsko-brežuljkastog istočnog dijela otoka Mljeta između sjeverne i južne obalne padine, jugoistočno od naselja Okuklje i sjeverozapadno od Saplnare. Prostire se od Glogovačke na zapadu i vrha Ošiška na istoku.

Samo naselje Korita, razvijeno je na rubu polja, ima zbijenu, ovalnu formu, a u njemu je danas vidljiv veliki broj objekata tradicionalne arhitekture unatoč utjecaju novogradnje u dijelovima naselja. Sklop crkava Gospe od Brijega i sv. Ilije iznad Korita evidentiran je PPUO-om Mljeta kao osobito vrijedan predjel – kultivirani krajobraz. Iako povijesne karte svjedoče o velikom broju aktivnih poljoprivrednih površina (livada, vinograda i mozaika poljoprivrednih površina) na predjelu Vinogradi i Dračevca zapadno od naselja Korita, ali i u širem području naselja, danas je većina poljoprivrednih površina, suhozidnih terasa i međa, zapuštena ili u procesu zarastanja. Ističe se tek nekoliko aktivnih maslinika (G. Žara, Vinogradi, Korita). Unutar područja nalazi se nekoliko zaštićenih i evidentiranih kulturnih dobara, među kojima se ističu: Kaštio, Crkva Gospe od Brijega evidentirana gradsko-seoska cjelina naselja Korita. Unatoč izraženoj dinamičnosti terena, mala raznolikost krajobraznih uzoraka i zapuštanje struktura poljoprivrednog krajobrazna u brojnim udolinama i vrtacama, utjecali su na stvaranje područja slabog karaktera i niske izražajnosti. Identitet prostora zadržan je tek u užem području naselja Korita koje je djelomično sačuvalo tradicijska obilježja, kulturno-povijesnu i visoku vizualnu vrijednost.

Kulturni krajolik

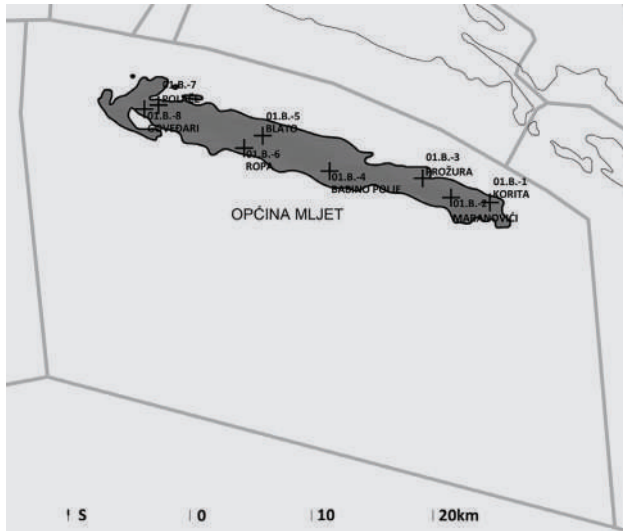


Studija prepoznavanja i vrednovanja kulturnih krajolika Dubrovačko – neretvanske županije iz 2016. prepoznala je na Mljetu područja koja imaju obilježja kulturnih krajolika, samo u kategoriji organski razvijanih krajolika:

OPĆINA MLJET	Povijesni, ruralni krajolik otoka Mljeta	organski	agrarni, ruralni	prijedlog za registar
	Krajolik Mljetskih jezera	organski	mješoviti krajobraz jezera	prijedlog za registar
	Obalni arheološki krajolik Polače	organski	mješoviti krajobraz zaljeva	zaštita planom
	Ruralni krajolik Babino polje	organski	agrarni ruralni	zaštita planom
	Ruralni krajolik Blato	organski	agrarni ruralni	zaštita planom
	Ruralni krajolik Govedari	organski	agrarni ruralni	zaštita planom
	Ruralni krajolik Maranovići	organski	agrarni ruralni	prijedlog za registar

Naselja

OSNOVNI DEMOGRAFSKI POKAZATELJI OTOKA MLJETA



PRIKAZ OPĆINE MLJET (JEDINICE LOKALNE SAMOUPRAVE) I
NASELJA NA OTOKU MLJETU

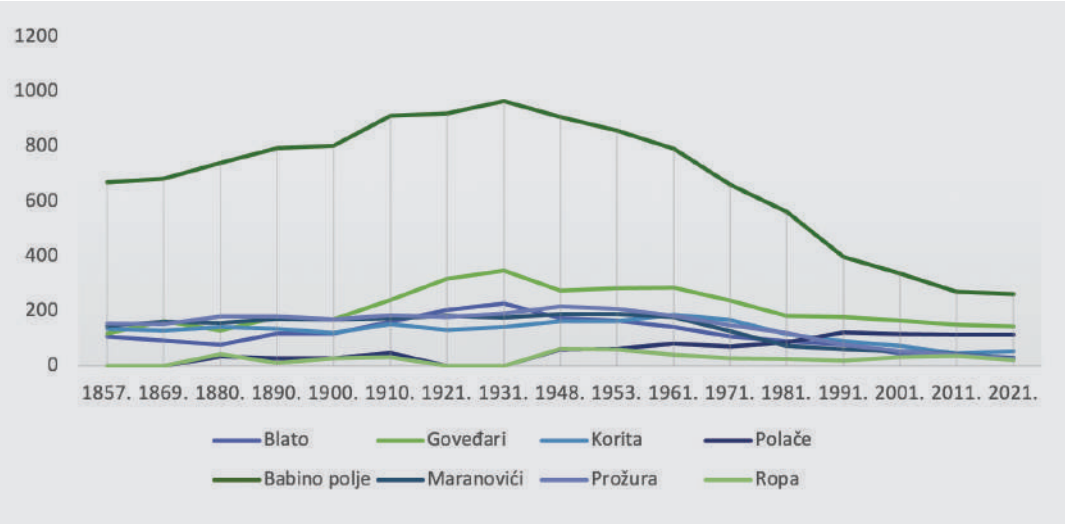
Na otoku Mljetu prema popisu stanovništva iz 2021. godine bilježi 1077 stanovnika, a prema popisu iz 2011. godine 1088, što ukazuje na neznatni silazni trend i gubitak stanovništva. Od analiziranih primjera na otoku Mljetu najveći broj stanovnika bilježi Babinom polju u kojoj živi 262 stanovnika. Nakon toga slijede Govedari sa 163, Polače sa 113 stanovnika, dok sva ostala naselja imaju manje od 100 stanovnika, uglavnom u prosjeku oko 30-ak ljudi. Na razini svih naselja na otoku negativan demografski pad iznosi 1,4%, što je znatno manje od otoka Korčule gdje je gotovo 10% manje stanovnika u posljednjih 10 godina.

Otok Mljet je primarno orijentiran na naselja uz obalu. Sobra je glavna luka te je mjesto najvećeg razvoja, jer je najbolje povezana sa kopnom, no kao potpuno novo naselje ona nije predmet ovog istraživanja. Babino polje je u povijesti i danas bilo glavno mjesto na otoku, pa i danas ima najveći broj stanovnika. Taj podatak niti najmanje ne čudi jer je to mjesto u kojem su sve administrativne funkcije otoka kao i osnovnu školu. U devet analiziranih naselja trenutno živi 679 stanovnika, što je najniži broj stanovnika od kad postoje poznati podaci o broj stanovnika na otoku. U međuvremenu je najveći broj stanovnika zabilježen 1931. godine kada je popisano 2051 stanovnik.

Gustoća naseljenosti stanovnika je vrlo niska te se po gustoći nastanjenosti otok Mljet može usporediti s Lastovom, koje prati velika starost stanovništva i sustavni demografski pad.

Naziv naselja	1857.	1890.	1900.	1910.	1921.	1931.	1948.	1971.	1991.	2001.	2011.	2021.
Blato	107	118	119	160	204	227	174	107	77	46	39	31
Goveđari	118	179	169	240	317	348	274	238	179	165	151	143
Korita	135	135	120	153	132	141	163	168	90	74	46	53
Polače	/	29	29	48	/	/	61	72	123	115	113	113
Babino polje	670	793	802	912	920	966	907	660	398	336	270	262
Maranovići	145	172	170	174	182	176	190	127	60	54	43	29
Prožura	155	181	170	184	179	192	217	149	78	53	40	26
Ropa	/	10	29	32	/	/	62	29	19	32	37	22
Ukupno	1330	1617	1608	1903	1934	2050	2048	1550	1024	875	739	679

POKAZATELJI BROJA STANOVNIKA U NASELJIMA OTOKA MLJETA OD 1857. GODINE DO DANAS





BROJ STANOVNIKA OTOKA MLJETA PREMA POPISU IZ 1900. GODINE



BROJ STANOVNIKA OTOKA MLJETA PREMA POPISU IZ 2021. GODINE

Korita

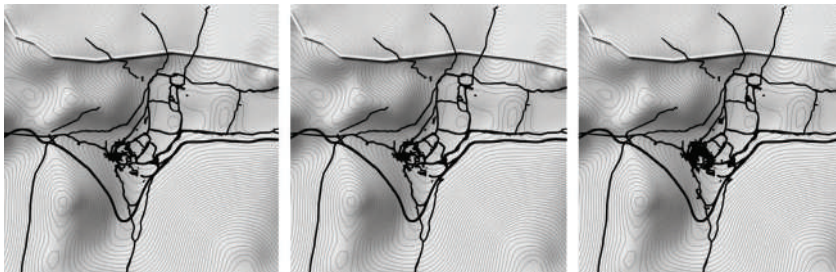
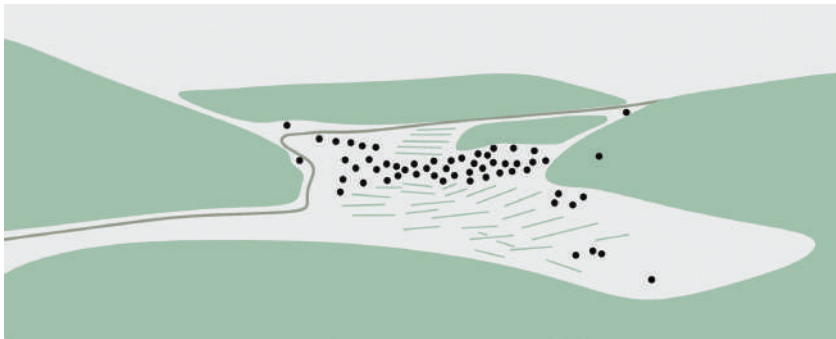


Korita su jedno od starih mljetskih naselja što leže skrivena, visoko iza gorskog lanca najbližeg obali, na obroncima plodnih polja i dolova. Takav im je smještaj omogućavao

siguran pregled nad morskim horizontom s kojega je mogla uvijek doći opasnost. Srednjovjekovna mljetska naselja gornjeg kraja otoka, a jednako tako i Blata te Babino Polje, baštine u tom smislu kontinuitet od prahistorijskih vremena. Naselje je okružilo dugački krški dolac između sjevernog i južnog gorskog lanca s čijih se glavica motri pučina. Na izmaku 16. i tijekom 17. st. nekoć

rahlo težačko naselje zgušnjava se u trgovački gradić – (često se ističe da je među dućanima imao čak i zlatarnicu) – sa zbijenim kućama o popločanim ulicama koje ne zaostaju za onima u Gradu. U njemu su kuću imale i dubrovačke klarise.

Na Prijevoru, sjeverno od naselja, blizu crkve sv. Vida podignut je Kaštio uzdignut nad okolnim terenom. Bijaše jednom obrana čitavoga sela, u više navrata napadnutog od gusara. Nažalost, tijekom 19. stoljeća izgubio je izvorne fortifikacijske elemente te je pretvoren u gospodarsku zgradu. Kula je, kao u Prožuri, bila značajan formativni element urbanog tkiva, pa se oko nje okupilo nekoliko kuća 17. i 18. st., karakterističnih za dubrovačku baroknu stambenu arhitekturu. Tragove dubrovačke stambene kulture 16.—18. stoljeća nalazimo i na nizu pregrađenih seoskih kuća.

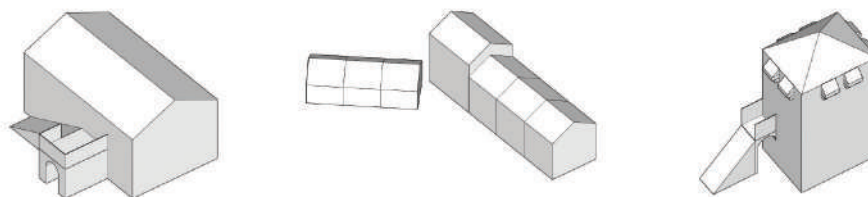


GENEZA NASELJA: 1836. GODINA, 1968. I DANAŠNJE STANJE

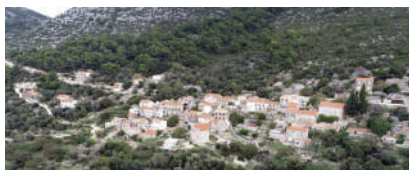
Na prostoru povijesne cjeline Korita postoje pojedinačno zaštićene građevine i arheološki lokaliteti upisani u Registar kulturnih dobara RH:

Rbr.	Reg. broj	Naziv kulturnog dobra	Vrsta	Pravni status
1	Z-1836	Crkva Gospe od Brijega	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
2	Z-1677	Kaštio	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro

Tradicionalne tipologije gradnje /slobodnostojeća kuća, dvojne kuće, niz, dugi niz, kaštio



Maranovići



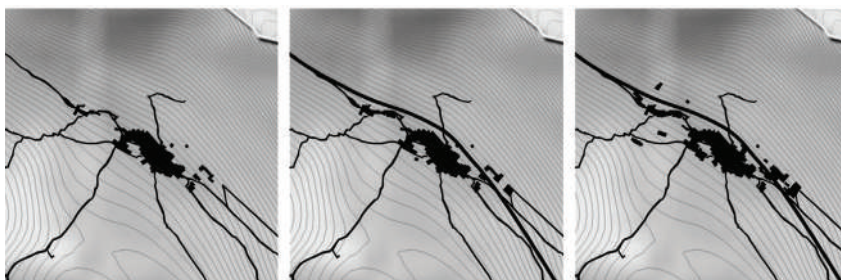
Maranovići se protežu duž kamene strmine centralnoga bila, na padini brijega poviše plodnog Maranskog

polja, na istočnom kraju otoka. Naselje je postupno – uz Korita - preuzelo snagu srednjovjekovne Žare na Glavi od Mljeta te Vrhmljeća i njegove luke Okuklje, koje koncem 16. i tijekom 17. stoljeća posve opuste nakon tolikih udara turskih gusara i mletačkih hajduka.

Specifična je barokna kuća obitelji Peš iz 18. stoljeća, s naknadno dodanim drugim katom, sa stilskim

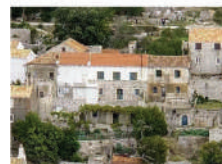
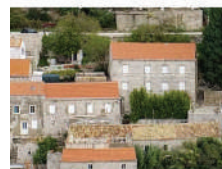
elementima i unutrašnjom artikulacijom tipičnom za arhitekturu dubrovačkog kraja, sa središnjom dvoranom uz koju su po dvije sobe sa strana. Pred kućom je ograđeno dvorište s terasom ograđenom kamenim klupama i stupovima za odrinu i s krunama dvaju bunara. Terasa je presvodila glavnu seosku ulicu, tvoreći vrata sela.

Naselje nema kulturnih dobara upisanih u Registar kulturnih dobara RH.

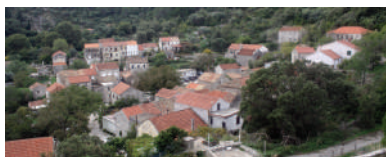


GENEZA NASELJA: 1836. GODINA, 1968. I DANAŠNJE STANJE

Tradicionalne tipologije gradnje / slobodnostojeća kuća, dugi niz, kuća kula, stambeno-gospodarski sklop, ljetnikovac



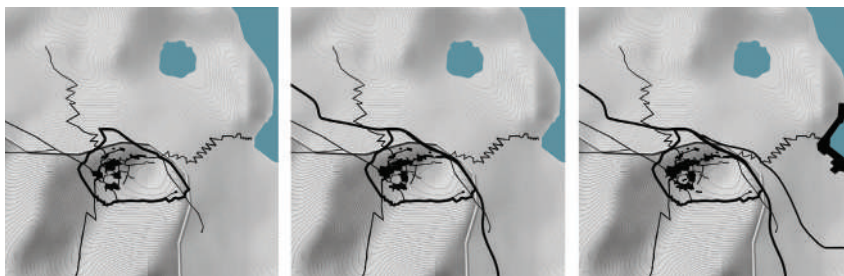
Prožura



Prožura je koncentrično formirano naselje, skriveno iza sjeverne otočke kose, visoko nad morem, u prisoju uzvisina Mužanje i Spasa uz ovela dolac ovičen gorskim glavicama.

S pučine se postojanje sela moglo nazrijeti tek po položaju crkve sv. Martina s koje se motri čitav Konao, s Pelješcem, Elafitima i hercegovačkim planinama u daljini. Premda se u povijesnim ispravama spominje kasnije od ostalih mljetskih sela, nema sumnje da se i Prožura ubraja u niz otočkih naseobina neprekinutog kontinuiteta, poput Blata, Babinog Polja i Vrhmljeća. Poput Korita, Prožura je imala značajnu fazu urbanizacije koja je

rezultirala kućama u središtu mjesta građenim 'na gradski način', makar bez izrazitih stilskih odlika. Analogno kuli u Koritima podignuta je kula i ovdje – u isto vrijeme, istoga oblika, istog načina gradnje i funkcije. U nju su se u slučaju gusarskog napada s mora mogli zakloniti žitelji mjesta i s njenih mašikula se braniti. Za razliku od kule u Koritima svojim izdvojenim položajem manje je djelovala na oblikovanje i grupiranje sela.

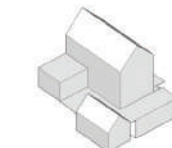
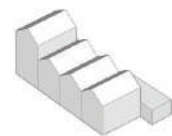
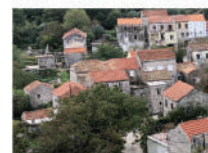
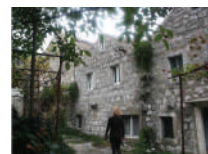


GENEZA NASELJA: 1836. GODINA, 1968. I DANAŠNJE STANJE

Na prostoru povijesne cjeline Prožure postoji pojedinačno zaštićena građevina upisana u Registar kulturnih dobara RH:

Rbr.	Reg. broj	Naziv kulturnog dobra	Vrsta	Pravni status
1	Z-1837	Crkva sv. Martina	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro

Tradicionalne tipologije gradnje: dvojne kuće, dugi niz, stambeno-gospodarski sklop

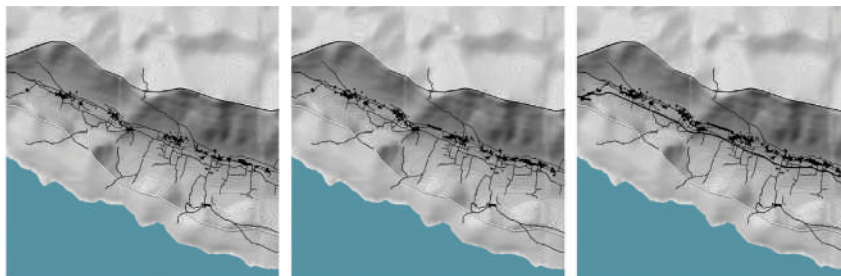


Babino Polje



Babino Polje rasteglo duž sjevernog ruba najprostranijega i najpitomijeg polja na otoku, između prvog primorskog grebena i južnih strmina Vlaha-stijena, Velikoga i Maloga Grada te Zirina – najviših stijena otočkog gorskog lanca. Zaklonjeno pogledu s mora, nastalo je dakle istom strategijom kao i kod ostalih

mljetskih naselja, mimikriski položenih na kamenoj podlozi između mora i glavica u unutrašnjosti otoka. Selo je u svom povijesnom liku sredinom prošloga stoljeća imalo nekih 140 kuća u 12 odijeljenih skupina, prostirući se u duljinu od gotovo 2 km. Čvrste kamene kuće formirane u nizovima povezane su linijom dugačke ulice. Takvim se izgledom Babino polje odvaja od ostalih povijesnih sela na hrvatskim otocima i njegovom uzmorju, najčešće zbijenih kuća okupljenih poput gradića. Temelj razvoja bio je u poljodjelstvu – bujnim maslinicima (a na otoku još uvijek postoji čak jedanaest vrsta stoljetnih stabala maslina), vinogradima i oranicama zasijanim žitaricama. Analize babinopoljskih katastarskih upisnika pokazale su da je 1830-ih godina bilo evidentirano čak devetnaest gumna.

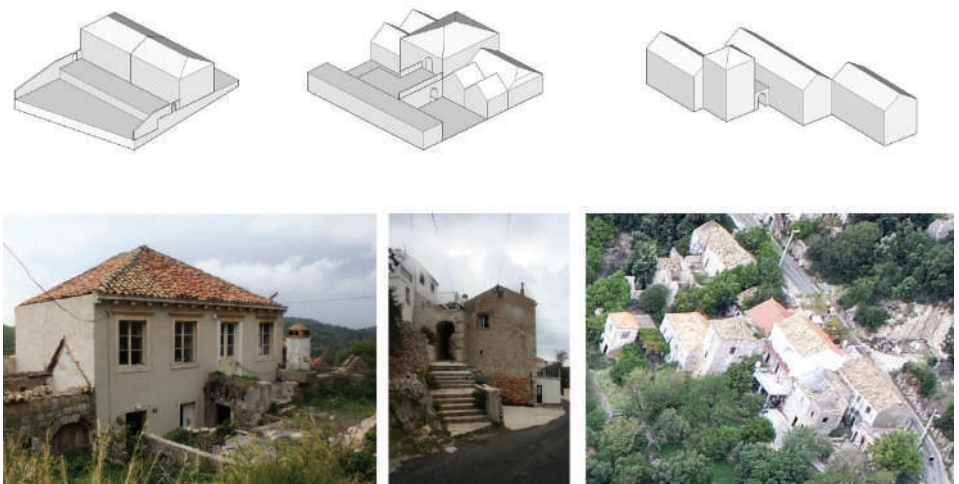


GENEZA NASELJA: 1836. GODINA, 1968. I DANAŠNJE STANJE

Na prostoru povijesne cjeline Babino Polje postoje pojedinačno zaštićene građevine i arheološki lokalitet upisani u Registar kulturnih dobara RH:

Rbr.	Reg. broj	Naziv kulturnog dobra	Vrsta	Pravni status
1	Z-6149	Crkva sv. Andrije	Nepokretna pojedinačna	Zaštićeno kulturno dobro
2	Z-6156	Ostaci crkve sv. Pankracija	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro

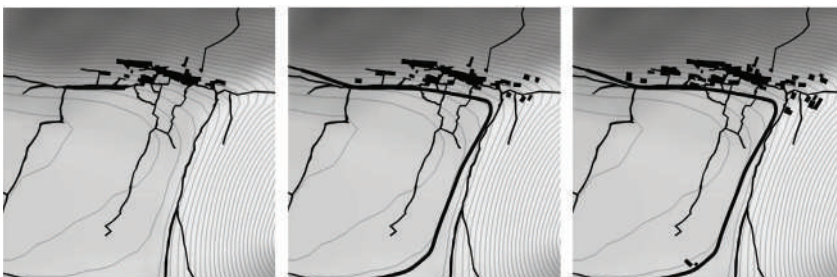
Tradicionalne tipologije gradnje: niz, dugi niz, stambeno-gospodarski sklop, stambeno-gospodarski sklop s toretom (kulom)



Blato



Selo Blato, jedno od najstarijih poimence poznatih mljetskih naselja, u donjem dijelu otoka, rasteglo se linearno na prisojnoj strani sjevernog otočnog grebena, zaklonjeno u pogledu s morske pučine, kao što je to slučaj s ostalim mljetskim naseljima u unutrašnjosti.

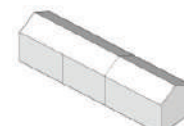
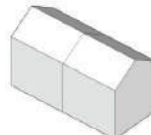
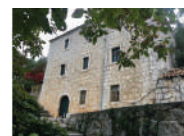


GENEZA NASELJA: 1836. GODINA, 1968. I DANAŠNJE STANJE

Visoke kamene kuće jednostavnih robusnih volumena (često sa solarima), uredno se nižu, zbijene jedna uz drugu, povezane dugačkom pravolinijskom ulicom. Poput Babinog Polja razvilo se sučelice svome polju kojemu je dalo i ime. Specifičnost tog polja je što mu je u dnu malo jezero, Blatina, što u proljeće preplavi veći dio ravni čineći zemlju vanredno plodnom.

Na prostoru povijesne cjeline Blato ne postoje pojedinačno zaštićene građevine i arheološki lokaliteti upisani u Registar kulturnih dobara RH.

Tradicionalne tipologije gradnje: slobodnostojeća kuća, dvojna, niz



Ropa



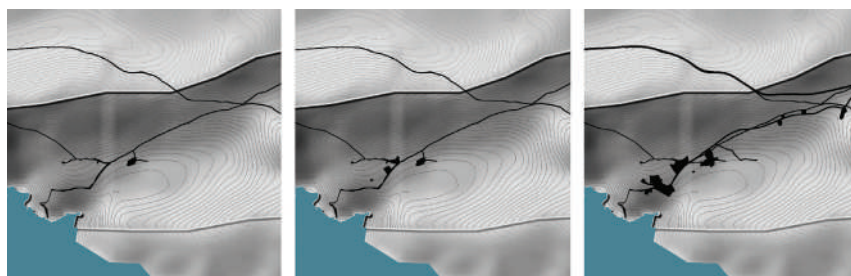
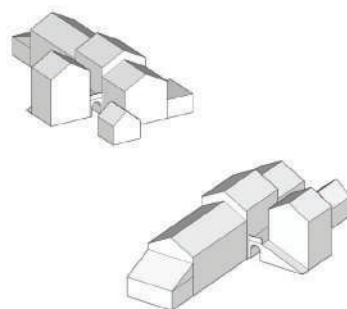
Slično postanku Goveđara (koncem 18. st.), nastaje selo Ropa u blizini Dugoga Polja i uvale Ropa, potom i Soline ispod Zlih Stijena (pored najplodnijih baština samostana na Jezeru), istodobno s nukleusom naselja koje se ugnijezdilo u ruševine

rimске palače u Polačama. Po predaji, u Ropu se spustiše prvo Matani iz Babina Polja i Radulji iz Blata.

Na prostoru povijesne cjeline nema kulturnih dobara upisanih u Registar kulturnih dobara RH.



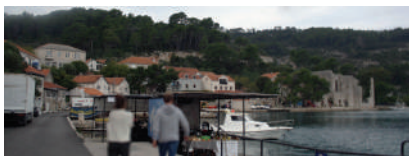
Tradicionalne tipologije gradnje: stambeno-gospodarski sklop



GENEZA NASELJA: 1836. GODINA, 1968. I DANAŠNJE STANJE



Polače



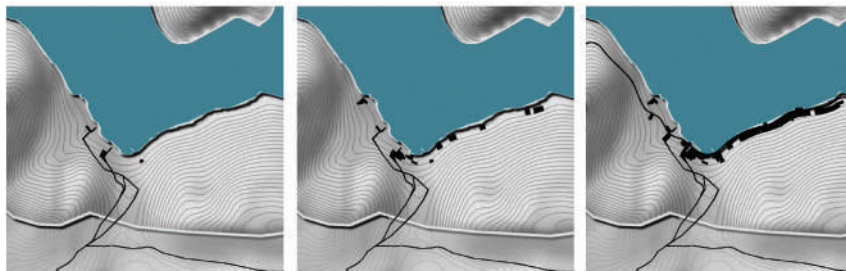
Polače su dobile ime po ruševinama monumentalnog kasnoantičkog dvorca podignutog – pretpostavlja se – uz zimovalište rimske carske flote koja je odatle nadzirala Jadran,

iz jedne od najsigurnijih luka na jadranskim otocima. Moguće je da je već u prvim stoljećima rimske vlasti u Polačama, središtu otočke uprave u antičko i kasnoantičko vrijeme, izgrađena palača za upravitelja otoka. No o njenoj dataciji još uvijek vladaju prilični prijevori u znanstvenoj literaturi.

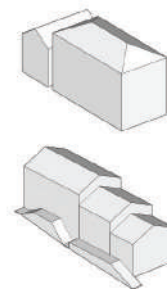
Kasnoantičko naselje (o čijem značaju svjedoče dvije tipološki iznimno važne ranokršćanske bazilike i terme), a koje se razvijalo u blizini dvorca u

Polačama, ostvarilo je kontinuitet – u novim srednjovjekovnim prilikama na otoku – na prikladnijem položaju u susjednom Jezeru. Iznad sela su slikovita guvna sagrađena za vršidbu žita. Desno od puta za Veliko jezero, na brdu iznad lokaliteta Guvna, nalazi se Kaštijo – kasnoantička utvrda koja je bdjela nad lukom. Oko 1830. godine Polače naseljavaju obitelji Dabelić i Nodilo. Prva katastarska premjera otoka 1833., bilježi sam zametak novog naselja u luci koja se istom u drugoj polovici 20. stoljeća naglo širi duž obalne linije. Naselje se prvotno ugnijezdilo unutar i oko zidina kasnoantičke palače po kojoj je i dobilo ime.

Tradicionalne tipologije gradnje: slobodnostojeće, dvojne kuće, niz



GENEZA NASELJA: 1836. GODINA, 1968. I DANAŠNJE STANJE



Na prostoru povijesne cjeline Polače kulturnih dobara upisanih u Registar kulturnih dobara RH.

Rbr.	Reg. broj	Naziv kulturnog dobra	Vrsta	Pravni status
1	Z-2529	Arheološka zona Polače	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro
2	Z-228	Ostaci kasnoantičke gradnje i pripadajući lučki uređaji	Arheologija	Zaštićeno kulturno dobro

Goveđari



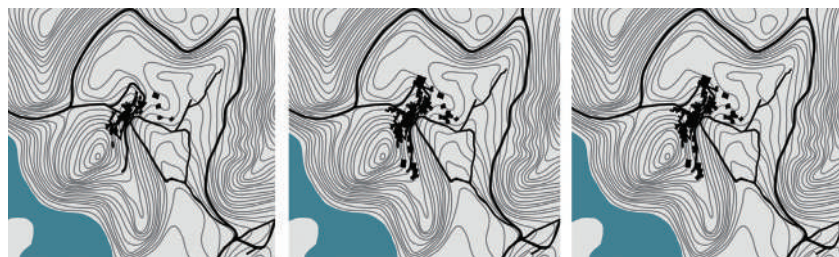
Goveđari su se razvili uz Pomjentu, veoma plodno krško polje, u simbiotskom gospodarskom odnosu sa benediktinskim samostanom na Jezeru koji je stoljećima funkcionirao kao snažna crkvena latifundija. Uz prostrane maslinike i vinograde te

polja zasađena žitaricama, samostan je posjedovao i prilično mnogo krupne stoke. Karakterističan je robustan volumen njegovih kuća, zatvoren u jednostavnom pravokutnom tlocrtu. Njihova snažna tektonika, vizualno je pojačana izrazito simetričnim rasporedom otvora. No, većina ih stoji izdvojeno od drugih, pa se prostorna sintaksa sela bitno razlikuje od drugih sela na otoku.

Shodno imenu sela, prikladno je spomenuti jedan specifični tip rustične arhitekture koji nalazimo u

većini otočkih naselja, a najbolje se očuvala oko Goveđara.

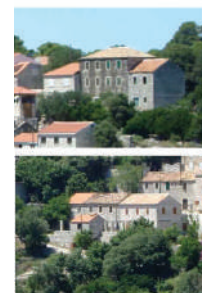
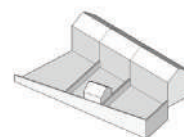
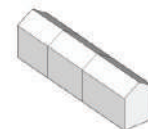
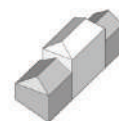
To su «košari», suhozidne pojate za sitnu stoku, ovce i koze kakve nalazimo oko Babinog polja i na rubovima drugih naselja (na pr. u Goveđarima), jednako kao i na susjednoj Korčuli (vidi Pupnat, Smokvicu...) i drugim jadranskim otocima. Brojne isprave ih navode kao ovile hiemale, mandrium, stanicschium ili simiacum (polatinjena hrvatska riječ zimnjak). Selo je zbog očuvanosti registrirano kao etno selo u okviru NP Mljet.



GENEZA NASELJA: 1836. GODINA, 1968. I DANAŠNJE STANJE

Na prostoru povijesne cjeline Goveđari nema kulturnih dobara upisanih u Registar kulturnih dobara RH.

Tradicionalne tipologije gradnje: niz, dugi niz s ogradenim dvorištem



9/ Smjernice za izradu regionalnog akcijskog plana razvoja cjelogodišnjeg održivog i odgovornog turizma na otocima korčuli i mljetu u dubrovačko – neretvanskoj županiji

1. Polazišta za razvoj turizma u naseljima otoka Korčule / Mljeta

Osnovna karakteristika većine od 17 analiziranih naselja (iznimka su Korčula, Vela Luka, Račišće i Lumbarda na Korčuli i Polače na Mljetu) smješteno je u unutrašnjosti otoka. Stambene zone naselja su se odmicale od vrijedne obradive zemlje na manje vrijednim brdovitim dijelovima terena. Naselja u unutrašnjosti otoka Korčule imaju i još jednu specifičnost: svako selo u unutrašnjosti ima svoju morsku luku iz koje je izvozilo svoje proizvode prema kopnu. Zbog svog položaja u unutrašnjosti otoka ipak su u velikoj mjeri odoljelo gradnji, većim dijelom su očuvala svoju izvornu strukturu, morfologiju i izgled.



Stambenim građevinama se najjednostavnije pristupa pješice putem ulica i stepenica koja povezuju cijelo naselje. Pristup automobilom je vrlo ograničen i otežan na račun uskih ulica koje nikad nisu bile zamišljene kao prometnica namijenjena automobilu.

Postojeći krajolik je uvjetovao i diktirao položaj izgradnje naselja, a neodvojiv međuodnos stanovnika i krajolika odredio je i način života. Stanovnici su se u prošlosti bavili poljoprivredom (vinogradarstvo, maslinarstvo, povrtlarstvo), kamenoklesarstvom, pomorstvom i brodogradnjom, dok se danas sve više okreću turizmu. Za turistički razvoj neophodna infrastruktura još uvijek nije dostupna u većini naselja. Većina starih kuća nema riješen nikakav sustav odvodnje otpadnih voda, velik broj naselja nema vodovod, a struja i elektroničke komunikacije su uglavnom dostupne.

Kako bi se stvorile predispozicije za razvoj turizma u naseljima Korčule i Mljeta, a posebno onih u unutrašnjosti, primarno je pripremiti sustav kao podršku vlasnicima pojedinih građevina koja bi uključivala:

- uspostavu smjernica za obnovu (što je jedan od ciljeva projekta WINTER MED) i pripremu konzervatorsko-urbanističkih planova,
- uspostavljanje sustava edukacije i motivacije vlasnika zgrada,
- financijska sredstva za potpore i poticajne mjere za provođenje programa zaštite i obnove,
- sustav nadzora utrošenih sredstava,
- usuglašenost legislative zaštite kulturne baštine i prostornog planiranja osobito u odnosu na prostornu baštinu, povijesne cjeline (urbane i ruralne) i krajolike i
- suradnju i koordinaciju sektora koja uključuju pitanja zaštite i korištenja baštine, kao što je graditeljstvo, prostorno uređenje, turizam, poljoprivreda.

Glavni strateški dokumenti za razvoj turizma Korčule i Mljeta, kako je prethodno navedeno, donose određene smjernice, prepoznaju ruralni turizam kao nedovoljno razvijeni potencijal, posebice Akcijski plan za integrirani i održivi turizam DNŽ i Strategija razvoja turizma Dubrovačko – neretvanske županije 2012. - 2022. Međutim, u operativnom smislu navedeni planovi i strategije još nisu rezultirale unaprjeđenjem stanja na terenu.

Uspješna realizacija navedenih strategija ponajviše ovisi o mjeri u kojoj će regionalna i državna razina osigurati financijske instrumente, a nositelji vlasti u jedinicama lokalne samouprave u suradnji s lokalnim i regionalnim turističkim zajednicama biti u stanju inicirati aktivnost lokalnog stanovništva.

2. Prijedlog razvoja turističke ponude u kulturnim krajolicima otoka

RAZVOJNI CILJEVI

Razvoj turističke ponude u specifičnim uvjetima otoka, a naročito njegove unutrašnjosti mora se bazirati na:

- ambijentalnoj očuvanosti povijesnih cjelina u krajoliku,
- turizmu specijalnih interesa temeljen na kulturi života i rada lokalnih stanovnika i neizostavno na
- aktivnosti na morskoj obali, uz mogućnost aktivnog participiranja u različitim fizičkim aktivnostima u unutrašnjosti otoka.

Razvoj ruralnog turizma bi uključivao noćenje u autohtonoj kući te sudjelovanje u svakodnevnom poljoprivrednim aktivnostima lokalnog stanovništva u sklopu čega bi se omogućio boravak u autohtonom

prirodnom ambijentu i oblikovanje turističkih proizvoda temeljenih na povijesti, kulturi i prirodnoj baštini, razvoj poljoprivrede i vinogradarstva u srhu revitalizacije unutrašnjosti otoka. Razvoj **turizma aktivnosti** koje osim cikloturizma obuhvaća i druge više ili manje zahtjevne sportsko-rekreativne, ali i adrenalinske aktivnosti kao što su planinarenje, treking te slobodno penjanje. Cjelovita obnova naselja podrazumijeva i obnovu lokalnih ruralnih ambijenata (suhozidi, putovi, međuprostori, zajedničke građevine) kao i ulaganje u infrastrukturnu opremljenost te svakako podrazumijeva i aktivniju ulogu lokalne samouprave.

POVIJESNE CJELINE KAO KULTURNI TURISTIČKI PROIZVOD

Projekti revitalizacije povijesnih cjelina naselja u unutrašnjosti otoka Korčule i Mljeta imaju kapacitet prezentacije i povijesne cjeline kao cjelovitog turističkog proizvoda za što bi bilo potrebno razvijati sljedeće aktivnosti:

a / Razvoj turističkog smještaja prikladnog povijesnim/ tradicijskim naseljima

Projekt revitalizacije napuštenih kuća koja za cilj ima unapređenje strukture smještajne ponude i diversifikaciju proizvoda kroz izgradnju novih objekata turističke infrastrukture. Cilj tog je prerastanje slabo naseljenih, prostora u autentične kapacitete turističke ponude. Realizacija ove projektne ideje omogućila bi revitalizaciju i očuvanje autohtone ruralne baštine i stoljetne kulture tih krajeva.

Razvoj projekta bi trebao imati nekoliko povezanih faza:

- definiranje prikladnih građevina za obnovu i namjenu za smještaj,

- definiranje okvira za financijske poticaje, porezne olakšice, zapošljavanje i sl.
- pripremu neophodne projektne dokumentacije i ishođenje potrebnih dozvola,
- proces obnove odnosno revitalizacije.

Osnovni proizvod turizma u povijesnim naseljima čini smještaj u revitaliziranim tradicionalnim kućama naselja. U funkcionalnom smislu ovaj smještaj mora omogućavati ugodan boravak (sa svim mogućnostima modernog života), dok u estetskom smislu mora biti inspiriran tradicijom te omogućiti raspon turističkih doživljaja - od boravka u jedinstvenom smještajnom objektu pa sve do potpunog sjedinjenja sa životom lokalne zajednice. U tom kontekstu moguće je tržištu ponuditi nekoliko različitih iskustva smještaja:

- **tradicionalno domaćinstvo** (sklop objekata koje sačinjavaju stambena jedinica, gospodarski objekti i dvor, za smještaj dvije do osam osoba) – namijenjene prvenstveno gostima kojima je važna privatnost i neovisnost, uživanje u miru i tišini te aktivnosti u prirodi,
- **tradicionalne sobe u kući domaćina** (različite veličine i razine opremljenosti, ovisno o raspoloživosti prostora i konzervatorskim preporukama) – namijenjene prvenstveno onima koji žele upoznati lokalni način života i osjećati se, privremeno, dijelom ruralne društvene zajednice;
- **pansion obiteljskog tipa** (oko 15-ak smještajnih jedinica) – za kraća, vikend putovanja, za goste koji teže odmoru u komunikaciji s domaćinima,
- **obiteljski hotel ili heritage hotel** (do 20-tak smještajnih jedinica) – prvenstveno namijenjen gostima koji žele odmak od poslovnih obaveza i svakodnevnice te boraviti u povijesnom ambijentu koji će im omogućiti opuštanje uz aktivnosti u prirodi,

- **difuzni hotel** - smještaj posebno primjenjiv u povijesnim naseljima koja posjeduju umjetničku i arhitektonsku vrijednost u kojem je gost privremeni mještanin; ideja difuznog hotela je obnova i stavljanje u funkciju postojećih, napuštenih građevina kojima se daje nova vrijednost, a u isto vrijeme i zaustavlja gradnja novih objekata koji bi mogli narušiti autentičnost naselja; cilj je revitalizirati povijesna naselja kroz turističke usluge, ali i očuvati i popularizirati lokalnu materijalnu i nematerijalnu baštinu i generirati prihod za cijelo naselje,
- **integralni hotel** - funkcionalna cjelina u tri ili više građevina i/ili dijelova građevina na području jednog naselja; građevine ili dijelovi građevina hotela mogu biti rasprostranjeni po cijelom naselju između objekata drugih namjena; ugostiteljski sadržaji u kojima se pružaju ugostiteljske usluge mogu biti odvojeni javnom ili zajedničkom površinom i u njih se može ulaziti neposredno iz vanjskog prostora; integralni hotel mora imati zajedničke sadržaje za prijem gostiju, zajedničke sadržaje za pripremu i posluživanje hrane i pića, zajednički sanitarni čvor te najmanje dvije odvojene građevne u funkciji smještajnih jedinica.

Model difuznog hotela i integralnog hotela bi mogli ponuditi najviše u smislu hrvatske legislative Pravilnikom o razvrstavanju, kategorizaciji i posebnim standardima ugostiteljskih objekata iz skupine hoteli, a na tragu ideje o revitalizaciji povijesne cjeline kao cjelovitog turističkog proizvoda.

Prateće usluge koji turistima omogućuju zadovoljavanje raspona njihovih potreba odnosno očekivanja od boravka u povijesnom naselju i mogao bi se sastojati od:

- **konoba/obiteljsko domaćinstvo** u kojima se jela spravljaju po lokalnim/regionalnim tradicionalnim

receptima i koja se pripravlja, u mjeri u kojoj je to moguće, od lokalno proizvedenih sastojaka.

- **kupnja lokalno proizvedenih proizvoda**, osobito lokalnih poljoprivrednih proizvoda kao i ostalih lokalnih prehrambenih proizvoda i/ili suvenira;
- **prezentacija kulture života i rada** zasnovane na tradiciji poljoprivrede, pri čemu se posjetiteljima omogućuje posjet poljoprivrednim površinama i sudjelovanje primjerice u berbi grožđa, maslina i slično,
- **tematske staze** – uglavnom lokalnog karaktera, različitog vremenskog trajanja (od kratkih, polusatnih do cjelodnevni tura) različitih stupnjeva težine, vezane djelomično i uz obilazak krajolika koji čini integralni dio naselja, pa sve do tematskih ruta koje mogu uključivati i više naselja,
- **aktivnosti u prirodi**, koje se sastoje od planinarenja, biciklizma, slobodnog penjanja, kao i raznih sportova na vodi tijekom ljetnog perioda.

b / Nesmještajni turistički sadržaji u povijesnim/ tradicijskim naseljima/krajolicima

Za potpunu turističku ponudu nužni su i oni nesmještajni turistički sadržaji u povijesnim/tradicijskim naseljima/krajolicima, kao npr.:

- muzejsko-galerijski prostori i privatne zbirke,
- restorani, vinarije i trgovine tradicionalnih poljoprivrednih proizvoda,
- obrti, osobito tradicijski obrti,
- prodaja autohtonih proizvoda,
- izrada i prodaja suvenira.

c / Prijedlog specifičnih projekata u kulturnim krajolicima

Prijedlozi za razvoj kulturnog turizma kao turističkog proizvoda

Osim potpore izgradnji smještajnih sadržaja, za autentičnu turističku ponudu važan je i razvoj kulturnog turizma, kao što je npr. prezentacija starih zanata i vještina i nematerijalne baštine.

U nastavku su opisani **stari zanati i vještine** koji uključivanjem i edukacijom posjetitelja mogu činiti osnovu novih turističkih proizvoda.

Tu se posebno se ističe **umijeće suhozidne gradnje** kojim se na jadransko-dinarskom području Hrvatske gradi od prapovijesti do danas. Ovo je najstarija tehnika gradnje s kamenom, a kako i sama riječ govori da se radi o suhoj gradnji - zidanju konstrukcija od kamena bez upotrebe vezivnog materijala. U užem smislu to je zidanje zidova lomljenim kamenom s minimalnom ili bez obrade, a u širem podrazumijeva i polaganje kamenih opločenja i pokrova, gradnju građevina klesanim kamenom također bez upotrebe veziva te izradu gabiona.² Umijeće suhozidne gradnje upisano je te na UNESCO-vu Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine. Zajedno s brojnim crkvama, kapelama i kamenim križevima na otoku Korčuli, suhozidne građevine - *meje*, *poljske kućice*, *vrtujci* i *torete* - posebno svjedoče o umijeću njihovih graditelja i značajan su dio korčulanskog krajolika, posebno zapadnog dijela.

Suhozidi na otoku Korčuli nazivaju se *meje*. Najviše ih je izgrađeno na zapadnom dijelu Korčule koji je oduvijek

² <https://registar.kulturnadobra.hr/#/details/Z-6878>

bio dosta nastanjen. Gradnja meja dosegla je vrhunac u 19. i poč. 20. st. kada je broj stanovnika bio najveći. Tu se posebno ističu područja današnje Vela Luke i Blata gdje je obitavao veći broj stanovnika i tereni su bili pristupačniji nego na istočnom dijelu Korčule. U tom se vremenu živjelo isključivo od zemljoradnje i ribarstva, a još izraženije bilo je ratarstvo. Zbog potrebe za plodnim tlom pristupalo se obradi terena i gradnji *meja*.³

Istovremeno s *mejama*, radi sklanjanja od nevremena ili jakog sunca, kao zaklon za životinje, spremište za oruđe i poljoprivredne proizvode, a ponekad i radi trajnog obitavanja, po čitavom otoku u suhozidu su građene i *poljske kućice* pravokutnog tlocrta sa dvostrešnim krovom od kamenih ploča. One se, kako i sam naziv govori, nalaze u poljima i čine cjelinu s *mejama* ili se pak nalaze u naseljima pored kuća za stanovanje. Velik broj *poljskih kućica* nalazi se na širem području Vela Luke gdje je zastupljen još jedan tip suhozidne građevine - *virtujak*.

Virtujak je građevina kružnog tlocrta nadsvođena kupolom, odnosno stožastim krovom. Sagrađeni su podalje od naseljenog dijela Vela Luke (sjeverno, sjeveroistočno i sjeverozapadno) i nisu tipične za otok Korčulu, a ima ih svega 10-ak. (Slične građevine karakteristične su u Hrvatskoj za područje Istre - *kažuni* i za otok Brač - *bunje*.) Zahvaljujući konstrukciji krova koja je isključivo od kamena *virtujci* su trajniji od kućica sa dvostrešnim krovom čija se konstrukcija često urušava zbog dotrajalosti drvenih nosača.

Osim kamenarstva i klesarstva, nematerijalne vrijednosti ovog kraja su i druge vještine i zanati kojima su mještani privređivali za život poput pomorstva, brodogradnje, turizama, ribarstva, poljoprivrede i dr. Posebno se ističe uzgoj maslina i proizvodnja Korčulanskog maslinovog ulja

3 <http://www.dragodid.org/materijali/stipkovic-LL-2008.pdf>

o čijoj vrijednosti svjedoče zaštićena oznaka izvornosti (ZOI) i zaštićena oznaka zemljopisnog podrijetla (ZOZP)⁴, a stoljećima se održava se i tradicija vinogradarstva i vinarstva. Na istočnom dijelu otoka - u Lumbardi - uzgaja se *Grk*, dok se u središnjem dijelu otoka - u vinogradima Čare i Smokvice - uzgajaju *Pošip* i *Rukatac*. Od crnih sorti najrašireniji je *Plavac mali*.⁵

Na otoku Mljetu posebno se ističe tradicija pletenja košara. Jednostavna okrugla košara s ručkom, sa skromnom ukrasnom pletenicom po rubu - zvana mljetski košic - autohtoni je proizvod otoka. Zimi i krajem ljeta za izradu košica prikupljalo se mlado suho pruće mrče (mirte), leprike ili divlje masline, a za pletenje nije bio potreban nikakav alat ni dodatan materijal. Mljetski košic mogao se naći u svakom mljetskom domaćinstvu, a koristio se u razne svrhe. U njemu se nosila hrana kada se išlo u polje ili u ribe, a na povratku bi bio pun proizvoda iz polja (masline, grožđe, razno voće i povrće), odnosno ulovljene ribe. U njemu se nosila i hrana na blagoslov, prikle, mantala i ostali kolači na dar.⁶

4 Oznake zemljopisnog podrijetla i oznake izvornosti štite se kao intelektualno vlasništvo kako bi se spriječila njihova zloupotreba ili neovlaštena upotreba, budući da one doprinose većoj tržišnoj vrijednosti proizvoda i usluga koja odgovara njihovim posebnim svojstvima i time stečenom ugledu.

Oznaka zemljopisnog podrijetla je naziv zemljopisnog područja ili neki drugi znak koji ukazuje da neki proizvod ili usluga potječe iz određenog zemljopisnog područja te da posjeduje određenu kvalitetu i svojstva koja se pripisuju tom podrijetlu.

Oznaka izvornosti je specifičniji oblik zaštite, te obavezno podrazumijeva bitni ili isključivi utjecaj posebnih prirodnih i ljudskih čimbenika određene zemljopisne sredine i iz toga proizašlu osobitu kvalitetu i svojstva proizvoda ili usluga. <https://www.dziv.hr/hr/intelektualno-vlasnistvo/oznake/>

5 VISIT KORČULA BROCHURE/KORČULA ISLAND

6 <http://adriatic-centre.com/publikacije/obrti.indd.pdf>

Vještina pletenja koristila se i za izradu vrša - tradicionalnog ribolovnog alata kojom se stanovnici otoka Mljeta služe od davnina. Izrađena je u potpunosti od prirodnih materijala, jednostavnim i široko dostupnim alatom, a izrađena od kvalitetnog pruća somine mogla je trajati i do 20 godina uz minimalno održavanje. Kao i za izradu košica, zimi i krajem ljeta prikupljalo se suho pruće za izradu vrše. Izrađuju se u nekoliko veličina. Manje vrše se bacaju bliže obali, a prije bacanja u more pune se mamcem - najčešće živom malom ribom poput srdele, crneja, pirke ili bukve. Kako bi sigurno potonula za vršu se vezao rupičasti kamen, a da bi je ribar poslije mogao pronaći obilježavala se senjom od pluta koji se vidi na površini mora. U doba kada je posjedovanje skupocjene mreže bila rijetkost, vrša se isticala svojom ekonomičnošću i pomogla prehraniti stanovnike otoka.⁷

Mljetski vez osnovni je dekorativni element ženske nošnje koji se vezao na oglavlju (škufiji žene, djevojačkoj počelici). Izvezen je svilom dobivenom od dudovih svilaca koje su žene same uzgajale i proizvodile na otoku, a bio je vrlo značajan dio ženske nošnje koji je govorio o dobi i statusu žene, prigodi za koju se nosi, ali i o njezinom umijeću vezenja. Svaka žena vezla ga je po vlastitom predlošku, a motivi su uvijek bili floralni ili zoomorfni. Podloga se vela uglavnom crvenom, a motivi na njoj žutom i zelenom bojom. Između ostalog, specifičnost ovog veza je i u tome što je čitav popunjen, bez praznih ploha.⁸

Osim obrta i zanata, Mljet je otok nadaleko poznat po južnim sortama crnog i bijelog vina visoke kvalitete zahvaljujući suncu i plodnom mljetskom tlu. Otok

je poznat i po kozjem siru i medu koji se u prošlosti posluživao na carskim dvorovima, a izoliranost od kopna doprinijela je zadržavanju i drugih oblika etno baštine kao što je narodna nošnja, usmena predaja, ples, glazba i napjevi, pučka medicina, gastro baština i dr.

Među brojnim nematerijalnim vrijednostima ovog kraja je i tradicionalna kuhinja - jela poput korčulanske pašticide, žrnovskih makaruna, veloluškog kupusa na tabak te razne slastice - kolač Lumblija, cukarini, klašuni, rozata, arancini, bruštolane mindele, suhe smokve, lojenice, sirnice i dr.

Dijelovi korčulanskog identiteta i tradicije također prepoznati kao kulturne baštine su i klapsko pjevanje i plesovi s mačevima.



7 <http://adriatic-centre.com/publikacije/obrti.indd.pdf>

8 <http://adriatic-centre.com/publikacije/obrti.indd.pdf>

Klasko pjevanje je tradicijsko višeglasno homofono pjevanje bez pratnje instrumenata (a *capella*), a izvodi ga skupina od 5-8 pjevača. Tradicija klaskog pjevanja posebno je živa u Blatu gdje se svake godine održava Večer klapa Dubrovačko-neretvanske županije. Klasko pjevanje upisano je na UNESCO-vu Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine.

Jedan od načina očuvanja i prezentiranja nematerijalnih vrijednosti, odnosno tradicijske i povijesne baštine otoka Korčule je i Festival plesova s mačevima - *moreške* u gradu Korčuli i *kumpanije* u starim otočnim naseljima Vela Luci, Blatu, Smokvici, Čari i Pupnatu. Festival je pokrenula Turistička zajednica Grada Korčule 1997. godine, a održavao se do 2004. godine te je nakon desetljeća stanke 2014. godine ponovno pokrenut povodom 28. međunarodnog simpozija ICTM (Međunarodnog vijeća za tradicijsku glazbu) i održava se svake godine. Izvedbe ovih plesova sastavni su dio tradicijskih običaja štovanja nebeskih zaštitnika i zaštitnica naselja.

Moreška je ples s mačevima koji se u prošlosti izvodio širom Mediterana, a danas je očuvan u gradu Korčuli. Svečano se izvodi 29. srpnja za blagdan sv. Teodora kada je ujedno i Dan grada Korčule. Izvodi se na hrvatskom jeziku, uz glazbenu pratnju, s kostimiranim bojnicima, evocirajući borbu Kršćana i Saracena. U plesu, dva se kralja s vojskama bore za zarobljenu djevojku. Crni kralj - Moro i njegova vojska odjeveni u crno, dok su Bijeli kralj - Osman i njegova vojska odjeveni u crveno, a ženski lik - Bula, odjevena je u turskom stilu. Izvedba počinje dijagonalom između Crnog kralja Mora i Bule - zarobljene zaručnice Bijelog kralja Osmana koji je dolazi osloboditi sa svojom vojskom. Između svakog sukoba s mačevima (kolpa) - vojske kružno koračaju uz ritam bubnja. Ples završava porazom vojske Crnog kralja nakon čega Moro u znak pokornosti Osmanu predaje mačeve i Bulu, a Osman oslobađa svoju zaručnicu i poljubi je.

Nekoć je ovaj ples pratio manji broj instrumenata, a danas se izvodi uz pratnju kompozicije Moreška koju je prije Drugog svjetskog rata skladao Krsto Odak za orkestar limene glazbe. Stalni postav izložbe moreške izložen je u Kuli Kopnenih vrata - Revelinu, iznad ulaza u stari grad Korčulu.

Kumpanija je ples s mačevima koji se izvodi u starim naseljima otoka Korčule - Vela Luci, Blatu, Smokvici, Čari i Pupnatu. Tema je proizašla iz obrane otoka od raznih osvajača u nemirnim vremenima prošlosti, pa i u plesu organizirana skupina muškaraca pokazuje uvježbanost i spremnost na obranu. Izvodi se uz pratnju bubnja i mišnjice (gajdi). Od korčulanske moreške razlikuje se po nošnji, glazbenoj pozadini i nema ženskog lika dok su kumpanije u već spomenutim naseljima međusobno dosta slične. Za razliku od ostalih, mještani Žrnova svoj ples s mačevima nazivaju *moštra*. Taj lančani ples s mačevima također praćen mišnicama i bubnjevima središnji je događaj mjesta koji se svečano održava 15. kolovoza, na blagdan Velike Gospe i večer uoči sv. Roka - nebeskog zaštitnika Postrane, a izvodi se upravo na trgu ispred crkve sv. Roka. U svim mjestima otoka Korčule uobičajene su karnevalske pokladne priredbe (u periodu od Sv. Tri kralja 6. siječnja do početka Korizme). Naselje Blato u ovo vrijeme održava tradiciju pokladnih plesova ili *mundi*.

Munde su posebne po tome što imaju mnogo pravila. Uz pratnju harmonike plešu se tradicionalni plesovi (foštrop, mazurka, 4 pasa, valcer, tanac, tango, manfrina, kotilijun, prtilica, rašpa i dr.). Svime upravlja vođa ceremonije ili kolovoja, a pojedini ples ili munde mogu plesati samo oni koji su ga i zakupili (pretpostavlja se da riječ *munde* dolaze od talijanske riječi *munte* što znači rezervirati).

Osim plesa, munde su prilika za druženje i uživanje u tradicionalnim jelima poput polučene gere (gire sušene s bijelim lukom), lumpara (priljepci), krauta (kiseli bijeli

kupus sa svinjskim nogama), a od slatkog pršurata (fritule) i hrstula (kroštule).⁹

Klupske večeri, festivali plesova s mačevima, ribarske večeri, vinski festivali, utrke tovara, folklorne večeri, narodne nošnje, brojne procesije i mnoge druge manifestacije svjedoče o nematerijalnim vrijednostima i tradicijama ovog kraja koje se njeguju i održavaju iz godine u godinu i čine otoke atraktivnim cijele godine.

d / Mreža povijesnih naselja

Stručnom studijom integralne zaštite i revitalizacije povijesnih naselja u krajolicima otoka Korčule i Mljeta analizirano je 9 naselja otoka Korčule i 8 naselja otoka Mljeta, većinom ruralnih cjelina koje se predlaže evidentirati kao vrijedno graditeljsko naslijeđe te se predlaže njihova valorizacija kao povijesne graditeljske cjeline vrijedne za upis u Registar kulturnih dobara RH. Tako valorizirane ostvarile bi mogućnost pristupa financiranju istraživanja, izrade projektne dokumentacije i obnove i iz postojećih programa Ministarstva kulture i medija, ali i iz EU izvora. Ovako prepoznate ruralne cjeline mogu postati novi turistički proizvod na način da ih se umreži i posebno promovira kao turistički proizvod.

e / Tematske rute

Kao tematske rute, osim već klasičnih, inspiriranih sezonskom gastro-enološka (ruta Pošipa) i etnološkom ponudom, Korčula i Mljet već imaju iniciranu jednu specifičnu rutu sv. Martina, a mogu kreirati i nove specifične atrakcije poput npr. rute po Marmontovoj cesti. Zanimljiva je i ruta koja povezuje zaštićeni rezervat šumske vegetacije Kočje i Marmontov put kao veza

kulturne i prirodne baštine. Postoji i mogućnost kreiranja arheološke rute koja će povezati brojne antičke lokalitete, zatim speleološke rute koje bi povezale arheološka nalazišta i speleologiju (npr. Vela špilja i Jakasova špilja).

Marmontova cesta je nazvana po francuskom generalu Marmontu za vrijeme čije vlasti u Dalmaciji, od 1805. do 1813. godine je put i izgrađen. Put povezuje naselja Žrnovo i Pupnat u dužini 5,5 km. Marmontova cesta će se zasebnim projektom urediti i za bicikliste, na način da će najvećim dijelom pratiti makadamski put.



Ruta Sv. Martina

„Hrvatske tradicije slavljenja svetog Martina biskupa“, zajednički naziv koji nose običaji vezani uz štovanje sveca nematerijalno je kulturno dobro upisano u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske – Listu zaštićenih kulturnih dobara. Grad Korčula sudjeluje u projektu „Sveti Martin iz Toursa, Europljanin, simbol dijeljenja, zajednička vrijednost“. Pučki običaj pjevanja „Pisme svetomu Martinu“ ulicama grada Korčule danas je omiljen kod korčulanske djece, dok su ranije bile uobičajene starije skupine pjevača, uz obavezne glazbene instrumente. Na otoku Korčuli bilježimo štovanje sv. Martina, osim u gradu Korčuli i u Žrnovu, u uvali Zavalatica pokraj Čare, u Račišću, a na području Blata, pokraj Krtinje očuvana

⁹ <https://tzo-blato.hr/kultura-i-zabava/pokladni-obicaji>

je crkvice sv. Martina. Na Korčuli je ruta sv. Martina već osmišljena i manjem opsegu, a mogla bi se proširiti i na susjedni Mljetu i Pelješac. Crkva sv. Martina je u Prožuri, a na Pelješcu svetac se štuje u Žuljani. Sav taj areal iznimne je krajobrazne ljepote s visokim turističkim potencijalima nije nužno podložan sezonalnosti, koristi se kao područje osmišljenih kulturnih ruta. Ipak, dobro promišljeni okvir i međusektorska suradnja, kroz brojne pojedinačne detalje, mikrolokalitete, oralnu povijest, ples i glazbu, prehranu, može povezati lokalnu kulturu i sa širom europskom kulturnom slikom i učvrstiti Hrvatsku i na turističkoj karti kao zanimljivu i slojevitú destinaciju. Ruta je trenutno osmišljena u dužini od 8,35 km od Žrnova do Korčule.

Ruta s branjem samoniklog jestivog bilja

Na Korčuli i Mljetu se povremeno održavaju radionice sakupljanja, branja i pripreme samoniklog jestivog i začinskog bilja za koje je preduvjet čist prostor i biološka raznolikost što je jedna od karakteristika ovog prostora. Vrijednost ovih aktivnosti prepoznale su Javna ustanova Nacionalni park Mljet i Turistička zajednica Mljet te sudjeluju kao suorganizatori.

f/ Vidikovci

Vizure u prezentiranim krajolicima otoka Korčule i Mljeta krajolik su fascinantne, što se vidi i na primjeru malog broja lokacija koje su već kroz povijest prepoznate i na kojima se najčešće u primjeru Korčule i Mljeta nalaze sakralne građevine. Jedan od vrijednih primjera je pozicija iznad Žrnova gdje je postavljena stopa sv. Martina ispred župne crkva posvećene svecu, a dijelom uređen prostor je npr. pozicija kod crkvice sv. Martina iznad Prožure na Mljetu ili je to staza koja vodi od crkve sv. Gospe od Brijega do kapele sv. Ilije iznad naselja Korita s koje se pruža pogled na pelješki kanal i na mjesto Korita. Vidikovci u krajoliku ovako izražene topografije ne moraju biti samo arhitektonske građevine već mogu biti i manje vidljivi zahvati u prostoru.

10 / Pravila za planiranje i projektiranje u tradicijskim naseljima otoka Korčule i Mljeta

Uvod

Znanstveni projekt Urbanizam naslijeđa, proveden je na AF od 2014. do 2018. godine i vrijedan je doprinos u definiranju procesa prostornog planiranja povijesnih cjelina.

Projektom je istaknuto je nekoliko važnih polazišta:

- osim opravdanih iznimaka, kulturno naslijeđe ne može biti očuvano samo kao muzejski izložci već ga treba i aktivno koristiti,
- opstanak graditeljskog naslijeđa moguć je jedino njegovim uključenjem u suvremeni život,
- teško je opravdati novu gradnju dok nam povijesne građevine propadaju i nemaju namjenu,
- iako svako naslijeđeno kulturno dobro zahtijeva individualan pristup, metodološki postupci obnove i revitalizacije mogu, a katkada i moraju biti isti,
- novi zahvati na naslijeđu mogući su i opravdani, ali uz očuvanje vrijednosti autentičnosti i integriteta naslijeđa.

Također je utvrđeno kako novi zahvati na/u naslijeđu moraju afirmirati i naslijeđe i ambijent u kojem se ono nalazi te moraju biti kreativni i visoke arhitektonske kvalitete. Posebice je naglašeno kako je važno uskladiti djelovanje kulture, prostornog uređenja, regionalnog razvoja, gospodarstva, turizma, fiskalne ekonomije i pravosuđa. Poštivanje navedenih polazišta omogućeno je očuvanje identiteta prostora što je preduvjet za razvoj turizma u prostoru tradicijskih naselja.

2. Pravila za planiranje povijesnih naselja otoka Korčule / Mljeta kao kulturnog naslijeđa

Prostorni planovi za prostor otoka Korčule i Mljeta su svakako pri izradi trebali poštivati plan višeg reda, odnosno biti usklađeni sa smjernicama Županijskog plana DNŽ za ruralni/agrarni krajolik koje, između ostalog, donose brojne odredbe specifično namijenjene povijesnim naseljima u krajoliku:

- očuvati i održavati prostornu organizaciju i odnose naselja i obradivih površina, bez uvođenja novih građevnih područja; također treba održavati i obnavljati oblike naselja i posjeda, parcelaciju, ograđivanje suhozidima, smještaj i položaj zgrada te prirodne značajke koji su važni elementi koji oblikuju uzorke ruralnog krajolika,
- osvijestiti doprinos povijesnog ruralnog krajolika ruralnom razvoju i održivom korištenju prirodne i kulturne baštine poticanjem ruralnog razvoja kroz razvoj i korištenje povijesnih ruralnih i agrarnih prostora za turizam, proizvodnju hrane, zanatstvo i ostalo,
- umjesto nove izgradnje poticati obnovu starih zgrada, a novu gradnju usmjeravati na interpolacije unutar strukture naselja,
- poticati i stimulirati obnovu zapuštenih terasiranih, suhozidnih krajolika s vinogradima i maslinicima kao nematerijalne baštine i pejzažne slike; u terasiranim krajolicima ne dozvoljava se nova gradnja za potrebe turizma (apartmani); moguća je gradnja priručnih gospodarskih građevina do 20m² građenih u kamenu,
- u ovim krajolicima izbjegavati smještaj energana i ostalih velikih infrastrukturnih građevina,
- širenje ruralnog naselja prihvatljivo samo na način da nova izgradnja (uključujući krovove, terase, krajobrazna uređenja) vizualno ne odstupa od tradicionalne slike naselja i nije vidljiva iz važnih

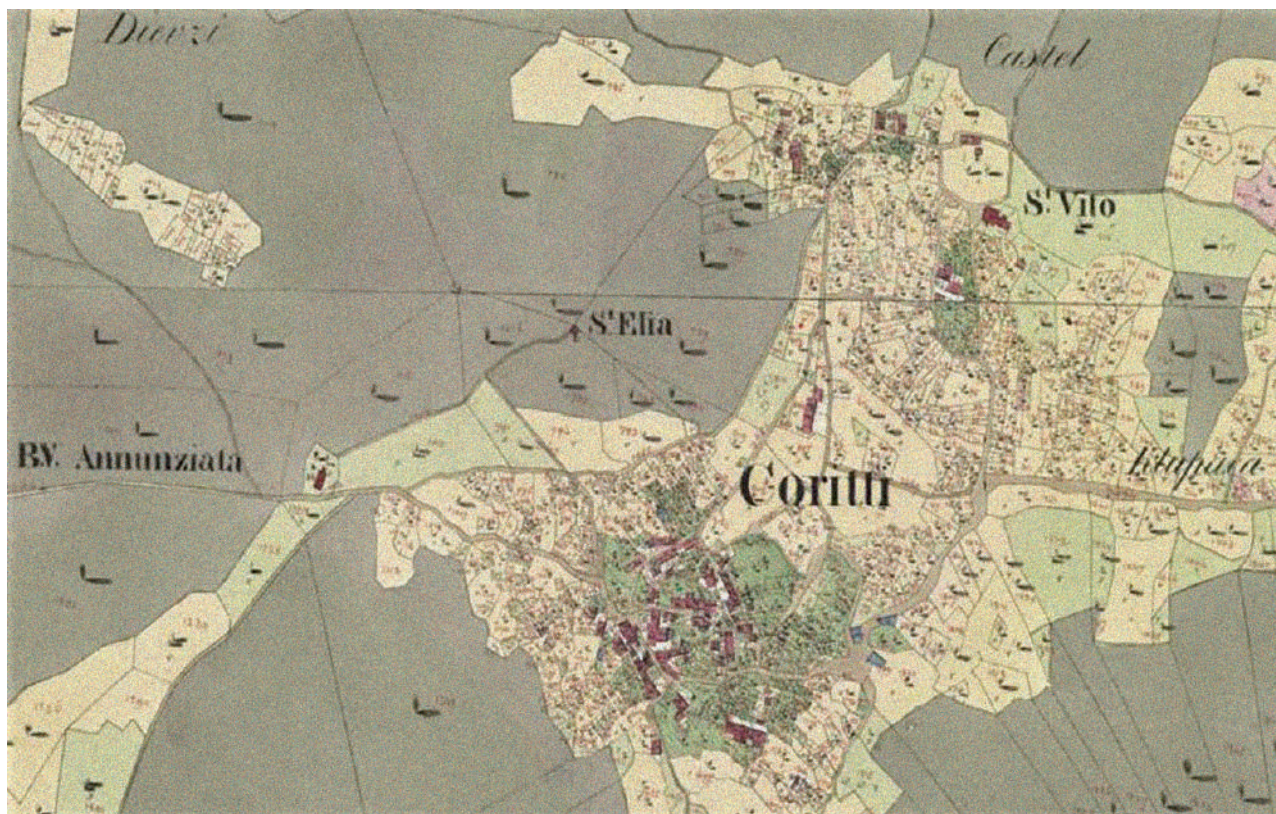
vizurnih točaka unutar i izvan naselja; da urbanističko rješenje poštuje mjerilo prostora, nastavlja ruralnu matricu i ruralni značaj naselja i krajobrazne karakteristike okruženja te da čuva okolna područja u poljoprivrednoj funkciji, posebice onih djelatnosti koje podržavaju karakteristične tradicionalne kulturno-krajobrazne uzorke,

- osigurati zaštitu i očuvanje osnovnih elemenata povijesne planske matrice i karakterističnih skupina građevina, pojedinih građevina i drugih, za ukupnost kulturno-povijesne cjeline važnih vrijednosti, a prije svega oblika građevina i sklopova, gabarita i povijesnih sadržaja.

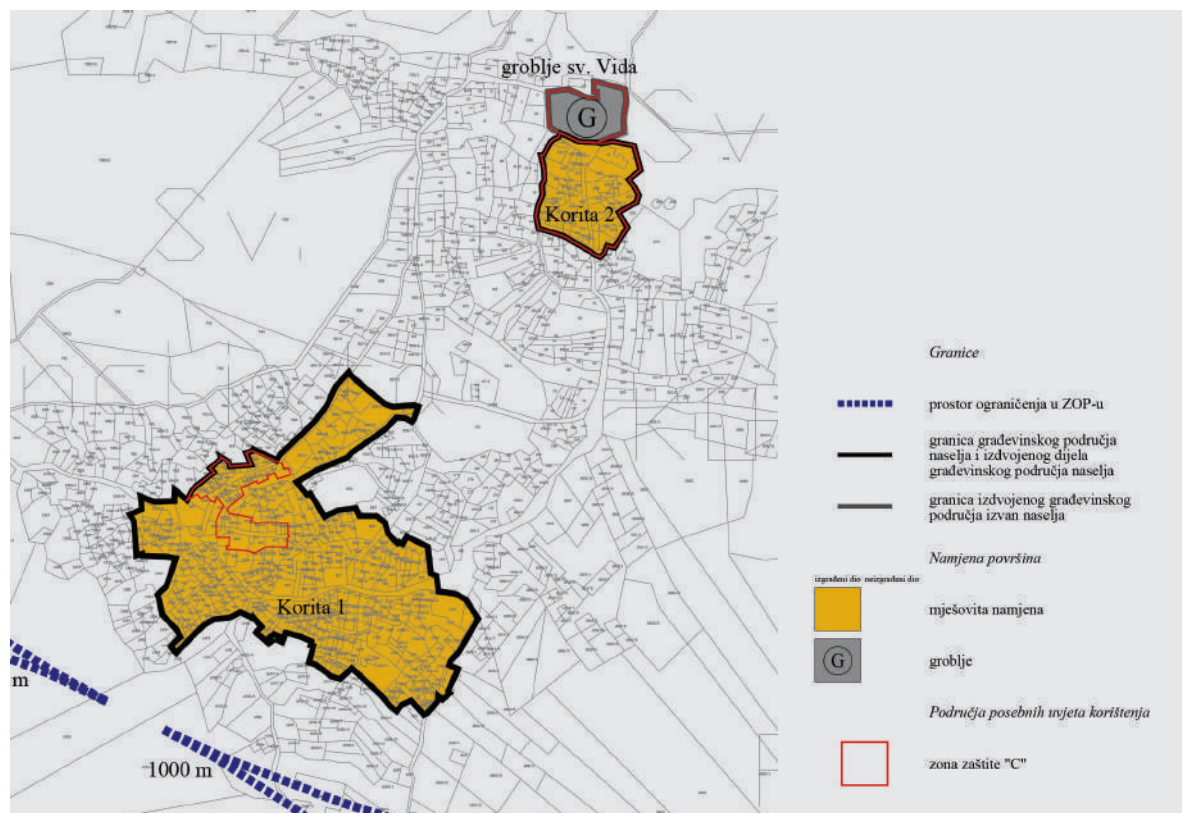
Pored smjernica koje su detaljno opisane prostornim planom Županije i slijedom kojih je potrebno unijeti korekcije u prostorne planove grada Korčule i općina na Korčuli i Mljetu, detaljnije planiranje ovih naselja je potrebno realizirati putem modela konzervatorsko-urbanističkog plana koji osim klasičnih elemenata urbanističkog plana ima naglasak na mjere zaštite prostora i to sistematizirano na tri zone:

- Zona A - područje povijesne jezgre naselja,
- Zona B - područje djelomične zaštite povijesnih struktura,
- Zona C – područje zaštite kultiviranog krajolika, kontaktna zona.

Smjernice za izradu konzervatorsko-urbanističkog plana definirane su prema pilot projektima izrađenim u okviru ove studije za naselja Žrnovo/Postrana i Korita.



KATASTARSKI PLAN KORITA, SREDINA 19. ST., ARHIV MAPA ISTRE I DALMACIJE, DRŽAVNI ARHIV U SPLITU



NESRAZMJER VELIČINE GRAĐEVINSKOG PODRUČJA NASELJA KORITA I POVIJESNE CJELINE, PROSTORNI PLAN UREĐENJA OPĆINE MLJET 2021.



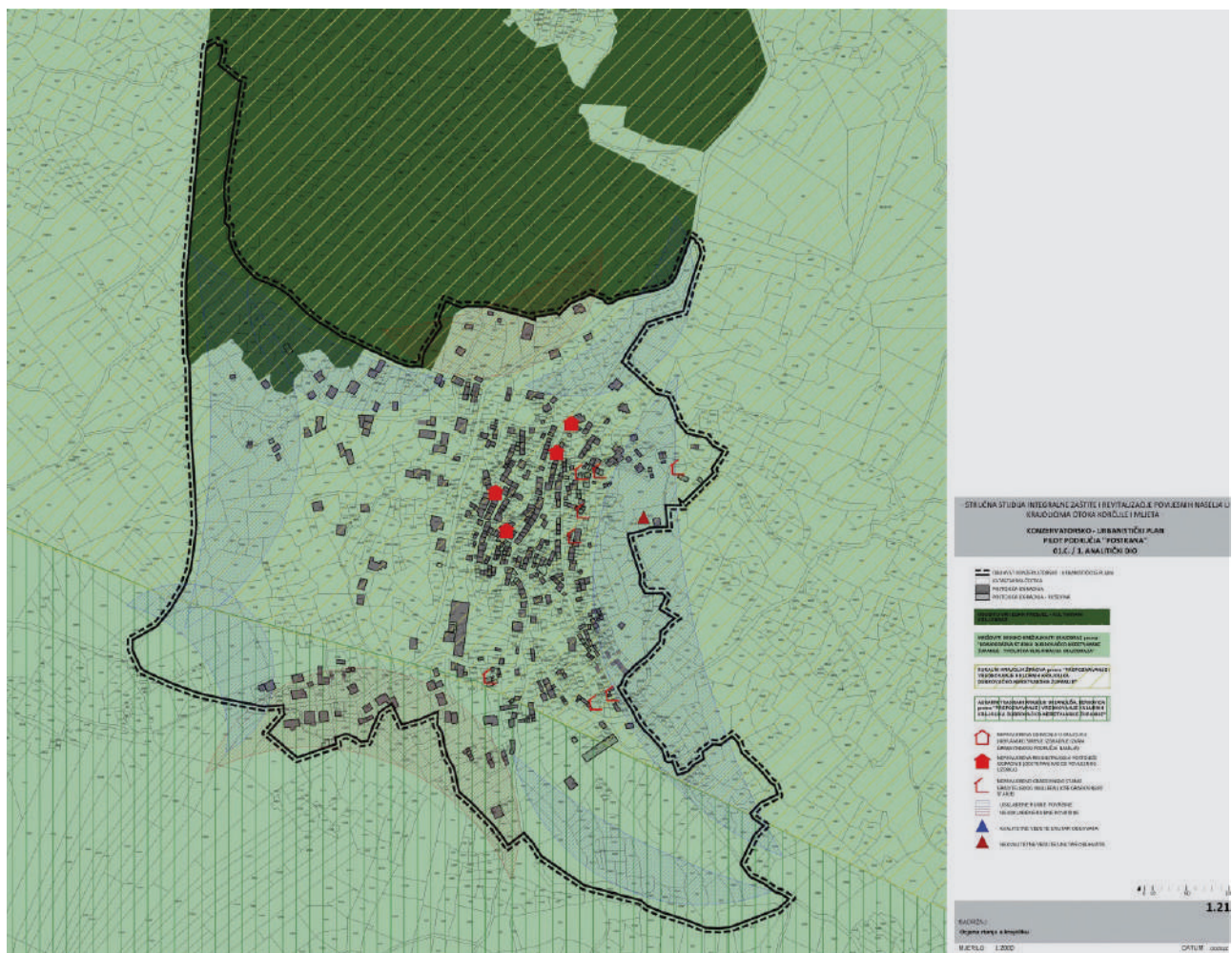
Konzervatorsko-urbanistički plan ima za cilj ostvariti:

- arhitektonska, krajobrazna i projektantska rješenja za očuvanje identiteta naselja (uklanjanje ili obnova neprimjerenih dijelova, dopuštanje nove gradnje ili dogradnje i uređenje, uređenje javnih, pješačkih i kolnih površina te prometa u mirovanju, uređenje krajobraza, uređenje rubnih i kontaktnih površina i uređenje okoliša),
- povezivanje povijesne jezgre s novijim dijelom/ dijelovima naselja,
- restrukturiranje postojeće građevne strukture u cilju poboljšanja životnih uvjeta te uvođenje uravnoteženih proporcija i jednostavnog dizajna,
- održivo korištenje prostora i sanaciju novijih zgrada te njihovo oblikovno ujednačenje s povijesnom strukturom,
- smanjenje i smirivanje motornog prometa zbijenim dijelom naselja, uređenje prostora za promet u mirovanju stanovnika, posjetitelja i zaposlenika,
- uredne i pristupačne javne površine (trgovi, ulice, parkovi, rekreacijske površine i površine za promet u mirovanju),
- popularizacija baštine s ciljem očuvanja, sanacije, obnove, prezentacije i revitalizacije naselja kao prilike za prenošenje vrijednosti kako stanovnicima tako i posjetiteljima.

Konzervatorsko-urbanistički plan ima dva dijela:

A) ANALITIČKI DIO koji se sastoji od tekstualnog i grafičkog dijela te sadrži:

- uvod (ciljeve konzervatorskog plana obnove, opće informacije o mjestu ili mjestima baštine i konzervatorsku razinu zaštite),
- opće karakteristike baštine u širem kontekstu (položaj baštine u prostoru u odnosu na prirodne resurse, infrastrukturu i povezanost sa susjednim područjima, prikaz razvoja područja baštine (povijesni kartografski i grafički izvori, podaci o rezultatima dosadašnjih arheoloških istraživanja), važnost baštine na širem području te funkcionalni, tehnički, prostorni, gospodarski, stambeni, društveni, kulturni i ekološki uvjeti na području baštine, uključujući analizu kretanja stanovništva),
- prostorne karakteristike baštine u odnosu na okolinu,
- sažetak inicijativa i prijedloga stanovnika na predmetnom području.



B) PLANERSKI DIO koji se sastoji od tekstualnog i grafičkog dijela te sadrži:

1. površinu plana obnove,
2. arhitektonska, krajobrazna i projektantska rješenja prostornog uređenja, a posebno:
 - uklanjanje ili premještanje neprimjerenih sadržaja,
 - dopuštene dodatne i nove sadržaje ili građevine,
 - uređenje rubnih površina područja plana,
 - uređenje javnih površina,
 - krajobrazno i parkovno uređenje,
3. vrstu i svrhu obnove naselja, kada je u pitanju obnova naselja,
4. način obnove naselja ili kulturnog krajolika iz gospodarskog, društvenog, ekološkog, energetskog, urbanističkog, arhitektonskog i krajobraznog (uključujući sadržajne dogradnje i revitalizacije naselja), kada je u pitanju obnova naselja,
5. područja za koja se rješenja pribavljaju putem javnog natječaja, kada je to potrebno sa stanovišta zaštite kulturne baštine i realizacije kvalitete izgrađenog prostora,
6. plan parcelacije, kada je to potrebno radi zaštite kulturne baštine,
7. faze provedbe prostornog planiranja, ako je to potrebno radi zaštite kulturne baštine,
8. rješenja i mjere za cjelovito očuvanje kulturne baštine,
9. rješenja i mjere zaštite okoliša i prirodnih dobara i očuvanja prirode sa stajališta zaštite kulturne baštine,

10. rješenja i mjere obrane i zaštite od prirodnih i drugih nesreća sa stajališta zaštite kulturne baštine,
11. uvjeti vezanosti objekata na gospodarsku javnu infrastrukturu i izgrađenu javnu imovinu u odnosu na baštinu, uključujući planiranje potrebnih parkirališnih površina, javne rasvjete, komunalne opreme, uređenja zemljišnih površina,
12. utjecaje i veze sa susjednim jedinicama prostornog uređenja.

Osnovna obilježja tradicijskog sklopa/kuće

U analiziranim naseljima detektirane su specifične tipologije gradnje.

Položaj građevina i orijentacija glavnog pročelja kuće gotovo su bez iznimke prilagođeni konfiguraciji terena. Kuće za stanovanje najvećim su dijelom bile jednokatne. Gotovo sve kuće za stanovanje uz sebe imaju neki popratni objekt gospodarske namjene. U organizaciji prostora osjeća se težnja ka samodostatnosti. Stoga se uz kuće za stanovanje najčešće nalaze konobe, štale i cisterne čime se formiraju manji stambeno-gospodarski sklopovi. Konobe i štale često se nalaze unutar istog objekta u kojem se živi pod istim krovom, samo na drugom ulazu. No, isto tako se grade kao samostojeći ili izdvojeni objekti. Svi ti objekti često su povezani dvorištima. Nerijetko je uz njih bio smješten i vrt. Unutar većih i bogatijih sklopova nalazile su se kuhinje i/ili peći, ali kao zasebni objekti.¹⁰

Identifikacija građevnih struktura (materijali, način zidanja, pokrov, konstrukcije...)

Tipično za arhitekturu sela otoka Korčule i Mljeta, koja je oskudno plodno tlo strogo čuvala za poljoprivredu, Naselja su najčešće formirana na padinama organskim rastom bez rastera, duž serpentina puteva. Prikladno izabrani položaj mjesta, na toplom prisoju iznad polja, na lokaciji nedaleko od mora, gdje je bilo zaštićeno od gusarskih napada, osiguravajući konstantan razvoj kroz stoljeća.

10 Šunjić, M. (2019). 'Kako je Vela Luka izgledala 1836. godine?', Lanterna, (3), str. 45-63. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/235979> (Datum pristupa: 31.05.2022.)

Gusta parcelacija građevinske povijesne zone, gospodarski i društveni čimbenici značajno su utjecali na oblikovanje, funkcionalnost i prostornu podjelu naselja. Na parcelama kuća nije bilo popratnih sadržaja. Parcele kuća su u velikoj većini bile u potpunosti izgrađene, a neizgrađeni dio parcele je služio kao dvorište ili vrt. Kuće su naslonjene na teren, klimatski uvjeti i raspoloživi građevni materijal, kamen, ukorijenjenost u okoliš njihova je glavna i možda najveća kvaliteta. Materijal, tlocrt, proporcije, orijentacija objekata, nagib, krovnište i oblik krovništa, veličina i raspored fasadnih otvora doprinose ujednačenosti i urednoj slici zgrada, a time i naselja.

Pročelja

Vještina i tradicija klesanja u kamenu je dio tradicije i ostavštine. Kako je Korčula bila poznata po kvalitetnom kamenu i kamenolomima, gotovo sva gradnja je bila od kamenih blokova, pa tako i arhitektura Postrane. Kroz Postranu možemo uočiti primjere kamenih kuća iz različitih faza povijesti. Postoje primjeri gradnje 'u suho', međutim rijetki, uglavnom se radi o gradnji 'u živo', bilo riječ o stambenim ili gospodarskim građevinama.

Gradnja 'u suho' kako je prethodno navedeno je bila gradnja bez vezivnih sredstava za povezivanje kamenih elemenata, tako zvani suhozid. Ova gradnja je primarno ostala očuvane prizemnice. gospodarske građevine za čuvanje stoke. Unatoč tome što su se zidane kuće (*domus de muro*) gradile na ovom prostoru već od sredine 14. stoljeća u gradskim sredinama, seljačke pak kuće i kuće u suburbiji gradile su se još dugo vremena iz *mačijere*, kako bi se u slučaju opsade grada lako mogle porušiti, da ne bi služile kao zaklon neprijatelju. Ovi primjeri su očuvani u rubnim dijelovima Postrane.



OBRADA PROČELJA U NASELJIMA OTOKA KORČULE

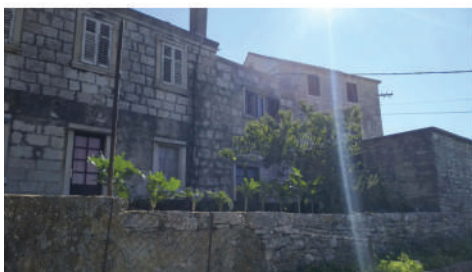
Kuće su većim dijelom jednokatnice, ili dvokatnice, postoje još uvijek i prizemnice te gospodarske zgrade koje su u neposrednoj blizini stambenog dijela. Pročelje i dekoracija pročelja su bili glavni pokazatelj imućnosti stanovnika. Kuće su rađene od kamena, a kvaliteta obrade kamena je također govorila mnogo. Veliki klesanci su uglavnom odlika bogatijih kuća, a djelomično obrađeni ili neobrađeni kamen, je odlika siromašnijih. Danas je većina starih kuća s vidljivim kamenom, na pojedinima postoje tragovi žbukanja bočnih pročelja.



ŽBUKANO BOČNO PROČELJE



STAMBENA PRIZEMNICA I NIZ DVOKATNICA



KAMENE JEDNOKATNICE



Krovovi

Konstrukcija krova slijedi usporedno razvatak kuće. Vidjeli smo, kako je stara kuća na jedan pod imala najprije krov nagnut samo na jednu stranu, na stranu kućnoga ulaza, pa je on tek kasnije dignut na sljeme; nastao je krov nagnut na dvije strane, prema pročelju i zabatu kućnom.

Tako je iz krova na jednu vodu nastao krov na dvije vode. Jednostavan krov na jednu vodu, ostao je sačuvan samo na pokojoj zgradi za čuvanje blaga, dok je dvostrešni krov bio je vrlo rasprostranjen. Samo je konstrukcija krova bila drvena. Krovovi su se pokrivali kamenom ili crijepom. Kamene ploče, iako i danas prisutne su ipak rijetke. Najveći broj izvornih primjera je pokriven crijepom, tradicionalno kupama i kamenom, međutim danas se ovaj stil pokrivanja zbog visoke cijene često napušta. Krovovi kuća su uglavnom dvostrešni nagiba između 20 i 30°.



KUĆE POKRIVENE KAMENIM PLOČAMA



TRADICIONALNA RJEŠENJA POKROVA, CRIJEKOM I KAMENOM



SILUETA MJESTA

Tipski elementi tradicijske kuće

Kako se selo s vremenom razvijalo tako se razvijala i gradnja zgrada. Ovaj razvoj se najbolje može uočiti na stambenim građevinama koje su s vremenom dobile karakteristične tipske elemente. Ovakav razvoj je tipičan za većinu kuća dalmatinskih obalnih i otočnih sela. Trenutak koji je uvjetovao razvoj tipskih elemenata je onaj kada je kuća iz prizemnice postala jednokatnice, a potom i dvokatnica. Za razliku od gradova gdje su kuće na kat rezultat racionalnog korištenja prostora i potrebe da se što više stanovnika smjesti na zidinama ograđenom prostoru te nastaju već u 14. stoljeću, seoske kuće na kat nastaju puno kasnije te se prvi primjeri bilježe u 17. stoljeću. Možemo uočiti po kućama u Postrani njihovu genezu, u kojima prizemnica postaje katnica, a potom i dvokatnica.

Kada su seoske kuće postale jednokatnice kuhinja se iz prizemlja seli na prvi kat, a donji, u padinu usječen dio zauzima konoba (spremište za hranu i ručni alat). Kuhinja se morala nalaziti na katu ili u posebnoj zgradi jer nije još bio riješen problem dimnjaka i odimljavanje. Kako nema direktne veze između konobe i gornjih prostorija, a glavna se vrata nalaze na prvome katu, razvijaju se dva načina ulaza. U slučaju da je kuća građena uz strmi obronak, glavna su vrata postrance u razini ulice ili odignuta za par stepenica. U slučaju da je kuća na ravnijem terenu, gdje takav pristup nije moguć, tada glavni ulaz ostaje iznad ulaznih vrata u konobu i odignut je stepenicama. Stepence ispred kuće su bitna oznaka jednokatne mediteranske kuće. Na početku su bile različitih dimenzija i oblikovanja, ovisno od različitom ukusu, kasnije postaju uniformirana građevnim odredbama, koje su im uvjetovale veličinu i oblik. Prvotno su građene iz drveta (ne postoje sačuvani ovakvi primjeri), a potom su građene posve iz kamena. Stepence završavaju ispred kuće s malenom

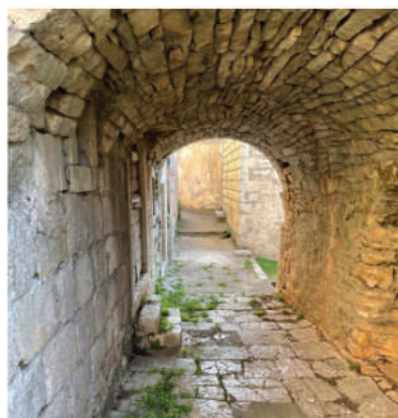
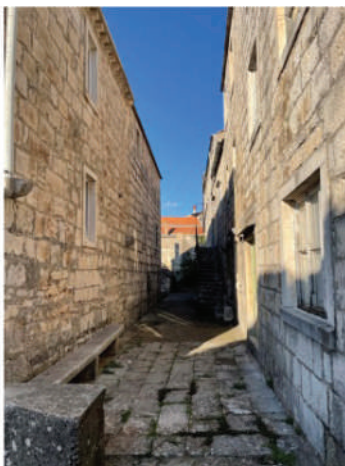
terasom, zvanom *solar* (izraz *solar* je poslije zamijenjen izrazom *balatura*). *Solar* je obično ograđen s dvije strane niskom ogradom. Ovo je bio prostor na kojemu su boravile obitelji, a povremeno su bili natkriveni.

Kako je želja za boravkom na ovom prostoru postajala sve veća i *solar* je postajao sve veći, rezultiralo je time da je *solar* dobio svod, što zajedno sa sjenicom štiti ulaz u konobu od direktnog sunca. Kasnije se počeo podizati i ispred postranih kućnih vratiju, jer je prepoznata izvrsna zaštita koji je takav nadsvođen hodnik pružao i od sunca i od kiše. Tako je nastao *volat*, do 10 metara dugačak, nadsvođen hodnik.

Karakteristika kuća toga vremena je što su se kuće vrlo jednostavno prilagođavale novim potrebama, tako da ćemo često uočiti zazidana vrata od konobe ili prozora, otvorena nova vrata i kasnije nadograđen kat. Fleksibilnost se također očitovala u dijeljenu ostavštine nakon smrti roditelja, u kojoj braća dijele kuću po visini. U ovakvim situacijama je jedna strana dobila ognjišta, a druga je ponovno trebala sagraditi ognjište na posljednjem katu kuće ili ponekad u zasebnoj građevini.

Razvojem i podizanjem kvalitete života nastaje i terasa (*taraca*) u zasjenjenom dijelu kuće. *Taraca* je nastala tako da se zaravnao dio brijega, popločao ga kamenom (*saliž*) i prekrivene pergolom (sjenica ili odrina). Na njoj su se obavljali kućni poslovi te su postala glavno mjesto odmora i druženja.

Još jedan od prepoznatljivih tipskih elemenata je spremnik za kišnicu (gustirna), rastom kuće na kat gustirna je znala biti zidana iznad zemlje kao zasebna prostorija, njezin krov je postao terasa, te se na tu terasu pristupalo stepenicama. Najzanimljiviji dio gustirne je



TIPSKI ELEMENTI TRADICIJSKE KUĆE

znala biti dekorativna kruna i poklopac spremnika koji su povremeno imale i kovani kolotur kako bi se voda direktno mogla vaditi iz gustirne kantom.

Terase dvorište su bile uređene sa kamenim stolom i klupama te lončanicama za cvijeće, pojedine su imale klupe usječene u ogradu ili zid kuće, koje su tada služile kao naslon.

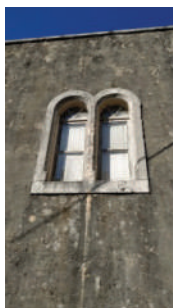
Prozori i vrata

Kako su u povijesnoj cjelini kuće građene od kamena, probijanje otvora u zidanoj građi je iziskivao ugradnju kamenih grada. Izvorno su kuće imale samo vrata i bile su bez prozora. S vremenom su ne počeli ugrađivati maleni prozori te su postajali sve veći. Ukrašavanje kamenih okvira prozora i vrata je ujedno bio i odraz društvenog statusa, te kroz njih možemo pratiti stilske odrednice i vrijeme nastajanja kuće jer su profilacije i dekoracije profila odraz stilskeg razdoblja.

U Postrani možemo uočiti raznoliki presjek obrade i oblikovanja okvira prozora, od vrlo jednostavnog i skromnog do renesansnih i baroknih profilacija prozora i vrata.

Prozori i vrata su bilo na početku zatvoreni drvenim škurama, a kasnije su se unutarne strane ugrađivani drveni prozori, a vrata su također dobila staklene elemente u gornjem dijelu vrata, jedino su vrata od konobe uvijek bila u potpunosti drvena.

Velika prijetnja identitetu povijesnih kuća su zamjena drvenih prozora i škura suvremenim plastičnim i aluminijskim inačicama, koje u potpunosti narušavaju identitet i izvornost prostora. Korištenje ovih elemenata ne da su problem u smislu očuvanja povijesne cjeline, već imaju i vrlo negativan utjecaj na mikroklimu kuće u kojoj se sprječava prirodno provjetravanje koje se odvija sa starim drvenim prozorima.

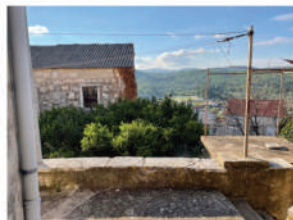


Ograde

Ograde su se pojavljivale u dva slučaja, jedan je ograda okućnice, a drugi je ograda terase i volta.

Ograda okućnice se uređuje ili u suhozidu ili povezani kameni elementi vapnom. Suhozid je bio vrlo čest za ograđivanje stoke i vrta, a zid zidan u mokro je karakterističan za reprezentativne predvrtove i terase. Na zbijenim parcelama ograda je često ograđivala kamenu terasu te je s vanjske strane bila od zidanih klesanaca ili poluklesanaca, a sa strane terase je bila klupa, kojoj je sjedna ploha bila ravna kamena ploča, nerijetko na svojem rubu dekorirana profilacijom.

Ograde terasa na katu su bile zaštićene kamenim balustrima koji su bili ravni ili profilirani, ovisno o stilskoj epohi i novčanom stanju vlasnika. Ista ograda se spuštala niz stepenice dekorativnim rukohvatom. U 20. stoljeću se počinju pojavljivati metalne ograde, koje nisu bile tipične i česte na ovom prostoru.



Stambene zgrade

Tipična stambena kuća ima gospodarsko prizemlje, koje se proteže cijelom etažom. Zbog pada terena, prizemlje je obično ugrađeno u teren, tako da je konoba zaštićena od velikih temperaturnih promjena. Gotovo svaka stambena građevina ima u svojoj blizini čitav niz pratećih gospodarskih objekata, od kojih obavezno krušnu peć, zatim gustirnu i staje. Tipološki, stambene građevine možemo uglavnom razlikovati kao samostojeće, u nizu te sklopove organizirane oko zajedničkog dvorišta.





Konzervatorsko-urbanistički plan daje i smjernice specifično za područja prema zonama zaštite:

SMJERNICE ZA UREĐENJE ZONE A - PODRUČJE POVIJESNE JEZGRE NASELJA

Zona „A” - područje povijesne jezgre naselja – Zona prvog stupnja zaštite povijesnih struktura obuhvaća povijesni dio naselja te se u njoj nalaže cjelovita zaštita povijesnih vrijednosti uz poštivanje tradicije i funkcije prostora i njegovih sadržaja. Sve građevinske intervencije na ovom području potrebno je strogo kontrolirati. Moguće je prilagođavanje novih funkcija i sadržaja suvremenim potrebama, uz minimalne intervencije u povijesne strukture (sanacija, konzervacija, konzervatorska rekonstrukcija, prezentacija). Za sve urbanističke i građevinske intervencije potrebno je od nadležnog tijela zatražiti posebne uvjete građenja i potvrdu glavnog projekta u sklopu izdavanja građevinske dozvole ili prethodno odobrenje nadležnog Konzervatorskog odjela. Osnovne zahvate u prostoru i na pojedinim prostornom elementima i njihovim dijelovima, koji ujedno odgovaraju potrebama zaštite i racionalnog korištenja prostora potrebno je svesti na:

- konzervaciju - očuvanje postojećeg stanja uz nužno dotjerivanje i uređenje, očuvanje postojećeg stanja različitih vrijednih oblika uz niz zahvata na uređenju i prostornoj prezentaciji postojećih vrijednosti,
- rekonstrukciju/restituciju - potpuno ili djelomično vraćanje uništenog poznatog oblika, elemenata ili njegova dijela.
- rekompoziciju – ponovno uspostavljanje odgovarajućih odnosa između postojećih građevina, ambijenta, preoblikovanjem

neprimjerenih rješenja i usklađivanjem odnosa te preoblikovanje okoliša uz prilagođavanje postojećim vrijednostima u prostoru.

UVJETI ZA OBNOVU POSTOJEĆIH GRAĐEVINA:

Moguće je rekonstruirati postojeće građevine u svrhu poboljšavanja uvjeta stanovanja i rada. Pri tome treba primjenjivati sljedeću metodologiju obnove:

1. Nije dozvoljeno povećavanje zatečenih tlocrtnih i visinskih gabarita postojećih građevina. U morfologiji građevina nije dozvoljena upotreba balkona već (tamo gdje je po konzervatorskim kriterijima to ocijenjeno kao prihvatljivo) graditi terase.
2. U slučaju obnove treba s građevina ukloniti sve neprikladne kasnije dodatke i dijelove koji im stilski i povijesno ne pripadaju kao što su nadstrešnice nad ulazima, pokrov od valovitih plastičnih ili azbestno-cementnih ploča, ravne betonske ploče i balkoni, zidovi od betona i betonskih blokova i sl.
3. Svi radovi i građevinski detalji na kućama trebaju se izvoditi tradicionalnim materijalima.
4. U obnovi kamenih kuća sve nosive podne konstrukcije izvoditi drvenim spregnutim konstrukcijama.
5. Svu vanjsku stolariju treba izvesti od drveta na tradicionalni način.
6. Povijesne građevine obnavljaju se cjelovito, zajedno s njihovim neposrednim okolišem (dvorištem, vrtom, pristupom, etno građevinama, krušnim pećima, gustirnama i sl.).

SMJERNICE ZA OBNOVU JAVNIH PROMETNIH POVRŠINA

Postojeće javne prometne površine profilom i kapacitetom zadovoljavaju potrebe pješaka, no ne i automobila. Trase postojećih puteva rezultat su povijesnog, spontanog i organskog razvoja mjesta te su kao takve zaštićene i nije ih moguće izmiješati. Manji sačuvani elementi izvornog popločenja i opreme javnih površina dio su zaštićene cjeline te punopravno podliježu zaštiti. Pješačke površine koje su trenutno u vrlo lošem stanju (zemljane, kamene ili betonirane) potrebno je urediti na tradicijski način – popločenjem kamenim pločama ili polaganjem kamenih blokova na zemljanu podlogu – prema predlošku nekog od postojećih tipova popločenja javnih površina u Postrani. Pritom je potrebno koristiti lokalni kamen te dimenzije i način slaganja istovjetan onima na odabranom predlošku.

Za navedene je radove potrebno ishoditi suglasnost Konzervatorskog odjela u Dubrovniku. Asfaltiranje površina je dozvoljeno samo na kolnim prometnicama, poput već asfaltiranih glavnih kolnih prometnica kojima se ulazi u mjesto. Postojeće javne površine koje se koriste za parkiranje vozila potrebno je redefinirati i urediti te predvidjeti mogućnost parkiranja na prilazima naselju kako bi se smanjio broj vozila u samom mjestu.

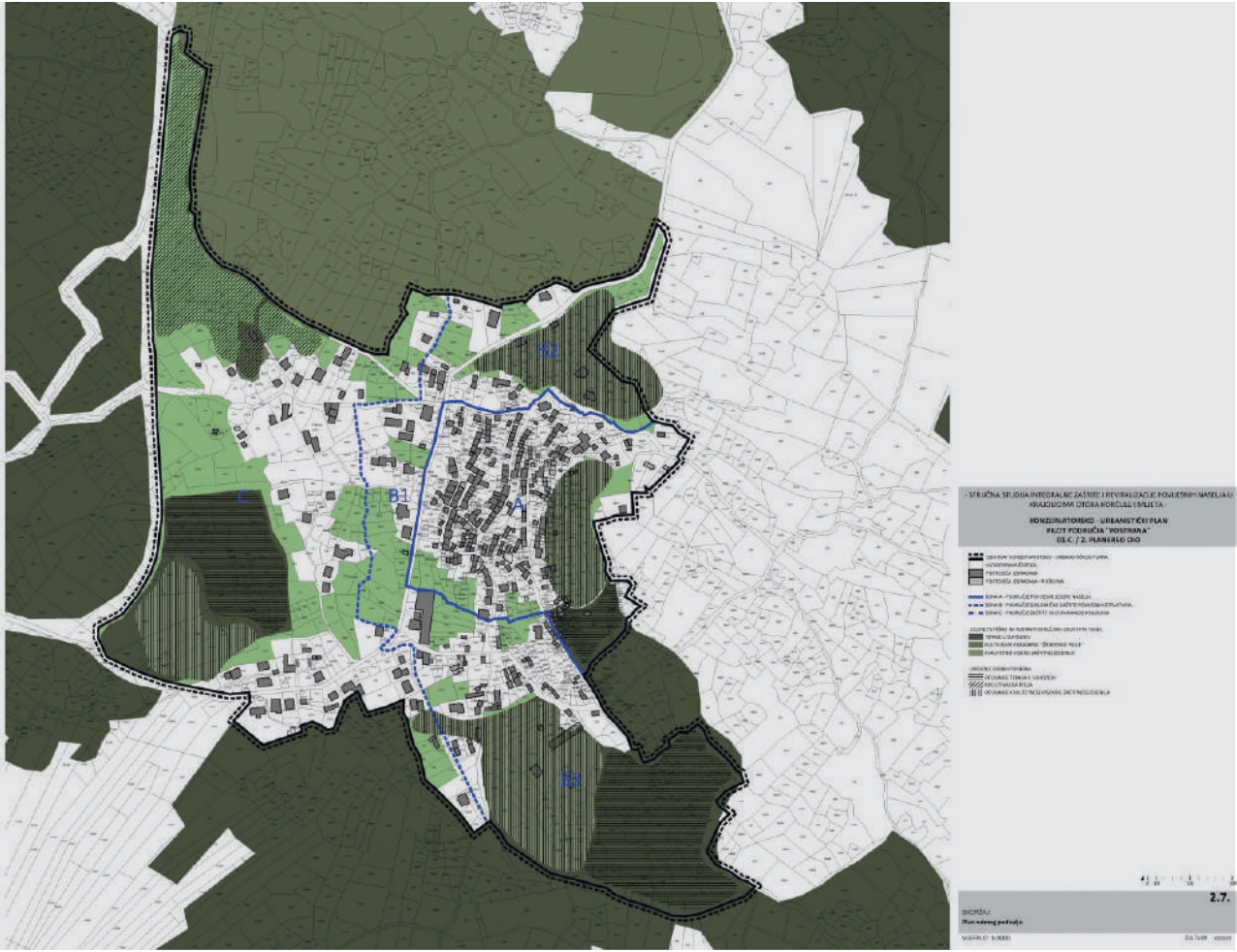
Nova gradnja se ne preporuča, već je preporučljivo prvenstveno rekonstruirati i staviti u uporabu postojeći graditeljski fond naselja. U slučajevima u kojima je neizbježna gradnja (primjerice kod izgradnje infrastrukture) sva eventualna nova izgradnja mora biti odobrena od strane Konzervatorskog odjela u Dubrovniku. Kako se radi o ambijentima koji predstavljaju vrijedan dio baštine tradicijskog graditeljstva u Dalmaciji, za novu gradnju potrebno je pri projektiranju primjenjivati sve kriterije navedene u ovim smjernicama, odnosno koristiti isključivo tradicijske građevne elemente kako su prethodno opisani.

Svaka se nova građevina mora projektirati prema načelu skladnog odnosa s cjelinom naselja i pripadnog krajolika. Novu gradnju treba volumenom, oblikovanjem i stilskim izričajem uskladiti s postojećom, a u slučaju odstupanja nova izgradnja ne može biti veća od gabarita izvornih građevina u okolnom prostoru. Za savjet kod izbora građevnih elemenata i tradicijskih građevinskih tehnika vlasnici se mogu obratiti stručnoj službi Konzervatorskog odjela u Dubrovniku.

SMJERNICE ZA UREĐENJE ZONE B - PODRUČJE DJELOMIČNE ZAŠTITE POVIJESNIH STRUKTURA

Zona „B“ konzervatorske zaštite – Zona djelomične zaštite povijesnih struktura odnosno zaštite povijesnog ambijenta. Uključuje pretežno rubne dijelove naselja koji sadrže i neke recentnije graditeljske strukture ili u kojima su povijesne strukture većim dijelom izmijenjene te izgubile dominantna izvorna obilježja. Mjere zaštite u ovoj zoni osiguravaju potpuno uklapanje u tradicijsku graditeljsku cjelinu te propisuju očuvanje prostorne i planske matrice, oblika, gabarita i povijesnih sadržaja te bitnih obilježja građevina.

U ovoj su zoni prihvatljive manje intervencije prilagođavanja suvremenim potrebama bez bitnih izmjena sačuvanih povijesnih struktura i elemenata. To podrazumijeva metode konzervacije, rekonstrukcije, rekompozicije te ograničene interpolacije i integracije u cilju povezivanja povijesnih i novijih struktura koje su neophodne iz funkcionalnih razloga, a sve uz uvjet očuvanja ambijentalnih karakteristika cjeline te korištenje isključivo tradicijskih elemenata gradnje.



KONZERVATORSKO-URBANISTIČKI PLAN PILOT PODRUČJA POSTRANA,
PRIKAZ 2.7. PLAN RUBNOG PODRUČJA I LEGENDA



SMJERNICE ZA UREĐENJE ZONE C - ZONA ZAŠTITE KULTIVIRANOG KRAJOLIKA, KONTAKTNA ZONA

Zona zaštite kultiviranog krajolika obuhvaća sve neizgrađene parcele koje izravno sudjeluju u prostornom doživljaju mjesta. Na ovim se područjima predlaže revitalizirati ručnu poljoprivrednu proizvodnju autohtonih sorti, na tradicijski način. Kod eventualnog ponovnog pošumljavanja napuštenih poljoprivrednih površina poželjno je konzultirati nadležno Ministarstvo

te koristiti autohtone biljne vrste. Zaštita obuhvaća parcelaciju, povijesne trase puteva, meje, gustirne, trime, eventualno sačuvane prašćarice, staje i druge poljoprivredne suhozidne autohtone građevine. Za sve građevinske radove predviđene u ovoj zoni investitor je dužan pokrenuti odgovarajući upravni postupak pri Konzervatorskom odjelu u Dubrovniku te ishoditi posebne uvjete odnosno prethodno odobrenje.

Impressum

Izdavač

Regionalna razvojna agencija
Dubrovačko-neretvanske županije - DUNEA

Za izdavača

Ravnateljica: Melanija Milić, dipl. oec.

Autori teksta

dr. sc. Marija Premužić Ančić, dipl.ing.arh.
Dunja Naerlović, mag.ing.arch.
Azra Suljić, dipl.ing.arh.
dr. sc. Josip Belamarić, povj. umj.
Sani Sardelić, dipl. komp. knjiž. i prof. filozofije
Lara Bogovac, mag. ing. prosp. arch.
Višnja Šteko, mag. ing. prosp. arch., CE

Grafički prilozi i fotografije (ako nije drugačije navedeno)

Dunja Naerlović, mag.ing.arch.
Paula Zrnić, mag.ing.arh.
Barbara Savin, dipl.ing.arh.
Darko Vrbica, mr.art

Grafičko oblikovanje

Studio Bilić Müller

Zagreb, 2022.

Ova publikacija nastala je u sklopu provedbe EU projekta „Mreža zimskih otoka za cjelogodišnja turistička iskustva na Mediteranu“ - akronim projekta: 'WINTER MED'.

Stručni izrađivač smjernica:

ASK Atelier d.o.o., Zagreb

Voditelji izrade:

Azra Suljić, dipl.ing.arh.
dr. sc. Marija Premužić Ančić, dipl.ing.arh.

Koordinator od strane naručitelja (DUNEA):

Ivana Saulan, mag.medior.publ.

Stručna suradnja i stručna koordinacija za naručitelja:

Zavod za prostorno uređenje
Dubrovačko-neretvanske županije
Ravnateljica: mr.sc. Marina Oreb, dipl.ing.arh.

Izrada Smjernica za integralnu zaštitu kulturnih krajolika i održivi razvoj turizma otoka Korčule i Mljeta sufinancira se sredstvima Europskog fonda za regionalni razvoj iz INTERREG programa

Tisak

Sveučilišna tiskara

Naklada

300 primjeraka

ISBN 978-953-56949-8-4

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001140456.

U publikaciji su navedeni svi dostupni podaci o vlasnicima prava objave fotografija i ukoliko postoje propusti molimo da nas kontaktirate.